

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

1952 MALATYA SUİKASTI'NIN TÜRK SİYASÎ HAYATINA ETKİLERİ

Mehmet Raşit KÜÇÜKKÜRTÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS - 2021**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

1952 MALATYA SUİKASTI'NIN TÜRK SİYASÎ HAYATINA ETKİLERİ

DANIŞMAN: Doç. Dr. – Mustafa Edip ÇELİK
JÜRİ : Doç. Dr. – Cengiz ŞAVKILI
JÜRİ : Doç. Dr. – Cengiz KARTIN

Mehmet Raşit KÜÇÜKKÜRTÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS - 2021**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**1952 MALATYA SUİKASTI'NIN TÜRK SİYASÎ
HAYATINA ETKİLERİ**

Mehmet Raşit Küçükkürtül

Danışman : Doç. Dr. Mustafa Edip ÇELİK

Yıl : 2021 , Sayfa: 63+VII

Jüri : Doç. Dr. Mustafa Edip ÇELİK (Başkan)
: Doç. Dr. Cengiz ŞAVKILI (Üye)
: Doç. Dr. Cengiz KARTIN (Üye)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni kurulan uluslararası yapı içerisinde Batı bloğunda yer almayı hedefleyen Türkiye, siyasî ve toplumsal yapısında “Hür Dünya”ya yönelen bir tavır benimsemiştir. CHP'nin yirmi yedi yıllık iktidarından sonra tek başına hükümeti kuran DP, yeni toplumsal arayışların ve çatışmaların odağı olmuştur.

22 Kasım 1952'de Malatya'da Yalman, liseli bir genç tarafından vurulmuştur. Süregelen irtica tartışmaları için dönüm noktası olan bu olay, adli bir vakıa olmaktan kısa zamanda çıkmış, siyasî bir hesaplaşma ve tartışmaya dönmüştür. Neticede iktidar ve ana muhalefet partileri dışında kalan birçok muhalif, soruşturma ve kovuşturmayla muhatap olmuştur. Türk Milliyetçiler Derneği ve Millet Partisi kapatılmıştır. Bu araştırmada dönemin tanıkları ve yayınlarıyla arşiv belgelerine dayanarak hadisenin Türk siyasî hayatına etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişmeye başlayan siyasî ortamdaki gelişmelerden hareketle 22 Kasım 1952'de Malatya'da Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'ın vurulması olayının Türk siyasî hayatındaki etkileri, olayın adli süreci ve matbuattaki yansımaları ele alınmaktadır. Olayın öncesindeki siyasî durum ve matbuattaki tartışmalara işaret edilmekte, olayın tesiriyle değişen siyasî tavırlar sergilenmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Malatya Suikastı, Ahmet Emin Yalman, Necip Fâzıl Kısakürek, Türk Milliyetçiler Derneği, Millet Partisi, Büyük Doğu

**DEPARTMENT OF HISTORY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM**

ABSTRACT

MASTER THESIS

**THE EFFECTS OF THE 1952 MALATYA ASSASSINATION ON
TURKISH POLITICAL LIFE**

Mehmet Raşit Küçükkürtül

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Mustafa Edip ÇELİK

Year : 2021 , Pages: 63+VII

**Jury : Assoc. Prof. Dr. Mustafa Edip ÇELİK (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. Cengiz ŞAVKILI (Member)
: Assoc. Prof. Dr. Cengiz KARTIN (Member)**

After twenty-seven years of power of CHP, the DP, which was able to establish a government by itself, became the focus of new social pursuits and conflicts. Both the debate about reactionism and also a political conflict in DP surrounding polemics between A. Emin Yalman and N. Fazıl Kısakürek who is beyond journalism and publishing and eligible for politics.

Yalman was shot by a high school student in Malatya on November 22, 1952. The incident, which soon ceased to be a judicial case, turned into a political debate. As a result, many dissidents outside the ruling and main opposition parties have been investigated and prosecuted. The Turkish Nationalists Association and The Nation Party were closed. In this study, it was attempted to determine the effects of the incident on Turkish political life based on the witnesses and publications of the period and archival documents.

In this study, the effects of the shooting of Ahmet Emin Yalman, the editor-in-chief of the Vatan newspaper in Malatya on November 22, 1952, in Turkish political life, the judicial process of the incident and its reflections in the press are discussed, based on the developments in the political environment that began to change after the Second World War. The political situation before the event and the debates in the press are pointed out, and the political attitudes that have changed with the effect of the event are showcased.

After the Second World War, Turkey, which aims to participate in the Western Bloc within the newly established international structure, adopted an attitude suitable with the “free world” in its political and social structure. In this new period, when labor union organizations were liberated, new political parties were established, and martial law was abolished, ideological debates also began to hold an important place.

Keywords: Malatya Assassination, Ahmet Emin Yalman, Necip Fazıl Kısakürek, Turkish Nationalists Association, Nation Party, The Great East

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişen uluslararası siyaset, Türkiye'yi de etkilemiştir. "Hür Dünya" diye isimlendirilen Batı ittifakının demokrasi söylemi çerçevesinde Türkiye'de tek parti dönemi sona ermiş, "iki partili" bir siyasî yapıya geçilmiştir. Türkiye, her ne kadar savaşa girmemiş olsa da seferberlik şartlarının ağırlığı altında ülkede birçok ekonomik ve sosyal zorluklar ortaya çıkmış, hem tek parti döneminin biriken muhalefeti hem de savaşın getirdiği rahatsızlıkları karşılamak üzere 1945-1950 arasında siyasî ve sosyal düzenlemeler dönemin iktidarı CHP tarafından gündeme alınmıştır. Bu doğrultuda sendikal örgütlenme serbest bırakılmış, yeni partilerin kurulmasının önü açılmış ve çiftçiye topraklandırma, sıkıyönetim gibi meseleler tartışılmaya başlanmıştır. Girilen yeni dönemin etkisi basında da kendini belli etmiş, savaşın ağır sansüründen çıkan matbuatta canlanmalar ve yeni tartışmalar görülmeye başlamıştır.

Türkiye'nin anayasal bakımdan hukukî durumu 1923-1937 arasında iki kere çok partili yapı kurarak demokrasiye geçişin denendiği; Musul Meselesi, Boğazlar Meselesi gibi dış siyasete dair sorunlarını çözüldüğü otoriter nitelikte bir tek parti devresi olarak yorumlanmaktadır. 1937-1946 yılları ise 1930'larda gelişen ekonomik buhranın, dünya savaşı şartlarının hâkim olduğu, CHP'nin ilkelerinin anayasaya dâhil edildiği, siyasî yapının "parti devleti" niteliğine bürünmüş totaliter bir tek parti rejiminin hüküm sürdüğü dönem olarak değerlendirilebilir. 1946-1960 arası dönem ise İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni bir uluslararası düzenin kurulduğu, Monroe Doktrini'nden ayrılan ABD'nin dünyada kurulan yeni düzene şekil verdiği şartlarda Türkiye'nin yeni bir demokrasi tecrübesini "iki partili düzen" içerisinde tecrübe ettiği bir dönem olarak ele almak mümkündür. 1923-1960 arasını tasnif ettiğimiz bu dönem, 1924 Teşkilât-ı Esâsiye Kanuna dayanmaktadır. Anayasada önemli değişiklikler olmakla beraber, sözünü ettiğimiz bu üç dönemin ayrışmasında ve şekillenmesinde bu değişikliklerin bir rolü yoktur.

Türkiye'nin siyasî yapısının şekillenmesinde, içerisinde geçilen dönemin icbar ettiği güncel şartlar karşısında devlet adamlarının takındığı tavır ve bu devlet adamlarının takip ettiği teamüllerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Batı bloğuna dâhil olabilmek için totaliter rejim yapısından vazgeçmek zorunda kalan Türkiye'de millî şefflikten tarafsız cumhurbaşkanı rolüne yönelen İsmet İnönü'nün yeni parti kurmak için kendisiyle görüşmeye gelen Celâl Bayar'dan laiklik hususunda teminat istemesi bu meyânda zikredilebilir. Anayasal güvence altında olan laikliği, İsmet İnönü anayasayı da aşarak şahsının teminatına alarak bu teamülün örneklerinden birisini sergilemektedir. Esasen otoriter-totaliter-demokratik mahiyette anlaşılan üç dönemin de aynı anayasaya dayanarak varlık göstermesinin sebebi de bu yönetim anlayışında saklıdır. Bu çerçevede olmak üzere cumhuriyetin ilânından itibaren Türkiye'de çeşitli kanunların yorumlanma şekillerine ve sözünü ettiğimiz teamüllere bağlı olarak üç ideolojik yönelim siyasî yapının dışında ve idarenin murakabesi altında tutulmuştur: İslâmcılık, Turancılık ve Bolşeviklik/Sosyalizm.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de siyasî ve toplumsal dönüşüm yaşanırken ideolojik mensubiyetlerin nasıl konumlanacağı meselesi de yukarıda çizdiğimiz yapı sebebiyle kamusal alanda hukukî ve sosyal bir tartışma olarak değil, olayların gelişimi karşısında bir siyasî yordamla şekillenmiş ve belli başlı olaylar bu meselenin bir çözümü olarak siyasî tarihte yerini almıştır. Bu meyânda olmak üzere, 1944 Turancılık Davası, Türk Milliyetçiler Derneği'yle Millet Partisi'nin kapatılması Turancı-Türkçü eğilimlere yeni girilen dönemde verilen cevap mahiyetindedir. Tan

Matbaası'nın Basılması, Sabahattin Âli'nin öldürülmesi ve Serteller başta olmak üzere bazı sol menşeli aydınların Türkiye dışında çıkmak durumunda kalması ise siyasî yapının kendini güncellerken sosyalist eğilimlere verdiği cevabı oluşturmaktadır. Benzer bir şekilde Büyük Doğu Cemiyeti'nin kapanması, Büyük Doğu dergisi olmak üzere İslâmcı neşriyâtın karşılaştığı durumlar ve nihayet Malatya Suikastı da Türkiye'de İslâm'a dayalı sosyal ve siyasî teşkilatlanma taleplerine karşı verilen cevap mahiyetinde anlaşılabilir.

Bu çalışmada, Türk siyasî hayatının şekillendiği bu önemli geçiş döneminde Türk Milliyetçiler Derneği ve Millet Partisi'nin kapatılması; münfesiş Büyük Doğu Cemiyeti'nin kurucusu N. Fâzıl Kısakürek, münfesiş İslâm Demokrat Parti'nin kurucusu Cevat Rifat Atilhan, Serdengeçti mecmuası nâşiri Osman Yüksel (Serdengeçti) ve Büyük Cihad gazetesi imtiyaz sahibi Mustafa Bağışlayıcı'nın yargılanması gibi önemli etkiler uyandıran Malatya Suikastı incelenmiştir. 22 Kasım 1952'de Malatya'da gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın liseli bir genç tarafından yaralanması, devam edegelen irtica tartışmalarına yeni boyutlar getirmiş, DP'nin içindeki siyasî çekişmeler başta olmak üzere Türk siyasî hayatında yeni tartışmaları ve değişimleri ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmamızla Türkiye'nin mezkûr döneminin siyasî bağlamı içerisinde, bu suikast hadisesinin betimleyici ve eleştirel bir incelemesi ortaya konmaya gayret edilmiştir.

İlk bölümde suikast hadisesine varan siyasî süreç ele alınmış, siyasî ve toplumsal dönüşümün ne şekilde gerçekleştiği açıklanmıştır. Bu bölümde İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Türkiye, 1946 ve 1950 seçimleri, iki partili düzenin inşası sürecinde basın durumu hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Malatya'da meydana gelen suikast hadisesi, ilk tepkiler ve suikasta dair yürütülen davalar ele alınmıştır. Suikast hadisesinin nasıl cereyan ettiği tespit edilmiş ve suikastın ilk anda basın, iktidar ve muhalafet tarafından nasıl karşılandığı açıklanmıştır. Daha sonra suikastçılar ve bunların muhakemesi incelenmiştir. N. Fâzıl Kısakürek, Osman Yüksel Serdengeçti ve Cevat Rifat Atilhan'ın yargılanma süreçleri konusunda bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Malatya Suikastı'nın siyasî ve toplumsal hayatta uyandırdığı tesirler incelenmiştir. Suikastın basın dünyasındaki etkileri, Türk Milliyetçiler Derneği'nin ve Millet Partisi'nin kapatılması bu hususta ele alınan konulardır.

Araştırmada suikasta uğrayan Ahmet Emin Yalman ve suikasta teşebbüs eden Hüseyin Üzmez başta olmak üzere, meseleye dahil bulunan kimselerin kalem sahibi olmasından ötürü hadiseye dair birinci elden yazıları veya röportajları bulunmaktadır. Konuyla ilgili neşriyât yapan gazete ve dergiler de önemli bir müracaat malzemesidir. Ayrıca Ahmet Emin Yalman'ın Stanford Üniversitesi'ne bağlı Hoover Enstitüsü'ne bağışladığı şahsî evrakı da araştırmanın kaynakları arasındadır. Konuyla ilgili, diğer kaynaklara nispeten az da olsa, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı bünyesinde de belgeler vardır ki araştırmamızda bunlara da yer verilmiştir.

Çalışmam esnasında, her zaman desteğini, yardımlarını ve rehberliğini gördüğüm danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Edip Çelik'e şükranlarımı arz ederim. Ayrıca yardımlarını gördüğüm Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mükrimin Halil Yinanç Kütüphanesi çalışanlarına, Kahramanmaraş Karacaoğlan İl Halk Kütüphanesi çalışanlarına, Stanford Üniversitesi Hoover Enstitüsü Kütüphanesi çalışanlarına, kimi İngilizce kaynaklara ulaşmamda ve onları değerlendirmemde yardımcı olan M. Mustafa Küçükkürtül'e, Araştırma Görevlisi Muhammed Şahin'e, Kahramanmaraş Kebikeç Sahaf'tan M. Alaidin Küçükkürtül ve Ömer Faruk Günay'a, bazı kitaplara ulaşmamda yardımcı olan değerli öğretim görevlisi Mehmet Yaşar'a,

araştırmamı baştan beri heyecanla takip edip tenkit ve tavsiyeleriyle katkıda bulunan değerli yazar Ahmet Doğan İlbey'e bu vesileyle bir kere daha teşekkür ederim.

Mehmet Raşit KÜÇÜKKÜRTÜL
Ağustos 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.3. Araştırmanın Kapsamı	1
1.4. Araştırmanın Yöntemi	1
1.5. Kaynakların Değerlendirilmesi	2
2. “İKİ PARTİLİ” HAYATA GEÇİŞ VE DP’NİN İKTİDARI	4
2.1. İkinci Dünya Savaşı Sonunda Türkiye	4
2.1.1. İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’nin Uluslararası Konumu	4
2.1.2. İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’nin Siyasî ve Sosyal Durumu	5
2.2. “İki Partili” Düzenin Kurulması	6
2.2.1. Tek Partili Siyasî Yapının Dönüşümünün Temelleri	6
2.2.2. Yeni Partiler, Cemiyetler ve Hareketler	9
2.2.3. 1946 Genel Seçimleri	12
2.2.4. 1950 Genel Seçimleri ve DP İktidarı	14
2.3. “İki Partili” Hayata Geçişte İki Gazeteci/Siyasetçi	16
2.3.1. İki Partili Hayata Geçişte Ahmet Emin Yalman	16
2.3.2. İki Partili Hayata Geçişte Necip Fâzıl Kısakürek	19
3. MALATYA SUİKASTI	23
3.1. 1952 Malatya Suikastı	23
3.1.1. Suikast Hadisesi	23
3.1.2. Suikastın Soruşturulması Süreci	29
3.1.3. Suikasta Kamuoyunun Tepkisi	31
3.2. Malatya Suikastı Davası	35
3.2.1. Suikastçıların Muhakemesi	35
3.2.2. Necip Fazıl Kısakürek’in Muhakemesi	38
3.2.3. Osman Yüksel Serdengeçti’nin Muhakemesi	42
3.2.4. Cevat Rifat Atilhan’ın Muhakemesi	45
4. MALATYA SUİKASTI’NIN ETKİLERİ	48
4.1. Türk Milliyetçiler Derneği’nin Kapatılması	48
4.2. Millet Partisi’nin Kapatılması	51
4.3. Siyasî Hayattaki Değişimler	55
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	57
KAYNAKLAR	60
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BCA	: Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
BDC	: Büyük Doğu Cemiyeti
BGM	: <i>Benim Gözümde Menderes</i>
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CM	: <i>Cinnet Mustatili</i>
DP	: Demokrat Parti
MP	: Millet Partisi
MY	: <i>Maskenizi Yırtıyorum</i>
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMD	: Türkiye Milliyetçiler Derneği
İDP	: İslâm Demokrat Partisi

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında “hür dünya” yani Batı demokrasileri blokunda yer alan ve yeniden çok partili hayatı tecrübe etmeye başlayan Türkiye’de, 22 Kasım 1952 tarihli Malatya suikastının siyasî hayatta uyandırdığı etkileri, hangi durumların ve tartışmaların sebebi olduğunu aydınlatmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra çok partili bir siyasî hayata geçme kararı almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen dünya siyasetinde “hür dünya” veya “Kapitalist blok” diye adlandırılan taraftan yana siyasetini belirleyen Türkiye’nin çok partili hayata geçişi kendi iç dinamikleriyle dış siyasetin dinamiklerini yerleştirmeye çalıştığı bir siyasî devri başlamıştır. Bu tez çalışmasıyla Türkiye’nin çok partili siyasî yapıya geçişte gösterdiği manzaranın betimlemesi yapıldıktan sonra tek parti devrinde biriken muhalefetin varlık gösterme çabalarına yer verilmiş, böylece Malatya Suikastı’nın doğduğu siyasî şartlar ortaya konmuştur. Malatya Suikastı’nın anlatıldığı bölümle beraber, bu hadisenin neticesinde ortaya çıkan iktidar-muhalefet ilişkileri, suikast bağlamında oluşan mahkemeler, Türk Milliyetçiler Derneği ile Millet Partisi’nin kapatılma süreci ve basın dünyasında görülen tartışma ve sansürler ele alınacaktır. Ayrıca 1952’deki “Malatya Hadisesi”, “Malatya Suikastı” ve “A. Emin Yalman Suikastı” isimlerle anılan hadisenin Türk siyasî hayatında hangi tesirleri meydana getirdiği doğrudan bir akademik çalışmanın konusu olmamıştır. Bu konuda arşiv kayıtlarının da incelendiği ve ikincil kaynakların da taranmasıyla olayların açık, bütünlüklü ve yeterli bir betimlemesinin yapılması çok partili hayata intibak eden Türkiye’nin siyasî hayatını anlamak için gereklidir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamı kronolojik olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasından A. Emin Yalman’ın suikasta uğradığı 22 Kasım 1952’ye ve bu suikast davasının neticelendiği 1954 yılına kadar uzanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’nin siyasî ve sosyal şartlarını tespit edip 1950 Genel Seçimlerine giden Türkiye’deki siyasî ve fıkri tartışmalar bağlamında 22 Kasım 1952 Malatya suikastı olayı ele alınmış. Çalışma, suikast olayıyla gelişen TMD’nin ve MP’nin kapatılması gibi siyasî gelişmelerin ele alınmasıyla sınırlandırılmıştır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada konuya yer veren hatıralar, konuyla ilgili Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivleri’nde yer alan kayıtlar, devrin gazete ve dergilerinde yer alan haber ve yazılar ele alınarak konuyla ilgili tutarlı, doğru ve objektif bir betimleme yapılmaya çalışılmıştır. Konuya değinen makale ve tezlere de müracaat edilerek konunun yansız bir şekilde incelenmesine çalışılmıştır. Bu bağlamda konuyu ele alan birincil kaynaklardaki çelişkili ve yanlış bilgiler tespit edilmeye çalışılmış, bunların ikincil kaynaklara yansımalarına işaret edilmek yoluna gidilmiştir. Bütün bu bilgiler ışığında çok partili hayat tecrübesinde parlamento, parti, sivil toplum gibi unsurların söz konusu

suikast neticesinde hangi tavır, görüş ve davranışa yöneldiği ve bunun Türk siyasi hayatında nasıl bir etki uyandırdığı betimlenmeye ve tartışılmaya çalışılmıştır.

1.5. Kaynakların Değerlendirilmesi

Araştırmanın kaynakları arasında suikastı planlayan ve işleyen grup içerisinde yer alan Hüseyin Üzmez'in ve Saatçi Musa'nın (Musa Çağıl) hatıralarını ihtiva eden kitaplar önemlidir. Üzmez'in, "Malatya Suikastı" adıyla birinci baskısı 1996 yılında yapılan ve hadiseyi kendi zaviyesinden ele aldığı bir kitabı vardır. Hüseyin Üzmez, bundan başka "Malatya Faciası" isimli bir kitapçık neşretmiştir. Bunun dışında hapishane hatıralarını anlatan "Şu Bizimkiler" ve "Çilenin Böylesi" adında kitapları vardır. Üzmez'in bu kitaplardaki anlatımlarının bilgi değeri olmakla birlikte ihtiyatla, eleştirel bir şekilde okunması gerektiği de vurgulanmalıdır. Çünkü Üzmez'in bu metinleri kaleme alırken geliştirdiği üslup onun sansasyon meraklısı, gösterişçi ve kurnaz bilinmeye istekli kişiliğinin birer örnekleri şeklindedir. Bu hatıraları kaleme alırken bilgileri berraklaştırmak, ayıklamak, doğrulamak, karşılaştırmak, çözümlemek gibi yöntemlere hemen hiç müracaat etmediği görülür. Malatya suikastından hapis yatıp çıktıktan sonra hukuk okuyup avukat olan ve gazetelerde köşe yazarlığı yapan, müteahhitlik ve memuriyette bulunan Üzmez'in, bu hatıra metinlerinde ajitatif bir üslupla kendi "dâva" retoriği içerisinde konuştuğu görülmektedir. Saatçi Musa, hayat hikâyesini merkeze alan bir nehir-söyleşi kitabında Asım Öz'e Malatya'daki suikast hadisesinden ve hapishane hatıralarından başlayarak bu meseleyi aydınlatacak önemli bilgiler vermektedir. "Saatçi Musa" ismiyle neşredilen bu kitapta, Saatçi Musa'nın konuyu açık yüreklilikle ele aldığı, öz eleştirilerde bulunduğu anlatımları dikkate değerdir. Hüseyin Üzmez'i kimi yerlerde tekzip eden bu metin, suikast hadisesini birçok yönüyle aydınlatmasına rağmen yine de eleştirel bir tavırla ve şüpheyile ele alınmayı gerektiren anlatımları vardır. Yine aynı çerçevede ele alınmak üzere Şevket Başbüyük'ün "Malatya'nın Puslu Yılları" isimli eserini de zikretmek gerekir. Başbüyük, Malatya suikastına kitabında bir bölüm ayırmış, bu bölüm için Saatçi Musa ile de bir röportaj yapmıştır. Başbüyük'ün Saatçi Musa ile aynı ideolojik ve sosyokültürel çevreye mensup olduğunu yazdığı kitabın bakış açısını ve değerini ortaya koymak bakımından ifade etmek gerekir. Saatçi Musa'nın Malatya suikastına dair hatıralarını ihtiva eden bir diğer metin de Mehmet Yaşar Soyalan tarafından Söz ve Adalet dergisi için hazırlanan röportajdır (Musa, 2008: 78-92).

Necip Fâzıl Kısakürek, suikasttan ötürü azmettiricilik ile itham edilip bir yıl boyunca tutuklu olarak muhakeme edilmiştir. Şairin, suikast meselesinden ötürü başından geçenleri, savunmasını ve görüşlerini Cinnat Mustatili¹, Benim Gözümde Menderes ve Müdafaalarım² kitapları başta olmak üzere birçok kaynaktan takip etmek mümkündür. Maskenizi Yırtıyorum (MY) metni, sıcağı sıcağına kaleme alınmış, kamuoyu oluşturmak kastıyla sıcağı sıcağına kaleme alınmış, şair tarafından Rahmi Yananlı'ya neşretmek üzere bırakılmıştır. Yananlı tarafından neşredilen kitapçığın sonunda "Kadıköy/Feneryolu - 11 Aralık Perşembe 1952 (24 saat sonra hapse gireceğim)" notu vardır. MY ile mukayeseli okuyacağımız Cinnat Mustatili (CM) metni ise şairin tutukluluk müddetince tuttuğu defterlere dayanarak hazırladığı bir metindir.

¹ Cinnat Mustatili isimli eser, önce "Yılanlı Kuyudan" ismiyle neşredilmiş, daha sonra esere ilâveler yapılarak genişletilmiş ve "Cinnat Mustatili" adıyla neşredilmiştir.

² Kısakürek'in tutuklanmadan kısa bir süre evvel "Maskenizi Yırtıyorum" ismiyle hazırlayıp neşrini Rahmi Yananlı'ya bıraktığı kitapçık ve Malatya Suikastı'na dair diğer yazdıkları kitap içerisinde bir bölüm olarak bulunmaktadır.

Bu ikisinden başka Benim Gözümde Menderes (BGM) kitabı ise doğrudan suikast davasıyla ilgili bir metin değildir fakat çalışma içerisindeki atıflarda görüleceği üzere kimi bölümleri suikast davası sürecini aydınlatacak bilgiler ihtiva etmektedir. Ayrıca Alâattin Karaca tarafından derlenen ve tetkik edilen Kısakürek'in Menderes ile mektuplaşmalarını ihtiva eden "Muhterem Efendim" (Necip Fâzıl'dan Menderes'e Mektuplar) isimli eser de Kısakürek'in külliyyatı içerisinde ele alınacak mahiyettedir. Bu eserde, Kısakürek'in suikast davasında yaptığı savunmanın şairin kendi el yazısıyla tertip edilmiş ve Menderes'e takdim edilmiş bir nüshası bulunmaktadır.

Yalman'ın hatıraları büyük ölçüde gazetecilik faaliyeti sırasında yazdığı köşe yazılarına, haberlere ve yaptığı röportajlara dayanmaktadır. Yalman, hazır bir malzeme ve kronoloji sağlayan gazetecilik verimlerinin kimi aktüel unsurlarını ayıklayarak, iktibas ettiği metinler üzerinde ise çok az değişiklikler yaparak hatıra metnini kotarmıştır. Fakat "Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim" ismini verdiği hatıraların giriş kısmı "Bir Kehanet Doğru Çıktı mı?" başlıklı yazıda hatıra metnini gazetelerde yazdığı eski metinler üzerinde düzenlemeler yaparak ortaya çıkardığını söylemez. Tam tersine gazetecilik faaliyetlerinin azaldığı bir dönem geldiği için hatıra yazma imkânı bulduğunu iddia eder. Aynı yazıda "Turkey in My Time" adıyla 1956'da ABD'de çıkan kitabını zikrederek bu kitaptan farklı bir metin ortaya koyduğunu söyler. Hatırası konusunda iddialı değildir, her ne kadar pek çok fotoğraflar ve gazete kesileri kullansa da "devrin vesikaları dayanan etraflı bir tarihini yazma"dığını vurgular. Hatıraların doğal yapısı icabı, Yalman'ın yazdıkları da kendi yaşadıklarının ancak zihninde kalan ve yıllar içerisinde yeni şekle giren hâlinin bir ifadesidir. Bu gerçeklikten hareketle, Yalman'ın suikasta dair yazdıkları "Suikast Devam Ediyor" başlıklı 1954'te kendi yayınladığı kitapçıkla ve aynı dönemde Vatan gazetesinde yazdıklarıyla kıyaslayarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın kaynakları arasında gazeteler önemli bir yer tutmaktadır. Bugüne kadar suikast hakkında bilgilere yer veren araştırmalarda Cumhuriyet, Vatan, Akşam, Zafer, Ulus gazetelerinin yaptıkları haberler önemli ölçüde yer tutmuştur. Fakat bu araştırmalarda, başta suikast ile irtibatlandırılan N. Fâzıl Kısakürek, Osman Yüksel gibi isimlerin neşrettiği Büyük Doğu ve Serdengeçti olmak üzere Sebilürreşad, Ehlisünnet, İslâm Dünyası, İslâm Yolu gibi dergilerin konu hakkındaki neşriyâtına yer verilmediği görülmektedir. Biz konunun bütün yönleriyle açıklığa kavuşturulması için bu dergilerdeki haberlere ve görüşlere de yer verme yolunu tercih ettik.

Araştırmanın kaynaklarından biri de Ahmet Emin Yalman'ın şahsî evrakıdır. Bu evrak, bugün Stanford Üniversitesi bünyesinde yer alan Hoover Enstitüsü'nde bulunmaktadır. Evrakın ayrıntılı bir tasnifi yapılmadığı gibi, belgeler Yalman'ın bağışladığı şekilde kutular ve zarflar hâlinde bulunmaktadır. Belgeler tek tek tasvir edilip numaralanmamış, haklarında ayrıntılı bir envanter çıkarılmamıştır. Bir araştırmacının enstitü için hazırladığı döküm cetvelinde kutular içerisinde yer alan zarflar hakkında birkaç cümlelik kısa tasvirler bulunmaktadır. Enstitü COVID-19 salgın hastalığı tedbirleri kapsamında faaliyetlerini sınırlandırdığından bu yetersiz döküm cetvelinden hareketle bu araştırmayla ilgili görülen zarflar incelenmek üzere talep edilmiştir. Enstitü yetkileri 250 sayfayı aşmamak kaydıyla bu talep edilen belgeleri tarayıp göndermişlerdir. Bu şahsî arşivde görülüp incelenen belgelerle suikast süreciyle ilgili ve hadisenin içerisinde yer alan isimlerle ilgili bazı yeni bilgilere ulaşılmıştır ve bunları araştırmada ifade edilmiştir.

2. “İKİ PARTİLİ” HAYATA GEÇİŞ VE DP’NİN İKTİDARI

2.1. İkinci Dünya Savaşı Sonunda Türkiye

2.1.1. İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’nin Uluslararası Konumu

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’nda savaşa girmemek adına Müttefik devletler ile Mihver devletleri arasında denge siyaseti gütmüştür. Neticede savaşın sonlarında 2 Ağustos 1944’te Almanlarla, 3 Ocak 1945’de de Japonlarla siyasî ve ekonomik ilişkisini kesmiş ve herhangi bir muharebeye girişmemeyi garantileyerek 23 Şubat 1945’te de Almanya ve Japonya’ya savaş ilân etmiştir (Deringil 2015, 251; Uçarol 2015: 920-922). Türkiye, Mihverle diplomatik ilişkisini keserken savaşa dâhil olması için Müttefiklerin diplomatik baskısı altındaydı. Almanların mağlup olması kesinleşince, zaten kendi aralarında savaş sonrası dünya düzenini müzakere eden Müttefiklerin Türkiye’ye dair tavrındaki ikilik baş gösterdi: Orta Avrupa ve Balkanlara yerleşen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Türkiye’nin egemenlik haklarına zarar verecek taleplerde bulunurken İngiltere ve Amerika, savaş sonrasında Akdeniz ve Ortadoğu’da Türkiye’yi kendi siyasetleri içerisinde görüyorlardı. Almanya’nın iddialı bir siyasî unsur olarak varlığını kaybetmesi Avrupa siyasetinde Sovyetleri rakipsiz bir kuvvet durumuna getirmişti.

1945 yılının ilk yarısında dünya San Fransisco Konferansı’na giden diplomatik süreci yaşarken Türkiye’nin siyasî endişeleri bir muharebeye girmek etrafında değil, SSCB’nin 1925’te imzalanan ve 1935’te yenilenen saldırmazlık antlaşmasını ikinci kez yenilenmek istemeyişinden ötürü doğan gerilimin merkezinde toplanıyordu. İstanbul Boğazı’nda askerî üs kurmak ve Kars ile Ardahan’ı Sovyet hudutlarına dâhil etmek gibi Türkiye’nin egemenlik haklarını doğrudan çiğneyecek talepler³ sebebiyle Türkiye’nin Soğuk Savaş’a Batılı müttefiklerinden daha erken girdiğini söylemek mümkündür. Bu durum, Türkiye’yi “Birleşmiş Milletler”de yer almanın ötesinde Sovyetler karşısında kendisine Batı Demokrasilerinden doğrudan askerî ve ekonomik desteği ihtiva eden ittifak arayışlarına itmiştir. Sovyetlerin eski İtalyan sömürgelerinden birisini talep etmesi, Doğu Avrupa’da peyki hükümetleri peş peşe kurdurtması ve muvakkaten işgal ettiği İran’ın kuzeyinden çekilmekte ağır davranması gibi gelişmeler öteden beri sürdürdüğü “Hint Yolu”nu güvende tutma siyasetini terk etmemiş olan İngiltere’yi harekete geçirmiş, arkasından da Roosevelt sonrasında değişmeye başlayan ABD siyasetinin dikkatini çekmiştir. Bu gelişmeler, 1947’de Truman Doktrini diye ABD’nin dışişleri bakanının adıyla anılan programın ilânını getirmiştir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı tesiriyle ekonomik yapıları çöküntüye varan Avrupa ülkelerini hem Sovyetler karşısında güçlendirmek hem de ABD’nin ekonomi hinterlandına bağlamak için geliştirilen Marshall Yardımı’nın muhatapları arasında Türkiye de vardı (Armaoğlu 2015, 398-399). Bu gelişmeler, Türkiye’yi savaş sonra düzende Batı bloku içerisinde gösteren gelişmeler olsa da Sovyet tehdidi karşısında siyasî bağlayıcılığı olmayan nitelikteydiler. Ayrıca BM’nin kurucu üyelerinden olmak, SSCB’nin de bu kuruluşun en kuvvetli üyelerinden birisi olmasından ötürü anlamlı bir emniyet imkânı sunmuyordu. Bu durum Türkiye’yi, 1948 yılında Berlin’i kuşatan ve Çekoslovakya’daki olaylarda dahli bulunan SSCB’ye karşı teşkil edilen Avrupa Konseyi’ne üye olmaya (Uçarol,

³ Bu konuda Sovyetlerin talebinin belgelenemediği dolayısıyla böyle bir talebin varlığının şüpheli olduğu veya söz konusu olmadığı yönünde tartışma açanlar olmuştur. Ancak son yıllarda Sovyetlerin taleplerinin somutluğunu ve gerçekliğini ortaya koyan çalışmalar, bu konudaki tartışmaları ortadan kaldıracak kesinlikte görünmektedir. (Deringil, 2015: 264-266; Uzman 2018: 117-142)

2015: 943-944) ve 1949’da kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’ne (NATO) üyelik müracaatına sevk etmiştir. Nihayet Türkiye, 18 Şubat 1952’de aradığı askerî ve siyasî nitelikli, emniyetini temin eden antlaşmayı Yunanistan’la birlikte NATO’ya üyeliğinin kabulüyle elde etmiş oldu (Uçarol, 2015:1026).

2.1.2. İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’nin Siyasî ve Sosyal Durumu

İkinci Dünya Savaşı bittiğinde Türkiye’de “Tek Parti Dönemi” olarak adlandırılan bir siyasî düzen hâkimdi. Hem işaret edilen dönemin tarihî sınırlarını belirlemek konusunda hem de dönemin siyasî yapısını tarif hususunda üzerinde uzlaşılacak, tarihçilerin ittifak edeceği bir açıklamaya ulaşıldığı söylenemez. Tek parti döneminin başlangıcı olarak, ekseriyetle, 1923 yılı alınmaktadır. Dönemi ele alan müstakil bir çalışmada Tunçay, Takrîr-i Sükûn Kanunu’nun çıktığı 1925 yılını başlangıç kabul etmektedir ki ileride açıklanacağı üzere bu tarihlendirmeyi başlangıç kabul etmek doğru olacaktır. Öte yandan, “Tek Parti Dönemi” adlandırmasının da kast edilen dönemi tam olarak aksettirdiği de tartışmalıdır. 1926’daki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930’daki Serbest Cumhuriyet Fırkası teşebbüsleri, şeklen de olsa “Tek Parti Dönemi” adlandırmasını tartışmalı kılmaktadır. Fakat Serbest Cumhuriyet Fırkası tecrübesinden sonra, o sırada da Avrupa’da da hâkim olmaya başlayan otoriter rejimlerin sebep olduğu siyasî şartların da etkisiyle 1937’de Türkiye, artık hukuken de olmak üzere, “tek parti idaresi” veya “parti devleti idaresi” denebilecek bir yapıya geçmiştir. Bu yapının, İkinci Dünya Savaşı sonu şartlarında hem Türkiye’deki siyasetin iç yapısı itibarıyla hem de savaş sonu şartlarda galip olarak ortaya çıkan “Hür Dünya”da⁴ sürdürülemez olduğu kabul edilir olmuştur. Nihayet, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’nin siyasî yapısında önemli bir dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Bu dönüşümü “çok partili hayata geçiş”, “demokrasiye geçiş” veya “iki partili düzene geçiş” gibi farklı şekillerde tarif etme yoluna giden yazarlar olmuştur. Bu çalışmada söz konusu tariflerden “iki partili düzen” ifadesi yaşanan siyasî dönüşümü ifade etmek üzere tercih edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’nın bittiği günlerde Türkiye’de “Tek Parti İdaresi” veya “Parti Devleti” diye adlandırılan bir siyasî yapı mevcuttu. 1937’de CHP’nin altı ilkesi anayasaya koyulmuştu, valiler aynı zamanda CHP’nin il başkanlarıydılar. 1938’de Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, kendisi için İtalya’daki Duçe ve Almanya’daki Führer unvanları hatırlatan “millî şef” unvanını resmî olarak kullanmaya başlamıştı. Daha sonra bu hususta kendisini tenkit edip diktatörlükle itham edenlere cevaben müracaat ettiği “Ben Türkiye’nin sahipsiz olmadığını göstermek üzere, o günün siyasî şartlarında bunu kullandım” ifadesi devrin anlayışını ve durumunu aksettirmesi bakımından kaydedilebilir. Bu çerçevede olmak üzere, yeni bir siyasî partinin kurulması hukuken izne bağlanmıştı. Sendikalar örgütlenmeler ve meslekî örgütlenmeler yasaktı. 1931 tarihli Matbuat Kanunu çok ağır hükümlerle savaş döneminde yürürlükteydi. Savaş dışında kalan ve değişen durumlara uyumlu dakik bir diplomasiyle durumunu koruyan Türkiye, basını da bu savaş şartlarında daha ağır bir murakabe altında tutuyordu. Matbuatta uygulanan sansüre bakıldığında, ifade imkânları sınırlanan ideolojik görüşleri üç grupta tasnif edilebilir: 1) Sosyalizm-Komünizm, 2) Pan-Turancı Türkçülük, 3) İslâmcılık. Buradan hareketle yıllar boyunca ifade imkânlarından büyük

⁴ “Hür Dünya” tabiri, İkinci Dünya Savaşı’nın gâlipleri tarafından totaliter rejim kabul edilen Nazi ve Faşist idareler karşısındaki savaşlarını kazanmalarının bir ifadesi olarak seçilmişse de hem SSCB’nin totaliter bir rejim olarak kazanan tarafta olması hem de kendisini “hür dünya” olarak tesmiye eden ülkelerin o sırada birçok sömürgeyi ve mandater ülkeyi kontrol etmesi bakımından şaibeli.

ölçüde mahrum, birikmiş bir ideolojik muhalefetin bulunduğu şeklinde bir yorum yapılabilir.

Savaşın sosyal ve ekonomik hayata etkisi, siyaset ve matbuat hayatına etkisinden daha geniş ve ağır olmuştur denebilir. 18 Ocak 1940’ta kabul edilen Millî Korunma Kanunu ve buna dayanarak çıkarılan karnamelerin etki etmediği vatandaş yok gibidir. Kanun, bir savaş ihtimaline yönelik gerçekleştirilen askerî seferberliğin ekonomik ve sosyal altyapısını oluşturuyordu. Kanuna göre hükümet sanayiden tarıma her sahada mesai saatlerine, çalışma şartlarına, üretim kalemlerine, ithalat ve ihracat şartlarına müdahil olabiliyordu (Tekeli ve İlkin, 2016: 98-105). Bugün de toplumun hafızasında hâlen yer almaya devam eden ekmeğin karneye bağlanması (13 Ocak 1942’de alınan kararla) gibi uygulamalar, bu kanunun uygulamaları olarak ortaya çıkmıştır. Savaşa hazır asker tutmak için alınan tedbirler, iş gücü piyasasından etkisi hissedilir oranda erkeğin çekilmesini getirmişti. Buna karşılık hükümetin, mecburî çalışma ve mesai artırma gibi yollara müracaat ettiği görülür (Tekeli ve İlkin, 2016: 206-207). Türkiye, savaş içerisinde Merkez Bankası’nda altın stokunu artırmak ve Sümerbank, Etibank, Toprak Mahsulleri Ofisi, Zirai Kombinalar, Zirai Donatım Kurumları gibi devlete ait kuruluşlarının başarılı faaliyetlerine rağmen savaş sonrasına Türkiye, ekonomik ve sosyal yönden daha zayıf girmiştir (Tekeli ve İlkin, 2016: 432-437).

1925’teki Takrîr-i Sükûn Kanunu ile başlayan ve aynı dönemde Avrupa’da bilhassa Akdeniz’e kıyısı olan İtalya, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerdeki yönetimlere siyasî yapı bakımından benzerlikler taşıyan tek parti idaresi, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan dünyadaki “Hür Dünya” temayülünü dikkate alarak dönüşmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’nı demokrasilerin kazandığı ilan edilip ABD’nin başını çektiği “Hür Dünya” yeni siyasî eksen olarak belirmiştir. Böylece 1930’larda kuvvet kazanıp savaş boyunca iddiasını sürdüren otoriter rejimler de siyasî yapılarını savaş sonrası şartlarda değiştirmeye başlamıştır.

2.2. “İki Partili” Düzenin Kurulması

2.2.1. Tek Partili Siyasî Yapının Dönüşümünün Temelleri

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’de gelişen siyasî yapıdaki değişimi açıklamak için tek parti devrinin yapısını göz önüne almak gerekir. Bülent Tanör, siyasî yapının değişiminde bir anayasa sorunun bulunduğu tezinin aydınlar tarafından işlendiğini ancak siyasî liderler arasında böyle bir kaygının bulunmadığını ifade eder (Tanör, 2018: 345). Türkiye, 1923-1930 arasında iki muhalefet partisi teşebbüsünün bulunduğu, nispeten yumuşak bir tek parti devresinden sonra bilhassa 1937-1945 arasında “parti devleti” niteliği taşıyan daha otoriter bir tek parti dönemi yaşamıştır. Daha sonra 1946-1960 arasında ise yaygın kullanımıyla çok partili bir yapı yaşanmıştır. Ancak, burada açıklanmaya muhtaç olan bir durum vardır: Bu üç devre de aynı anayasayla ve bu anayasasının siyasî yapıya dair maddelerinde değişiklikler yapılmaksızın yaşanmıştır. Birbirinden ciddi mânada yapısal farklılıklar arz eden bu üç dönemin aynı anayasaya dayanıyor oluşunu, Tanör’ün Türkiye’deki tek parti modeliyle ilgili açıklamalarda buluruz. Buna göre, Türkiye’de sürekli değil geçici ve totaliter değil otoriter nitelikte bir vesayet partisi yapısı bulunmaktadır. Tanör, çok partili yapıya geçişin yumuşak olmasını, Kemalist devrimlerin –devrin tabiriyle “Türk İnkılâbı”nın- demokratik bir gelecek kuracak toplumsal ve kültürel bir öz taşıdığı savıyla açıklamak ister (Tanör, 2018: 338). Fakat Tanör’ün bu açıklamaları, meşrûti monarşiden cumhuriyet rejimine geçişin de dünyadaki örneklerine nispetle daha yumuşak olduğu

düşünülürse, yeterli olmayacaktır. Her ne kadar anayasa bakımından 1921’den 1924’e birtakım değişikliklerle geçilmişse de, bu geçiş 1789 Fransız İhtilâli ve 1917 Bolşevik İhtilâli’ne nazaran sosyal ve siyasî bakımdan daha az sarsıcı bir geçiş olmuştur. Meselenin burasında, Türkiye’nin meşrutiyet rejimini geçiş sürecini hatırlamak yerinde olacaktır. Tanör de 2. Meşrutiyet’i geçiş ele alırken Japon, Rus ve İran’daki meşrûti yapıya geçişin Jön Türkleri etkilediğini vurgular (Tanör, 2018: 172). Ayrıca Meşrutiyet rejimine geçiş sağlanabildiği takdirde Avrupa’daki meşrûti monarşilerin siyasî desteğinin elde edilebileceği beklentisi, “devlet kurtarma” motivasyonu ile hareket eden Jön Türklerde ve yenilikçi, genç bürokratlarda bulunmaktadır. Nihayet, denebilir ki, Türkiye’de batılılaşmayla beraber devlet anlayışında uluslararası konjonktürü gözeten bir tavır olagelmiş ve bu tavır, kimi zaman, ülkenin hukukî ve siyasî iç yapısını da aşan bir teamül gibi siyasî tarihimizde kendini göstermiştir. Yani imparatorlukların siyaset sahnesinden çekildiği Birinci Dünya Savaşı sonrasında da, meşrutiyet rejimine geçişte olduğu gibi, Türkiye dünyada hâkim olmaya başlayan millî devlet modelini ve cumhuriyet rejimini takip etmiştir. 1924 Teşkilât-ı Esâsiye’siyle geçirelen üç ayrı mahiyetteki siyasî devir bulunmasını açıklamakta bu durumun da rolü olduğu düşünülebilir. Benzer bir anlayışın, Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası arayışlarında da kendini gösterdiğini gözlemlemek mümkündür. Öte yandan, Türkiye’nin “demokrasiye geçiş” için yaygın bir kanaat ve yorum olarak ABD’nin demokratik rejime geçiş için Türkiye üzerinde siyasî etkisi olduğudur. Sıvış’ın, ana meselesinin bu meseleyi tespit olduğu ve başta diplomatik kaynaklar olmak üzere ABD arşivlerine dayanarak yürüttüğü araştırmasında vardığı neticelere göre Türkiye, ABD’den bu hususta baskı, teşvik veya talep ile muhatap olmamıştır (Sıvış, 2019: 380-383).

Sözün burasında, “iki partili siyasî yapı” veya “iki partili siyasî düzen” şeklindeki tarifi temellendirmek ve böyle bir isimlendirmenin sebeplerini ortaya koymak yerinde olacaktır. Bu isimlendirmeye sebep teşkil eden dış şartları anlamak için Türkiye’de cumhuriyet ilân edilirken kendisini uluslararası camiada nasıl konumlandığı, dış siyasetinde nasıl bir çerçeve belirlediğini tespit etmek gerekir. Kasım 1922’de Lozan’daki konferansa katılma hazırlığı yapan TBMM, bir yandan da saltanatı kaldırmıştı. Bununla İstiklâl Harbi boyunca süren Ankara Hükümeti-İstanbul Hükümeti ikiliği ortadan kaldırılmış oluyordu. Bu aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan, Wilson İlkeleri çerçevesinde tanzim edilmek istenen uluslararası şartlara intibak etme arzusunun bir ifadesiydi. Sultan Vahdettin’in İstanbul’dan ayrılmasından sonra Lozan’da 20 Kasım 1922’de görüşmeler başlamıştır. Lozan görüşmelerinin kesildiği 4 Şubat 1923’ten, görüşmelerin tekrar başladığı 21 Nisan 1923 arasında 17 Şubat 1923’te başlayan Birinci Türkiye İktisat Kongresi’nde (İzmir İktisat Kongresi) Latin alfabesine geçmek gibi hususlar da tartışılmıştır (Ateş, 2016: 389-392). Aynı dönemde Mısır’da gelişen Firavunizm hareketi de Latin alfabesine geçiş tartışıyordu (Dede, 2019: 52-55). Demek oluyor ki Wilson İlkeleri’nin tayin ettiği yeni uluslararası şartlar, batı medeniyeti dışında kalan yerler için –gerek bağımsız rejimler gerek manda rejimleri altında olsun- gâlip olan batı medeniyetini bir ufuk hâline getiriyor ve bu bölgeler için müstakbel veya muhtemel bir ulus devlet rejimini öngörüyordu. Nitekim Hindistan’daki Hilafet Hareketi’nin Britanya hükümeti nezdindeki teşebbüsleri ve Türkiye kamuoyunda hilafet lehine beyânlarda bulunmaları, Ankara Hükümeti’nce kendi hakimiyet sahalarına nüfûz çabası olarak telakki edilmiştir (Ateş, 2016: 219). Ayrıca İngiliz diplomatik kaynaklarında İsmet Paşa’nın hilafetin ilga edilmesi durumunda İngiltere’nin tavrının yumuşayacağı ve Musul meselesinin halledilmesinde kolaylık sağlanacağı fikrine vardığı ifade edilmektedir (Özcan, 1997:

247). Son tahlilde, Türkiye’nin dış politikasında Pan-İslâmcılık olarak tefsir edilecek her türlü siyasî tavrı terk ettiği ve batıcı bir siyaset takip etmeye başladığı da açık ve kesin bir bilgidir (Armaoğlu, 2018: 32-34).

Ankara’da tutunmayı ve birliği sağlayan TBMM hükümetinin, uluslararası koordinatlarını tayin eden siyasî yapıyı İngiliz-Sovyet ilişkileri bağlamında inceleyen Gökay, Türkiye’nin İtilaf devletleri içerisindeki ayrılıklardan ve Sovyetler ile İngiltere arasındaki karşıtlıktan istifade ettiğini tespit etmiştir. Ona göre Türkiye, Bolşevizm ile emperyalizmin rekabetinde bir tampon bölge olarak kalarak millî varlığını elde etmiştir (Gökay, 2006: 223-229). Buradan hareketle Türkiye’nin siyasî dengeyi korumak adına dünyaya devrim ihraç etmek isteyen Sovyetlerin tesirine girmekten kendini koruyup İngiltere’nin Boğazlar üzerinde Bolşevik peyki bir siyasî yapı görmesinden sakınmak gerekiyordu. Öte yandan, eski Çarlık Rusyası’nın nüfûz bölgelerinde peyk hükümetler teşkil etmek çabasındaki SSCB’nin hilâfına bir Pan-Türkçü – Turancı bir siyaset takip etmekten de Ankara’nın imtina etmesi, SSCB ile imzalanan saldırmazlık paktı icabı, bekleniyordu. Gözetilmesi gereken bu diplomatik dengeler içerisinde Türkiye’nin kendini nasıl bir siyasî yer seçeceği Ankara’daki mecliste de bir istifham olarak doğmuştu. Bunu izale sadedinde meclis ve hükümet reisi sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa, meclis kürsüsünden şu pragmatik beyânı vermiştir: “Efendim, bizim hükûmetimiz demokratik bir hükûmet değildir, sosyalist bir hükûmet değildir. Ve hakikaten kitaplarda mevcut olan hükûmetlerin, mahiyet-i ilmiyyesi itibariyle, hiçbirine benzemeyen bir hükûmettir. Fakat hâkimiyet-i milliyeyi, irade-i milliyeyi yegâne tecelli ettiren bir hükûmettir. (...) Biz hayatını, istiklâlîni kurtarmak için çalışan erbâb-ı say’ız, zavallı bir halkız! Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur bir halkız!” (Toprak, 2013: 381).

İşte bütün bu şartlardan hareketle, Batı Demokrasilerinden de, yanı başındaki Sosyalist hükûmetten de olmayan bu Türkiye’nin siyasî yerinde yani rejiminde Pan-İslâmcı, Pan-Türkçü ve Bolşevik olmamak bir karakter olarak, bir ilke olarak önemli yer tutmuştur denebilir. Dolayısıyla Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrası şartlara intibak ederken siyasî rejiminin kodlarını, bu ilkeleri koruyarak güncellemek istediği görülecektir. Dikkat edilirse, bu siyasî durum hukuken değil teamülen sağlanmıştır. 1924’te hilafet kaldırılırken Teşkilât-ı Esâsiye’de “devletin dini, din-i İslâm’dır” ibaresi korunmuş ama Hac yasağına varan bir laiklik pratiği uygulanmıştır. Benzer bir şekilde İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra da laiklik prensibi anayasada korunurken pratikte Hac yasağının kaldırılması, dinî tedrisâtla ilgili yasakların kaldırılması gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir. Hukuken değil de teamülen oluşturulan bu rejim yapısının anlaşılması için Tanör’ün yukarıda ele aldığımız, aynı anayasayla üç farklı dönemin (“otoriter” 1923-1937, “totaliter” 1937-1946 ve demokratik 1946-1960) yaşanabilmesi olgusunu hatırlamalıdır. Buradaki olgu, hukukî bir metinle bağlayıcılık yerine siyasî ictihad ve teamüllerle denetleyicilik ve vesayetçiliğin işlediği şeklinde açıklanabilir. DP’nin kuruluşunda, Bayar’ın parti programını da yanına alarak İnönü’ye gittiği, yapılan görüşmede cumhurbaşkanının Bayar’dan “dinin siyasete âlet edilip edilmeyeceği”ni sorduğu bilinmektedir (Koçak, 2018: 166-167). O dönemdeki cemiyetlerin ve fırkaların hukukunu düzenleyen kanunundan ötürü, yeni bir partinin kuruluşunun izne bağlı olmasının yasal dayanağı bulunsa da İnönü’nün Bayar’dan laiklik güvencesi alması üzerine düşünülmelidir. O dönemdeki anayasada laiklik bir hukukî ilke olarak bulunuyorken İnönü’nün hukukî metinleri de aşarak, kendi şahsına bir güvence verilmesini talep etmesi Türkiye’deki siyasî yapının sözünü ettiğimiz teamüllerle şekillendiğinin bir ifadesi olmalıdır.

Tek partili siyasî yapının terk edilip “Millî Şef”in murakebesinde iki partili siyasî yapıya geçişte rejimin dokusunda birer hassasiyet bölgesi olarak oluşan Bolşeviklik (zaman içerisinde “Komünistlik”, “Moskof Taraftarlığı”, “Kızıl” gibi adlar da alır), Turancılık ve İslâmcılık hususunda da güncellemeler ve yoklamalar görülmüştür denebilir. Rejim kodlarının tazelenmesinde Bolşevik hassasiyeti Tan Matbaası’nın basılması ve Sabahattin Âli’nin öldürülmesi hadiselerinde görülmektedir. Koçak, 1945-1950 dönemini incelediği geniş çalışmasında 1946’nın Ekim ayı boyunca siyasî gündemi meşgûl eden İnsan Hakları Cemiyeti’nin kuruluşu ve sonrasında hükümetçe kapatılmasında da sol siyaseti tecrit politikasının etkili olduğunu vurgular (Koçak, 2013: 235). 1944 Turancılık Davası diye kayıtlara geçen ve etkileri Türk Milliyetçiler Derneği (TMD) ve Millet Partisi’ne kadar süren hadise ise bu dönüşüm yıllarının Turancılığı tecrit etme yüzünü ifade eder. Rejimin kendi sağlamasını yaptığı Büyük Doğu mecmuasının ve Büyük Doğu Cemiyeti’nin kapatılması gibi hâdiseleri de siyaset sahnesinden İslâmcılığı uzak tutmakla ilgili görebiliriz. Bu sürecin böyle şekillenmesinde CHP’nin kendi vesayetinde bir muhalefet partisiyle demokrasiye geçebilme imkânını aramasının, Türkiye’nin dönemin dünyadaki hâkim siyasî gücü olan Anglosakson yapıyı modellemesinden ötürü ABD’deki gibi iki partili bir yapının istenmesinin ve Kemalizm’in katı bir ideolojik doktrinleşmeye gitmeyip esnek kalmak sûretiyle iki partili dönüşüme izin verecek bir yapıya sahip olmasının etkisi olmuştur (Koçak, 2010: 15, 22 ve 25).

Bütün bu açıklamalar ve bilgilerden sonra “iki partili siyasî yapı”, “iki partili sistem” şeklindeki kavramsallaştırmayı açıklamak daha mümkün sayılabilir. Siyasî partilerin de bağlı olduğu cemiyetler kanunu başta olmak üzere mevzuatta yapılan değişiklikler dikkate alındığında Türkiye yasaları itibarıyla çok partili hayata geçmiştir. Ancak siyasî yapısı düşünüldüğünde farklı ideolojik grupların teşkilatlanma ve ifade imkânları çeşitli toplumsal hadiselerin getirdiği kamuoyu baskısı da araçsallaştırılarak sınırlandırılmıştır. Hem DP’nin hem CHP’nin irticayla mücadele, komünizmle mücadele ve Batı demokrasileriyle ittifak gibi başlıklarda tavrı birliği içerisinde olduğu ve üçüncü bir siyasî alternatifin doğmasına izin vermedikleri görülür. DP’nin kuruluşu sırasında İnönü’nün, Bayar’dan zaten anayasal garanti altında olan laiklik için bir de şahsı adına teminat istemesindeki tavrın benzerini DP’liler, millî irade ve demokratik çoğunluk konusunu yasal dayanakları da aşarak kendi varlıklarıyla mukayyet sayarak gösterirler. Netice olarak, Terakkîperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Fırka tecrübeleri, siyasî yapı bakımından ilgili dönemi tek partili dönem olmaktan çıkarmadığı gibi kısa zamanda kapanan, seçim ve meclis yüzü göremeyen birçok küçük partinin kurulması ve hukukî yapıdaki çok parti imkânı 1946-1960 arasını siyasî bakımdan “iki partili yapı” olmaktan çıkarmaz.

2.2.2. Yeni Partiler, Cemiyetler ve Hareketler

1945 yılının bahar aylarıyla beraber Türkiye, savaş sonu şartlarda uluslararası konumunu güvence altına alma arayışlarını sürdürürken bir yandan yeni bir partinin kurulması kamuoyunu meşgul ediyordu. Çiftçiye Topraklandırma Kanunu mecliste görüşülürken yaşanan tartışmalar ve arkasından gelen dördümlü takrir ile DP’nin kurulmasına varan siyasî ayrışmalar başlamıştı. Mevcut kanunlar ve siyasî ortamın demokratik niteliği, siyasî partilerin de bağlı olduğu Cemiyetler Kanunu’nun yeni bir siyasî partinin kuruluş aşamasında kimi işlemleri mülkî amirin tasarrufuna bırakmasından ötürü yeterli bulunmuyordu. Yine de bu şartlar altında, sıkıyönetim süreleri uzatılarak geçirilen bu dönemde partileşme çalışmaları olacak ve 8 Temmuz

1945’te müracaatını yapan Millî Kalkınma Partisi’ne, 22 Eylül’de resmî izin İçişleri Bakanlığı tarafından verilecektir (Koçak, 2010: 674).

Mecliste etkinliği bulunmayan Millî Kalkınma Partisi’nden sonra, CHP ve TBMM içerisinde DP’nin doğuşu Türkiye’de esas partileşme, muhalefet, demokratik mücadele, çok partili yapı gibi siyasî kurumları görünür kılan, harekete geçiren unsur olmuştur. DP’nin siyasî anlayışını, ideolojik konumunu tespit etmek zordur. Yukarıda işaret edilen, 1921’de Mustafa Kemal Paşa’nın TBMM’de o anki hükümetin siyasî yerini tespit sadedinde söylediği ve aslında sonraki siyasî süreci açıklamakta da anlamlı bir yeri olan nutkundaki sosyalist veya demokratik bir hükümet olmadıkları ama halka istinat ettikleri yönündeki ifadeyi hatırlamak, bu konuya da ışık tutacaktır. Halkçılık vurgusu, CHP’nin ismine de girmiş, bir bakıma cumhuriyet rejimi içerisinde merkezî bir model parti oluşmuştur. Nitekim, Adnan Menderes kendilerine DP’nin konumunu sorduklarında “Halk Partisi’ne nazaran iki parmak daha soldayız, bazı hâllerde iki parmak sağda” (Son Posta, 8 Ocak 1946) ifadesini kullanırken, kurulacak diğer partilerin CHP üzerinden konumlanacağını da gösteriyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı demokrasileriyle kurumsal düzeyde ittifaklar kurma ve hür dünyada yer alma çabasının bir ifadesi olarak “demokrat” isminde bir parti doğarken bir yandan da cumhuriyetin ilânı akabinde oluşan Pan-İslâm, Pan-Türk/Turancı ve komünist temalara yönelen siyasî hareketlerin tecrit edilmesi politikası da işliyordu. Bu dönemde, ekseriyeti teşkilatlanmasını yapamadan ve uzun bir ömür süremeden kapanan birçok siyasî oluşum görülür.

Haziran 1946’da değiştirilen Cemiyetler Kanununun 9. maddesi ile artık sınıf esasına dayanan cemiyetlerin kurulmasına imkan tanınmış ve ayrıca “önceden izin” esası kaldırılarak “serbestlik” esası getirilmiştir (Teziç, 1976: 280). Böylelikle DP’nin kurulması ve bilhassa Cemiyetler Kanununda yapılan değişiklik sonrasında 1950’ye kadar çeşitli siyasi eğilimleri temsil eden yirminin üzerinde parti Türk siyasi hayatında yerini almıştır. Fakat kurulan bu partilerin bir kısmı sıkıyönetim veya mahkeme kararıyla, bir kısmı da kendi iç meselelerinden ötürü kapanmıştır (TESAV, 07.04.2016, www.tesav.org.tr). Yine aynı kanunî değişiklik, Türkiye’de kurulan dernek-vakıf-cemiyet sayısını bir hayli artırmıştır. 1946’da 733 olan dernek sayısı 1950’de 2011, 1951’de 2470’e ulaşmıştır (Özkiraz ve Arslanel, 2015: 33). Sıkıyönetim ve mahkeme kararıyla kapatılanlar irtica ve komünizm suçlaması ile kapatılmıştır. Kendiliğinden dağılan partilerde ise kurucu sayısının üç kişinin altına düşmesi, kongre yapamama, parti içi anlaşmazlıklar ya da başka partilere katılma gibi teknik sebeplerle birlikte siyasi otoritenin baskısı, demokrasi kültürünün henüz yerleşmemesi, iktisadi yetersizlikler, ideolojik tutarsızlıklar gibi çeşitli siyasi/sosyal sebepler de sayılabilir.

20 Temmuz 1948’de CHP’ye yeteri sertlikte muhalefet edilmediği gerekçesiyle DP’den ayrılan bir grup milletvekili tarafından Mareşal Fevzi Çakmak öncülüğünde Ankara’da kurulan Millet Partisi, milliyetçi bir politika izlemiştir. Muhalefet partisi olarak varlığını sürdüren ve siyasi arenada arzu ettiği başarıyı yakalayamayan MP, 27 Ocak 1954’te Atatürk ve devrimlere karşı olduğu gerekçesiyle mahkeme kararı ile kapatılır (Teziç, 1976: 276). Akabinde partinin üyeleri tarafından Cumhuriyetçi Millet Partisi adıyla yeni bir parti kurulur ve bu parti, 1957 seçimleri öncesinde Köylü Partisi ile birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet partisini teşkil eder. CKMP ise Alpaslan Türkeş’in genel başkanlığında 1969’da Milliyetçi Hareket Partisine dönüşmüştür. Dolayısıyla kapatılan MP, Türk siyasi hayatında Türk milliyetçiliği ile temayüz eden sonraki partilerin nüvesini oluşturmaktadır.

Yeni şartların içerisinde kendine yer arayan oluşumlardan birisi de Türk Milliyetçiler Derneği (TMD) olmuştur⁵. 1-2 Nisan 1951 tarihlerinde Türk Milliyetçiler Federasyonu, bir yıllık faaliyetlerini değerlendirdiği, İstanbul’daki üyelerden Türk Kültür Çalışmaları Derneği’nin üyeliğine son verdiği ve nihayet federasyonu feshedip üyelerin “Türk Milliyetçiler Derneği” adıyla tek çatı altında bir teşkilâta dönüşme kararı aldığı kurultayla derneğin temelleri atılmıştır (Sefercioğlu, 2012: 17-22). Merkezi Ankara olması kararlaştırılan dernek için Ankara Valiliğine 13 Nisan 1951’de resmî müracaatta bulunuldu. TMD, bir yıl içerisinde elli şubeye ulaştı. İstanbul ve Ankara’daki dört dernekten başka Kayseri’deki Türk Kültür Birliği, Zonguldak’taki Komünizmle Mücadele Derneği, Denizli’de kurulan Denizli Gençler Derneği mahallî dernekten TMD’nin bir şubesi olmaya geçerek teşkilâtlanmayı büyüttüler. 24-25 Temmuz 1952’de ilk büyük kurultayını yapan TMD, kurulma kararından iki sene sonra Malatya Suikastı’nın getirdiği siyasî şartlarda kapanacaktır.

Demokratikleşmeye siyasî ortamda İslâm’a dayanan sosyal ve siyasî taleplerin de kendini ifade etmeye başladığı görülecektir. Söz konusu yıllarda bu taleplerin kamuoyunda en çok etki uyandıran temsilci Necip Fâzıl Kısakürek ve Büyük Doğu Cemiyeti’dir. Büyük Doğu Cemiyeti (BDC), 1949 yılında N. Fâzıl Kısakürek’in önderliğinde kurulmuştur. Hakkında ilerleyen bölümlerde daha geniş bilgiler ve değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu çerçevede ele alınabilecek, 19 Temmuz 1946’da İstanbul’da kurulan bir siyasî yapı da İslam Koruma Partisi’dir. Kuruluş dilekçesinde her türlü siyaset ve siyasi partilerden uzak olarak sırf Müslümanların menfaati, dayanışması, yardımlaşması ve birliği yolunda mücadele edileceğini belirtmiştir. Teşkilatlarını oluşturamadan ve herhangi bir faaliyette bulunamadan Sıkıyönetim Komutanlığınca 12.09.1946 tarihinde kapatılmıştır (Tunaya, 1995: 709). Yahudi aleyhtarı yayınlarıyla maruf Cevat Rifat Atilhan’ın genel başkanlığında Ağustos 1951’de İstanbul’da kurulan İslâm Demokrat Partisi (İDP), İstanbul Eminönü Sulh Ceza Mahkemesi tarafından “dine müstenit” faaliyetleri gerekçesiyle 3 Mart 1952’de kapatılmıştır (BCA, 030.10.00.000.79.524.29: 2; Tunaya, 1995: 742-744). İDP, daha sonraları DP hükümeti tarafından Ahmet Emin Yalman suikastına teşebbüsten sorumlu tutulmuş ve başta parti Genel Başkanı Cevat Rifat Atilhan olmak üzere 15 parti üyesi hakkında soruşturma açılmıştır (Ünal, 2016: 127).

14 Mayıs 1946’da İstanbul’da kurulan Türkiye Sosyalist Partisi, çok partili hayatın ilk sosyalist partisidir. Kuruluşundan dört ay sonra Sıkıyönetim Komutanlığı kararıyla faaliyetleri durdurulmuş ve idarecileri mahkemeye sevk edilmişse de Yargıtay tarafından bu karar iptal edilmiştir (Tunaya, 1995: 696-697). Parti, programını sosyalist, demokratik, beynelmilelci, laik ve milliyetçi prensipler üzerinden takdim etmiştir. 1952 yılında komünizmi yayma faaliyetlerinde bulunduğu gerekçesiyle mahkeme kararı neticesinde kapatılmıştır (Teziç, 1976: 282-283). Türkiye Sosyalist Partisi’nden yaklaşık bir ay sonra 20 Haziran 1946’da İstanbul’da kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi de henüz bir teşkilat oluşturamadan yine komünizm propagandası suçuyla Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından 16 Aralık 1946’da kapatılmış ve idarecileri mahkum edilmiştir (Tunaya, 1995:704-705).

Bu süreçte kurulan Sosyal Adalet Partisi, Liberal Demokrat Parti, Çiftçi ve Köylü Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, Yalnız Vatan İçin Partisi, Ergenekon Köylü ve İşçi Partisi, Arıtma Koruma Partisi, Yurt Görev Partisi, İdealist Parti, Türk Muhafazakâr Partisi, Türkiye

⁵ TMD hakkında ayrıntılı bilgi için Murat Kılıç’ın yazdığı monografiye bkz. Kılıç, “Allah, Vatan, Soy” Türk Milliyetçiler Derneği, İletişim Yayınları,

Yükselme Partisi, Müstakil Türk Sosyalist Partisi, Toprak Emlâk ve Serbest Teşebbüs Partisi gibi partiler de kurucu üye sayılarının düşmesi, kongre yapılmaması ve diğer partilerle birleşme gibi sebeplerle dağılmıştır.

2.2.3. 1946 Genel Seçimleri

21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri, gerek çok partili hayatın kapısını aralamasıyla gerekse “şâibeli/hileli seçim” ithamlarının konusu olmasıyla Türk demokrasi tarihinin, belki de üzerinde en çok konuşulan seçimidir. Türkiye bu seçime İkinci Dünya Savaşı sonrası artan iktisadi/siyasi zorluklar ve tartışmalarla girmiştir. Türkiye her ne kadar İkinci Dünya Savaşı’na fiilen katılmamış olsa bile savaş sürecini neredeyse bir seferberlik hâli ile geçirmiştir. İsmet İnönü liderliğinde yaşanan bu süreç, özellikle iktisadî açıdan büyük zorluklarla ve bununla birlikte ciddi tasarruf tedbirleri alınarak atlatılmaya çalışılmıştır. Askeri masrafların artması, pahalılık, yeni vergi kalemlerinin yükü, bazı temel ihtiyaç malzemelerinin bulunmaması gibi etkenler, özellikle nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan ve zaten gelir düzeyi oldukça düşük olan halkı daha da etkilemiştir. Ortaya çıkan olumsuz şartlar halkın tek parti yönetimine dair duyduğu rahatsızlığı günbegün artırmıştır. Bu rahatsızlık ise Türkiye’nin çok partili hayata adım atmasında temel iç dinamiği teşkil etmektedir. Bunun yanında Türkiye’nin Birleşmiş Milletler’e dâhil olması, Batı Bloğu ile iyi ilişkiler kurmak istemesi ve savaş sonrası oluşan demokrasi rüzgârlarının tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hissedilmesi demokratik zeminin oluşmasında dış etkenlerden sayılabilir.

Bu ve benzeri daha pek çok siyasi, sosyal, iktisadî iç ve dış gelişmeyle birlikte 1945 yılına gelindiğinde TBMM’de ele alınan “Çiftçiye Topraklandırma Kanunu” görüşmeleri sırasında CHP içindeki muhalif sesler gün yüzüne çıkmıştır. Toprak ağası olarak bilinen Aydın Milletvekili Adnan Menderes, TBMM’ye girdiği günden beri muhafaza ettiği sükûnetini bu kanun tasarısının gündeme gelmesiyle birlikte bozmuştur (Aydın, 2018: 371). Menderes konuşmasında hem dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu’nu hem de Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu’nu eleştirerek bir anlamda muhalefet bayrağını açmıştır (Aydın, 2018: 371, 372). Akabinde CHP milletvekilleri Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan’ın TBMM’de görüşülmesi üzere verdiği ve “Dörtlü Takrir” ismiyle meşhur 7 Haziran 1945 tarihli önerge ile birlikte Bayar hariç diğer milletvekilleri partiden ihraç edilmiş, Bayar ise daha sonra hem partiden hem de milletvekilliğinden istifa etmiştir. Bu hadiseler DP’nin kuruluşunun ve çok partili hayata geçişin temellerini atmıştır.

Demokrasi tartışmalarının yapıldığı ve başka partilerin kurulmasıyla ilgili beklentilerin arttığı bu süreçte Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün 1 Kasım 1945 tarihinde TBMM yasama yılı açılış töreni konuşmasındaki “Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisinin karşısında başka bir parti bulunmamasıdır.” cümlesi (Koçak, 2010: 741), çok partili hayata geçişin tek parti iktidarı tarafından da kabul edildiğinin resmi bir ifadesi olmuştur. Netice itibarıyla çok partili hayata geçişin en önemli figürü olan DP, 7 Ocak 1946’da “Dörtlü Takrir”e imza atan eski CHP’liler Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan’ın öncülüğünde siyaset sahnesindeki yerini almış ve genel başkanlığa Celal Bayar seçilmiştir. Her ne kadar çok partili hayata geçişin ilk adımı Nuri Demirağ tarafından 18 Temmuz 1945’te kurulan Milli Kalkınma Partisi ile atılmış olsa da gerek bu parti gerekse 21 Temmuz genel seçimlerine gidilen süreçte kurulan diğer partiler DP kadar siyaset sahnesinde etkili olamamışlardır.

DP, ülke çapında teşkilatlanma çalışmalarına başlar başlamaz geniş halk kitleleri tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Bu aynı zamanda halkın CHP’ye olan

memnuniyetsizliğinin de bir göstergesidir (Zürcher, 2000: 308). Vaziyetten rahatsız olan CHP yönetimi, muhalefetin daha da güçlenmesine fırsat tanımadan seçim kartını öne sürmüş ve yasa gereği Eylül ayında gerçekleştirilmesi gereken mahallî seçimleri öne alarak 26 Mayıs 1946’da yapmaya karar vermiştir (Koçak, 2018: 327). Bununla da yetinmeyen CHP yönetimi Temmuz 1947’de yapılması gereken genel seçimleri 1 yıl öne çekerek seçimlerin 21 Temmuz 1946’da yapılması kararını almıştır (Koçak, 2018: 421). DP ise henüz yeni kuruldukları ve yeterli ölçüde teşkilatlanamadıkları gerekçesi ile mahallî seçimlere girmeyerek “boykot” kararı almış (Koçak, 2018: 344) bununla birlikte arzu ettikleri demokratik zemini temin edememelerine ve genel seçimlerin vaktinde yapılmasına mani olamamalarına rağmen 21 Temmuz seçimlerine girmeye karar vermiştir (Koçak, 2018: 456).

Bu arada seçim kanununda da birtakım değişikliklere gidilmiştir. 1946 genel seçimlerinde ilk defa iki dereceli sistemden tek dereceli sisteme geçilmiştir. Yani vatandaş milletvekilini doğrudan kendisi seçecektir. DP’nin demokratik bir seçim kanunu için öngördüğü değişiklikler içinde sadece “tek dereceli sistem” kabul görmüştür. Seçimlerdeki bir ilk de “çoğunluk usûlü”dür. Buna göre bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu alan siyasî parti o seçim çevresindeki tüm milletvekilliklerini kazanmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki 1946 genel seçimleri her ne kadar “açık oy/gizli tasnif yöntemi” ile akıllarda kalmış olsa da seçimlerin “hileli/şaiBELİ” olarak anılmasında en büyük payı seçim kanunundaki, oy pusulalarının tasnif tamamlandıktan sonra yetkililerce yakılarak derhal imha edilmesi ve seçimlerin kontrol yetkisinin adlî makamlarca (mahkemeler) değil de idarî makamlarca (belediyeler, kaymakamlıklar) yürütülmesini öngören maddeler almıştır (Özdemir, 2020: 207-208). Tek parti anlayışında devlet görevlilerinin kahir ekseriyetinin CHP’li olduğu düşünüldüğünde ve seçimlere itiraz olsa dahi oy pusulaları yakıldığı için yeniden bir sayımın imkânsız hâle geldiği göz önüne alındığında 1946 seçimlerinin CHP’den başka kazanamı olamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kurulur kurulmaz kendini seçim sathı mâilinde bulan DP, bu süreçte neredeyse bütün mesaisini teşkilatlanmaya ve 21 Temmuz’da gerçekleşecek olan genel seçimlere hazırlanmaya harcamıştır. Seçim sürecinde DP’nin propagandası; “millî irade” kavramı zemininde demokrasi, hürriyet, ekonomik sıkıntılar, baskılar ve haksızlıklar üzerinden CHP’nin geçmişine yönelik yoğun eleştirilere dayandırılmıştır. Türk siyasi tarihinin en meşhur sloganlarından “Yeter! Söz milletindir.” ifadesi de ilk defa bu seçimde kullanılmıştır. CHP’de ise daha çok önceki iktidar dönemlerinin icraatlarının övüldüğü ve haklı çıkarılmaya çalışıldığı bir propaganda süreci gerçekleşmiştir (Koçak, 2018: 470-472). Seçimlere hazırlıksız yakalanan DP, 465 milletvekilliği için yapılan seçimlerde ancak 257 aday çıkarabilmiştir (Çelebi, 2015: 263). Seçim neticesinde CHP 397, DP 61, bağımsızlar ise 7 milletvekili çıkarmıştır. Bağımsızların 4’ü DP listesinden -ki bunlardan biri Mareşal Fevzi Çakmak’tır- 3’ü ise müstakil olarak TBMM’ye girmiştir (Demirci, 2021: 127).

21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri ile tek parti yönetimi bir dönem daha iktidarını muhafaza etmiş olsa da Türkiye’de ilk defa çok partili seçim heyecanı tecrübe edilmiştir. Türk halkı kendi reyinin kıymet ifade ettiğini bu seçimde bir miktar müşahade etmiştir. “Devletlûlar” oy istemek için de olsa halkın hâlini hatırlını sormuştur. Fakat usulsüzlükler, baskılar, haksızlıklar, denetim mekanizmasının olmaması halkın iradesinin seçim sonuçlarına doğru yansımamasına sebep olmuştur ki Türk halkı bu durumun faturasını 1950 seçimlerinde CHP’ye ağır bir şekilde kesmiştir. Sonuç olarak da 21 Temmuz 1946 Erken Genel Seçimleri tarihin hafızasına acı bir şekilde kaydedilmiştir.

2.2.4. 1950 Genel Seçimleri ve DP İktidarı

Tek parti iktidarını fiilen sona erdiren ve iktidarın seçimle değişebileceğini gösteren 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri, ilk demokratik seçim olarak Türk siyasî tarihine adını yazdırmış ve böylelikle Türkiye’de yeni bir sayfa açılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iç ve/veya dış şartlar Türkiye’yi demokrasiye icbar eden bir hâl almıştır. Tek parti yönetimi de özellikle dâhil olmak istediği Batı dünyasına karşı otokratik bir idarî sistem görüntüsü vermemek için bizzat “Millî Şef” İsmet İnönü iradesiyle çok partili siyasî hayata “aceleci ve kontrollü” bir geçiş denemesi gerçekleştirmiştir. Aceleci, çünkü 1947’de yapılması gereken genel seçimler bir yıl öne alınarak 21 Temmuz 1946’da yapılmış ve iktidarın en büyük alternatifi DP başta olmak üzere o süreçte yeni kurulan partiler henüz teşkilatlanmalarını tamamlayamadan kendilerini, ilk defa tecrübe edecekleri bir seçim ikliminde bulmuşlardır. Kontrollü, çünkü seçimler demokratik kaidelerden uzak “açık oy/gizli tasnif” usûlü ile ve denetimlerin adli makamlarca değil hükümetin bizzat atadığı idarî makamlarca yapıldığı bir zeminde gerçekleştirilmiştir. Bu durumda seçim sonuçlarından bir sürpriz çıkmasını beklemek mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla tek parti idaresi bir dönem daha iktidarını muhafaza imkânı bulmuştur.

21 Temmuz 1946’dan 14 Mayıs 1950’ye uzanan süreci Türkiye daha çok demokratikleşme tartışmaları ile geçirmiştir. 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinin akabinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, hükümeti kurma vazifesini Recep Peker’e vermiştir. CHP’nin, tek parti idaresini sürdürmek isteyen otoriter yanlı şahin kanadını temsil eden Peker, sert üslûbuyla muhalefeti sindirmeye çalışan bir tavır takındığı için seçimlerden kalan iktidar-muhalefet gerginliği böylelikle daha da ileri boyutlara taşınmıştır (Zürcher, 2000: 309). Peker’in bu tavrı karşısında DP, kuruluşunun yıl dönümünde gerçekleştirdiği birinci kongrede “Hürriyet Misâkı” adlı, içeriğinde anayasaya aykırı ve antidemokratik kanunların kaldırılması, parti başkanlığı ile devlet başkanlığının aynı kişide olmaması, demokratik bir seçim kanununun yapılması gibi taleplerin bulunduğu, eğer bu talepler yerine getirilmezse meclisin terk edilerek sine-i millete dönüleceği belirtilen rapor ilan etmiştir (Eroğul, 1990: 24-25). Süreç içerisinde artan gerilim muhalefetle iktidar arasındaki münasebetleri kopma noktasına getirmiştir. Bu durumdan rahatsız olan Cumhurbaşkanı İnönü, DP lideri Bayar ve Başbakan Peker’le ayrı ayrı görüşerek “12 Temmuz Beyannamesi” adıyla bilinen bir bildiri yayınlamış ve tavrını çok partili hayatın devamından yana koymuştur (Zürcher, 2000: 311). 11 Temmuz 1947’de bizzat İnönü tarafından radyoda okunan ve 12 Temmuz’da gazetelerde yayınlanmasından dolayı “12 Temmuz Beyannamesi” adını alan bildiri neticesinde Başbakan Recep Peker istifa etmiş ve yerine Hasan Saka hükümeti kurulmuş, bununla birlikte siyasî gerginlik, yerini önemli ölçüde yumuşamaya bırakmıştır. Bu yumuşama DP’de de bölünmenin kapısını aralamıştır. DP’nin aslında CHP ile danışıklı dövüş yapan bir “muvazaa” partisi olduğunu iddia eden ve muhalefetin çok daha sert bir şekilde yapılmasını isteyen bir grup DP milletvekili, partilerinden istifa ederek Mareşal Fevzi Çakmak liderliğinde Millet Partisini kurmuşlardır (Timur, 2003: 118-119).

DP, bu çözülme sürecinde dağılmamak için muhalif siyasetini sertleştirirken 1949 yılının başında CHP iktidarında Hasan Saka istifasıyla boşalan başbakanlığa medrese kökenli tarih profesörü Şemsettin Günaltay atandı. Bu dönemde demokratikleşme süreci daha da hızlanmıştır. DP’nin ikinci kongresinde ilan ettiği, muhtevasında “Seçimler millet iradesinin serbestçe tecellisini sağlamak zorundadırlar;

dolayısıyla reylere tecavüz hâlinde, vatandaşlar meşrû müdafaa durumunda kalacaklardır; ancak bu müdafaa kanunî yollarla yerine getirilmelidir; ne var ki, vatandaşlarını bu durumda bırakan idareler milletin *husumeti*yle karşılaşacaklardır.” ifadelerinin yer aldığı ve CHP’liler tarafından metinde geçen “husumet” kelimesine atıfla “Millî Husumet Andı” olarak tesmiye edilen “Millî Ant” adlı rapor yeni seçim kanunu konusunda DP’nin net duruşunu ifade etmiştir (Eroğul, 1990: 40-41). Neticede aynı zamanda bir hukukçu olan Başbakan Yardımcısı Nihat Erim başkanlığında yeni bir seçim kanunu tasarısı hazırlaması üzere “Bilim Heyeti” oluşturulmuştur.

“Bilim Heyeti” pek çok demokratik ülkenin seçim modelleri üzerinde çalışarak TBMM’ye tasarımı sunmuş ve yeni seçim kanunu DP’nin arzu ettiği temel demokratik ilkeleri ihtiva ettiği şekliyle kabul edilmiştir. Yeni seçim kanununa göre gizli oy, açık tasnif usulü ve yargı denetimi ilkeleri kabul görmüş, seçim kurulları başkanlığına yargıçlar getirilmiş ve ayrıca Yargıtay ve Danıştay üyelerinden kurulu bir Yüksek Seçim Kurulu öngörülmüştür. Böylelikle demokratların yıllardır istedikleri ve mücadele ettikleri seçim güvenliği yerine getirilmiştir. Seçim kanununun TBMM’den geçmesiyle birlikte ülkede bütün gözler seçim gününe çevrilmiştir. Siyasete halk tarafından olağanüstü bir ilgi duyuluyordu. Hatta sadece Elazığ’da 600’den fazla kişi milletvekilliği adaylığı başvurusunda bulunmuştu (Eroğul, 1990: 43-44). Günaltay hükümeti halkın bu ilgisini CHP üzerinde tutabilmek için tabir yerindeyse demokrasi musluğunu açmıştı. Öyle ki tek parti yönetiminden beklenmeyecek hamleler bile görülmeye başlanmıştı. Laiklik ilkesine ters düşüldüğü konusunda ağır tenkitler alınmasına rağmen bu hükümet döneminde cumhuriyetin ilk ilahiyat fakültesi ve imam-hatip okulu açılmış, bazı türbelerin ziyaretine izin verilmiştir (İlban, 2017: 90).

Yaşanan süreçte CHP iktidarı kademe kademe demokratikleşme yönünde adımlar atma iradesi göstermiştir. Bunda DP’nin muhalif tavrı ile birlikte kamuoyunun beklentileri de etkili olmuştur. CHP attığı bu demokratik adımlarla aslında Türk halkına/seçmenlere “Cumhuriyeti kurup inkılapları yapan biziz. Demokrasiyi de biz temin ederiz. Başka bir siyasi partiyi desteklemenize gerek yok.” mesajı da vermek istemiştir.

DP, seçim öncesinde ülkenin her yerinde teşkilatlarını oluşturarak iktidar adayı pozisyonundaki en büyük muhalefet partisi konumuna ulaşmıştır. Milletvekilleri ve adaylar ülkenin her yerinde halkla birebir görüşerek verdikleri demokrasi mücadelesini anlatmışlardır. Demokratlar, millet merkezli oluşturduğu propaganda faaliyetlerini vergilerin azaltılması, serbest piyasaya geçilmesi, üretimin artırılması gibi daha çok iktisadi başlıklar üzerinden yürütmüştür. CHP de propaganda sürecinde işlediği konular bakımından DP’den çok farklı değildir. İktisadi sahada devletin rolünün azaltılacağı ve özel teşebbüse daha fazla imkân tanınacağı, vergi reformu yapılacağı, köylülerin hayat şartlarının iyileştirileceği gibi vaatlerle birlikte Atatürk ve İnönü hatırlatması yapılarak ülkeye demokrasiyi getiren partinin CHP olduğu vurgulanmaktadır (Demirci, 2021: 133-134). 14 Mayıs 1950’de gerçekleştirilen seçimlere yüzde 89,3 oranında yüksek bir katılım sağlanmıştır. 487 sandalye için yarışılan seçim sonuçlarına göre DP %55,2 oy oranıyla 416 milletvekili, CHP %39,6 oy oranıyla 69 milletvekili, bağımsızlar %0,6 oy oranıyla 1 milletvekili, Millet Partisi ise %4,6 oy oranıyla 1 milletvekili çıkarmıştır (ysk.gov.tr, erişim tarihi: 25.07.2021).

Literatürde “beyaz ihtilal” olarak da adlandırılan 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri Türkiye’de gerçekleştirilen ilk demokratik seçim olarak kayıtlara girmiştir. 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinde yaşanan şaibeler veya hileler bu seçimde düzeltilmiş ve “açık oy/gizli tasnif” yerine “gizli oy/açık tasnif” usulü uygulamaya konmuştur. Ayrıca seçimlerin kontrolünün idari makamlardan alınarak adli makamlara verilmesi seçimlerin

üzerindeki şaibelerin ortadan kalkmasına sebep olmuştur. 27 yıllık tek parti iktidarı sona ermiş, halkın iradesi sandıkta tecelli etmiştir. 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri ayrıca gerçek anlamda çok partili hayata geçişin miladı olmuştur.

2.3. “İki Partili” Hayata Geçişte İki Gazeteci/Siyasetçi

2.3.1. İki Partili Hayata Geçişte Ahmet Emin Yalman

Ahmet Emin Yalman, 1888’de Selanik’te dünyaya geldi. Eğitimine aynı şehirde başladı ve lise eğitimini İstanbul’da tamamladı. Yüksek öğrenimine ise İstanbul Hukuk Mektebi’nde başladı, daha sonra Maarif Vekaleti’nin bursuyla ABD’de Columbia Üniversitesi’nde Tarih, Sosyoloji ve Gazetecilik sahalarına dair doktora seviyesine kadar eğitim gördü. 1914’te verdiği doktora tezinin konusu “Modern Türkiye’nin Gelişiminin Basın Yoluyla Ölçülmesi” başlığını taşır (Dinçşahin, 2012: 114). Türkiye’ye döndükten sonra Sabah ve Vakit gazetelerinde çalışmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin iktidar olduğu bu savaş yıllarında Almanya’nın siyasetini destekleyen yazılar kaleme alırken 1918’den sonra Almanya aleyhine dönmüştür. Bir yandan Anadolu’daki millî mücadele hareketini desteklerken bir yandan da Amerikan mandacılığını savunan bir siyasî tavır takınmıştır. Bu arada, İngilizler tarafından Malta’ya sürülmüş, sürgünden dönüşte Ankara’ya geçmiştir. Cumhuriyetin ilânından sonra hükümete muhalefeti sebebiyle 1925’te İstiklâl Mahkemeleri’nde yargılanmış ve neticesinde gazeteciliği on yıllık bir müddetle bırakmak durumunda kalmıştır (Tezcan, 2007: 218-220). 1930’larda Sertel’ler ile birlikte Tan gazetesini çıkarmış, İkinci Dünya Savaşı sırasında tekrar çıkardığı Vatan gazetesi 1942’de Nazizmi eleştirmesi ve Hitler’i alaya alması sebebiyle tatil edilmiştir. Daha sonra tekrar açtığı gazetesini, bu kez, 1944’te Varlık Vergisi’ni tenkit eden tek isim olarak bir daha tatil etmek zorunda kalmıştır.

A. Emin Yalman, hem Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası hem de Serbest Cumhuriyet Fırkası teşebbüslerinde parti kurucusu olarak davet edilmesine rağmen bunları geri çevirmesi DP’yle münasebetinde ve çok partili hayata geçişteki tavrını anlamakta önemlidir. Yalman, 1888 doğumlu bir gazeteci olarak 2. Abdülhamit devrini istibdat devri olarak okuyan ve bu konuda sert tenkitleri olan bir isimdir. Fikrî bakımdan aydınlanmacı pozitivist bir isim olan Yalman için istibdadın kendisi değil, bu devre atfettiği “gerici”likten ötürü eleştirel bir tavır takınmıştır. Onun entelektüel bir biyografisini yazan Kalkan’ın tesbitine göre Yalman, “Mustafa Kemal Paşa bir parti adamı değil” demek, kurucu ve kurtarıcı lider olarak gördüğü paşanın önderliğinde 19. Yüzyıl İngiliz meşrûti monarşisine benzer partisiz bir meclis hükümeti sistemini savunmaktadır. Bu yüzden CHP’nin kuruluşuna da karşı çıkmıştır. İttihatçıların iktidarındakine benzer bir hizipçilikten sakındığı anlaşılan Yalman, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’na da, Serbest Cumhuriyet Fırkası’na da girmekten imtina etmiştir (Kalkan, 2018: 145-146). Fakat Yalman, daha sonraki dönemde gazetesi üç kere kapatılan, savaşın ilk yıllarında hükümetin Almanya lehine tavır almış olmasına mukabil müfrit bir Nazi karşıtı ve tek parti idaresinden “kendi düşündüğü demokrasi modeline” uygun bir tavır göremeyen bir gazeteci olarak CHP içerisindeki dörtlü takirle başlayan muhalefeti desteklemiştir. O kadar ki kendisini “dörtler’in beşincisi” olarak takdim etmiştir. Hatta Celal Bayar’a partinin ismini kendisinin teklif ettiğini ve kabul ettirdiğini dahi iddia etmektedir (Kalkan, 2018: 148-151). 16 Ekim 1949’daki ara seçimde DP, İstanbul’dan bağımsız aday olan Yalman’ı desteklemiş ancak Yalman seçilememiştir (Alp, 2019: 56). Fakat DP iktidara geldikten henüz bir ay kadar bir süre

geçince Yalman’ın DP’ye muhalefet etmeye başlar. Yalman’a göre DP, reformlar ve vaatleri konusunda yavaş davranmaktadır (Kalkan, 2018: 151). 2 Mayıs 1954 genel seçimlerinden sonra, Malatya Suikastı davası hükme bağlandıktan sonra 15 Ekim 1954 tarihinde kaleme aldığı ve başlığını Malatya Suikastına atıfla oluşturduğu kitapçıkta DP hakkında şu satırlara yer verir: “14 Mayıs 1950’deki Demokrasi zaferinden sonra Demokrat Partinin bütün iyi hareketlerini muhalefetin haksız hücumlarına karşı müdafaa ettik. Fakat kusurlarını da tenkit etmeyi kendisine karşı bir hizmet ve dostluk vazifesi saydık. Bilhassa yanlış politika hesaplarıyla bir aralık irtica ve taassuba karşı yapılan tavizleri şiddetle tenkit ettik ve bir öncü kuvvet sıfatıyla irtica hareketleriyle dolu dizgin çarpışmakta tam teşebbüsü ele aldık.” (Yalman, 1954: 13). Fakat Yalman’ın tavrında matbuatla-siyasetin akçeli münasebetleri ve DP üzerinde nüfuz etme endişelerinin olduğu düşünülebilir.

İki partili hayata geçişte, Yalman’ın siyasete müdahil olduğu önemli araçlardan birisi de Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti’dir. Cemiyet, 1 Ekim 1947’de akademide ve entelektüel tartışmalarda ağırlığı olan Ali Fuad Başgil ile Yalman’ın önderliğinde İstanbul’da kurulmuştur. Cemiyetin başkanı Başgil’dir. Hem Başgil hem de Yalman, DP ile doğrudan organik bağ kurmak, partiye katılmak ve partili olarak milletvekili olmaktan sakınmışlardır. Cemiyetin çok etkili olduğu, ülke gündemini belirleyecek tartışmaları açtığı görülmektedir. Cemiyetin kitap, dergi yayını ve konferans sunumu gibi faaliyetleri olmuştur. Cemiyet kendisini totaliter eğilimlere karşı hürriyet ve vatandaşlık hakları temelinde bir sosyal ve hukukî mücadele içerisinde görmektedir. Fakat kendisini liberal dünya görüşüne bağlayan cemiyetin kurucularından Yalman, liberallik ile seküler hayat tarzına geçişi anlamakta cemiyetin başkanı olan Başgil ise şahsî hayatında muhafazakâr olup liberalizmden her türlü otoriterlik, tekelci yönetime karşı hak ve özgürlük mücadelesini anlamaktadır. Bu anlayış farkı 18 Şubat 1950’deki kongrede belirginleşmeye başlar. 14 Mayıs seçimleri yaklaştıkça Yalman, DP’nin toplumdan gelen her türlü dinî talebine cevap vereceğine dair söylemleri irtica olarak nitelermektedir. Nihayet 1950’nin Nisan ayı sonunda Başgil, cemiyetin başkanlığından ayrılır, seçimden sonra da devam eden irtica tartışmalarına “Din ve Laiklik” kitabında topladığı ve Mayıs-Haziran 1950’de Yeni Sabah’ta kaleme aldığı yazılarla katılır. Burada “irtica yaygarası”nı totaliter eğilimlerini bırakmak istemeyen çevrelerin uydurduğu sünî bir gündem olarak ele alır. Cemiyet, Başgil’in başkanlıktan ayrılmasından kamuoyundaki ağırlığını kaybedecek, faaliyetleri azalacak, o kadar ki ne zaman faaliyetlerine son verildiği dahi kayıtlara geçmeyecektir. (Birinci, 2018: 43-45, 54-55,85-88)

A. Emin Yalman aleyhinde gelişen neşriyâtın merkezinde yer alan ithamlar Yalman’ın mason olduğu, İstiklâl Harbi devrinde Amerikan mandacılığını savunduğu ve Sabetaycı⁶ olduğu yönündedir. Aleyhinde çıkan birçok haber ve yazıda bu ithamlar kullanılır. Yalman’ın yazdığı iki hatıra kitabında kendisinin mason veya dönme olduğuna dair bir ifade olmamakla beraber, bilhassa dönmeliği birçok tarihçi tarafından kaydedilen bir husustur. Atatürk’ün ara buluculuk edip son verilmesini istediği bir kalem kavgasında Cumhuriyet’in başyazarı Yunus Nadi tarafından bir itham şeklinde dönmeliği vurgulanınca, bütün matbuat hayatı boyunca ilk ve son defa, bu iddiayı kabullenmiş ve kendisini savunmuştur. Marc David Baer tarafından kaleme alınan “Selanikli Dönmeler” kitabında Yalman’ın Sabetaycı kimliğinin mahiyeti ve bunun

⁶ **Sabetaycı:** Dönme, Avdefi veya Sabetaycı adlarıyla kaynaklarda geçen etnik ve dinî vasıflarıyla ayrılan, tarihi olarak Osmanlı devrinde Selanik ve İstanbul’da Sefarad Yahudileri içerisinde gelişen sosyal yapısı “gizli cemaat” niteliğinde, siyasî karakteri bakımından mesiyanik hareket. Ayrıntılı bilgi için bkz. “Dönme”, Abdurrahman Küçük, DİA C. 9 sy. 518-520

dönüşümü hakkında geniş tahliller bulunmaktadır. Buna göre Yalman, 1923 sonunda başlayıp 1924’ün başlarında da devam eden bir “dönme” tartışmasına dâhil olmuştur. Yalman’ın bu tartışmada Türkiye’deki Sabetaycılık olgusuna dair ilk defa bir yazı dizisi meydana getiren gazetecidir. Burada Yalman, Sabetaycılık olgusunu kabul etmekte fakat onun artık tarihin sayfalarında kalan, unutulmaya yüz tutmuş bir ananeler bütünü olduğu vurgulanmaktadır. Kendisinin de mensubu olduğu Sabetaycıların Yakubî kolu, yazı dizisinde Sabetaycıların Türk ve Müslüman kimliği içinde eridiği iddiası bağlamında daha çok öne çıkarılmaktadır. Yeni tesis olmaya başlayan rejimin ilk günlerinde ortaya çıkan dönmelik tartışması içerisinde Yalman’ın Sabetaycıları eski köhnemiş gelenekleri tamamen terk etmeye ve yeni kurulan rejimin içerisinde modern, seküler ve “aydınlık” geleceğe tamamen intibak etmeye çağırdığı, onlara Osmanlı’nın çok kültürlü yapısının ve Selanik’teki kozmopolit günlerin geride kaldığını hatırlattığı görülür (Baer, 2012: 202-209) Yalman’ın bu yazı dizisinde hem Sabetaycıları korumak istediği hem de yeni oluşan rejimi desteklediği görülmektedir. Bütün bunlara rağmen, Yalman’ın yazdığı iki hatıratda da kendi sosyal durumunu anlatırken Sabetaycılığa yer vermeyip bilhassa seküler, liberal bir Türk hatta Türk milliyetçisi olduğunu vurguladığı ve Kemalist İnkılâplara bağlı olduğunu ifade ettiği görülür. Ancak yine de girdiği kalem kavgalarında, muhatapları hangi siyasî kamptan, hangi ideolojik düşünceden olursa olsun sözü Yalman’ın Sabetaycılığına getirmektedir. 1937’de Cumhuriyet’ten Yunus Nadi’yle girdiği polemikte (Baer, 2012: 257), Turancı – Türkçü görüşleriyle maruf H. Nihâl Atsız’la girdiği polemikte, Büyük Doğucu N. Fâzıl Kısakürek’le girdiği polemikte (bkz. EK-3) muhatapları Yalman’ın Sabetaycılığını bir argüman olarak yazılarına geçirmişlerdir.

Yalman, kendisini daima ilerici, seküler hayat tarzını benimsemek anlamında liberal ve 1930’lar boyunca inşa edilen ulusçuluk bağlamında bir Türk olarak takdim etmiştir. Dolayısıyla Sabetaycılığı açıkça üstlenmeyi istemez. Hatta, yukarıda sözü edildiği gibi, aynı yazı içerisinde hem yeni rejimle birlikte artık vicdan özgürlüğünün geldiği vurgular hem de Sabetaycıları Türklük içerisinde asimile olmaya davet eder. Bunu yaparken kendisiyle çelişmektedir (Baer, 2012: 206). Aslında Yalman’ın tek çelişkisi bu değildir, bu çalışma boyunca muhtelif yerlerde vurgulandığı üzere Yalman, siyasî oportünizm olarak yorumlanabilecek çelişkili tavırlar sergilemiştir. Onun hem demokrasi yanlısı bir tavır takınıp çok partili hayata geçişi desteklediği hem de Adnan Menderes’in askerî cunta tarafından idam edilmesi gerektiğini savunduğu kaydedilmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda Alman yanlısı ve İttihatçı taraftarıyken İkinci Dünya Savaşı’nda Alman karşıtı ve mevcut hükümet aleyhtarı olduğu görülür. “Hür Fikirler Cemiyeti”nin kurucuları arasında yer alıp sosyal ve siyasî bakımdan hürriyetleri savunurken Türkiye’de İslâm’ın sosyal hayattaki her türlü tezahürüne karşı “irtica” söylemine müracaat ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim onun fikrî bakımdan durduğu yeri tespit etmek üzere kaleme alınan bir monografide, Yalman’ın siyasî ve hukukî yapı itibarıyla değil, hayat tarzı ve sosyal itibarıyla liberalliği savunduğu tespit edilmektedir.

Yalman’ın savaş sonrası konumunu belirleyen önemli hususlardan birisi de oldukça pragmatik bir üslûpla “Moskova karşıtlığı” yapması olarak görünmektedir. Yalman, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi karşıtlığında başı çektiği gibi savaştan sonra da SSCB aleyhtarlığında Türkiye’de ön sırada yer alan isimlerden birisi olmuştur. Fakat “Nâzım Hikmet’e Özgürlük” kampanyasına, şairin vatansever olduğu tezini işleyerek verdiği destekten ötürü “irtica” ile suçladığı çevreler tarafından şiddetli bir tenkide uğramıştır. Serdengeçti dergisinde Osman Yüksel, “beyaz enternasyonalin Türkiye mümessili Mandacı” Yalman’ın Vatan gazetesinin düşen tirajlarını yükseltmek için bu yola girdiğini öne sürmüştür (Serdengeçti, 1950: 7). Kurnaz’a göre, Osman

Yüksel’in Malatya’daki suikastla irtibatlandırılmasında bu yazının rolü olmuştur (Kurnaz, 2012: 200). Aynı çerçevede değerlendirilmek üzere siyasî parti çekişmelerinin, irtica tartışmalarının kesiştiği yerde ekonomik sebeplerin de yeri olabileceğini dair izler mevcuttur. Basın ilânları ve tiraj meselesine Serdengeçti dergisinde Osman Yüksel bir değiniyle katılmaktadır. Yüksel’in aktardığı “kulis bilgisi”ne göre A. Emin Yalman, DP’ye destek veren gazetecilere “Seçimlerde olsun CHP’yi turalım, bizim gazetelerin sürümünü artırmak için bu lâzım. DP iktidara gelirse kime çatacağız? Hepimizin iflâs ettiği gündür. Bize demokrasiden evvel sürüm lâzım, sürüm...” diyerek tiraj endişesi gütmektedir (Serdengeçti, 2008: 47). Daha önceki bölümlerde vurguladığımız üzere, ideolojik ayrışmanın siyasette belirleyici olduğu o dönemde Türkiye Cumhuriyeti’nin ilânı sürecinde rejimin genel bir tavrı olarak Bolşeviklik, Turancılık ve İslâmcılık sistem dışında kabul edilmişti. İki partili yapıya geçilirken sistemin bu tavrı tekrar güncellendiği için irtica tartışması kadar, komünizm tartışması da önemliydi. Kimi durumlarda bu tartışmaların iç içe geçtiği de görülmüyordu. Birbirine muhalif olan tarafların her ikisi de karşı tarafı “Moskova yanlısı” olmakla itham edebiliyordu. Demagojik mahiyetteki “yeşil komünizm” tartışması da bu tartışmaların bir yüzünü ifade eder. Yalman’ın da başvurduğu bu söyleme göre kimi “irtica” odakları görünürde dinî taleplerde bulunurken gerçekte kışkırtmalarla siyasî istikrarsızlık oluşturup ülkeyi Moskova’nın peyki hâline getirmek emelindedirler.

Ahmet Emin Yalman’ı bir gazeteci olmaktan öte bir siyasetçi gibi davrandığı yönünde tenkitler de vardır. Bunların başında Samet Ağaoğlu’nun tenkidini hatırlayabiliriz. Ağaoğlu, onu siyasî kararlar verecek, hükümet teşkil edecek bir mevkide gösterir. Aldığı eğitim düşünülürse ve meslek hayatının ekseriyetini gazetecilik teşkil ettiği göz önüne alınırsa bu tenkitler haklıdır. Fakat Yalman’ı siyasetten tamamen ayrı görmek de yanlış bir değerlendirme olacaktır. Wilson Umdeleri Cemiyeti’ndeki faal yeri, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti’ndeki çalışmaları hesaba katıldığında, aslında, Yalman’ın Türkiye’deki siyasî kalıplara oturtulamayan partisiz bir siyasî figür olduğunu söylemek mümkündür. Yalman’ın ABD’de aldığı eğitim ve kültürden ötürü, liberal fikirleri daha çok bir hayat tarzı olarak benimsediği ve ABD’de sivil alanda sayılıp siyasete etkisi bulunan medya-sivil toplum-akademi unsurlarının oynadığı role benzer bir tavrı Türkiye’de göstermek istediği söylenebilir. Ancak bu açıklamalara rağmen, Yalman’ın hükümetler üzerindeki tesirini açıklamak için bu yorumlar yeterli olmayacaktır. Çünkü Yalman’ın liberalliğini tahlil ederken onun hayat tarzını açıklayan bir kaynak olarak liberalliği kaynak göstermek mümkünken siyasetteki durumu her zaman liberalliğe dayandırılmaz. Sözelimi, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra gayr-ı hukukî yollarla hükümeti ortadan kaldırmış, bilindik hiçbir demokratik yöntemle açıklanamayan cunta idaresi Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu’nun idam edilmesi hususunda tereddüde düşerken Yalman, cuntacılar arasında mekûr üç kişinin idamını isteyecek kadar adaletsiz, zorba ve hiç de liberal bir anlayışla izah edilemeyecek bir duruma düşecektir. Öte yandan, Yalman’ın kendi kurduğu yayınevinden çıkan “Yakın tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim” isimli dört ciltlik hatıratıyla “Turkey in My Time” isimli 1956 tarihli İngilizce hatıratının ve kitaplaşmayıp gazetelerde kalan yüzlerce sayfa tutması muhtemel yazılarının mukayesesıyla ortaya çıkacak tenkitli bir neşir ortada olmadığından onun görüşü ve anlayışı hakkında nihaî ve kesin bilgiler vermek mümkün görünmemektedir.

2.3.2. İki Partili Hayata Geçişte Necip Fâzıl Kısakürek

Şair Necip Fâzıl Kısakürek 1904 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiş, eğitim hayatına burada başlamıştır. Henüz Dârülfünûn'da Felsefe öğrencisiyken hece vezniyle yazdığı şiirlerle haklı ve yaygın bir şöhretin sahibi olmuştur. Meşrutiyet sonrası sadeleşen Türkçenin ve İstiklâl Harbi'nin tesiriyle dönüşen Türk şiirinin hece vezniyle yakalamaya çalıştığı seviyelere yazdığı şiirlerle ulaşmıştır. Fransa'ya Felsefe eğitimi görmeye gönderilen N. Fâzıl Kısakürek, burada bir yıldan daha az bir zaman kalmış ve Türkiye'ye dönmüştür. 1930'ların sonuna kadar şiirleriyle bilinirken Son Telgraf gazetesinde başladığı fıkra muharirliğiyle matbuat hayatına da dâhil olmuş, nihayet 1943'te ilk yayını yapan Büyük Doğu dergisiyle İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında tesirli olacak bir fikir ve siyaset hareketine ilk adımı atmıştır. Büyük Doğu adına daha sonra yayınevi, fikir kulübü, gazete ve cemiyet adı olarak bu fikir hareketinin her teşebbüsünde müracaat edilecektir. Kısakürek'in 1930'ların ortasına kadar şiirde modern şehir hayatının temalarını işleyen, bohem hayat tarzını sürdüren ve siyasî olarak herhangi faaliyet içerisinde bulunmayan bir hayat sürdüğü gözlemlenmiştir. Şair, otobiyografik nitelikli birçok metninde vurguladığı gibi 1934'ten sonra bir dönüşüm geçirmeye başlayacak⁷, nihayet Tek Parti iktidarının sonlarında sosyal ve siyasî yapıya müdahale eden bir fikir hareketin ilk adımlarını atacaktır.

N. Fâzıl Kısakürek 1939 fıkra muharirliğiyle başladığı gazetecilik hayatı, 1943 yılında Büyük Doğu dergisini çıkarmaya başlamasıyla bugün bilinen kimliğini ifade eden tavra bürünmeye başlamıştır denebilir. 17 Eylül 1943-5 Mayıs 1944 tarihleri arasındaki otuz sayılık, şairin kendi ifadesine göre “iptidai devre”sindeki ilk yayına Basın ve Yayın Umum Müdürlüğünün telefonla ihbarıyla son verilir, şair üniversitedeki hocalığından kovulur. Savaş şartları içerisinde çok ağır bir murakabe altında tutulan matbuatta Büyük Doğu hakkında dinî propaganda yapıldığı ve rejime karşı güvensizlik aşılayacak yayınlara yer verildiği bir itham üslûbuyla raporlaştırılmıştır (Ak, 2016: 45-46). Kısakürek, 1925'teki Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan beri ifade imkânlarından mahrum olan, İslâm'ı sosyal ve siyasî tavırlarının dayanağı hâlinde ifade etmek isteyen İslâmcı muhalefetin popüler bir temsilcisi olma yoluna Büyük Doğu'nun bu ilk yayınıyla girmiş bulunuyordu.

Kısakürek'in siyasî hayat içerisindeki üslûp ve tarzını Yıldırım, “reel politik'ten ideal politik'e” imkân çıkarmak olarak okumaktadır (Yıldırım, 2015: 494-495). Buna göre, Kısakürek mevcut siyasî konjonktüre müdahil olmak ve oradaki aktörlerle temas ederek kendi idealindeki siyasî hedefler için yol açmak çabasıdadır. Yıldırım'a göre, bu siyasî tavrı güderken “İdeolocya Örgüsü”nden taviz vermemiş, siyasî partilerden ve liderlerinden de beklediği siyasî tavrı görememiştir. Büyük Doğu Cemiyeti'ni (BDC) kapattıktan sonra Kısakürek'ün tekrar siyasî bir yapılanmaya gitmemiş olması ve kalan ömrünü Büyük Doğu Fikir Kulübü ile dergi, kitap ve gazete yayınıyla meşgul olarak sürdürmesi Yıldırım'ın tespitini doğrulamaktadır. Kısakürek, BDC tecrübesinden sonra doğrudan siyasete girmemiş, mevcut siyasî yapılarla irtibat kurarak kendi anlayışını hâkim kılmaya çalışmıştır. Bu anlamda, Kısakürek'in ilk yayın tecrübesi olan, Türkiye İş Bankası'nda müfettiş iken çıkarttığı Ağaç dergisi hatırlanabilir. Dergi, o sırada bankanın genel müdürü bulunan Celal Bayar'ın himâyesiyle çıkmıştır. Sonraki dönemlerde örtülü ödenekten tahsisat da alacak olan Kısakürek, DP kurulduktan sonra da Bayar'ı ziyaret etmiş, onun nezdinde “Celâl Bayar'ı kendi ideolojimize çekme ümidi...”ne (Kısakürek, 2016: 62-64) zemin aramış, neticede yolları ayrılmıştır. 1946

⁷ Şairin dünyagörüşü ve hayat tarzındaki değişimler için “O ve Ben” (Büyük Doğu Yayınları, ...) ve Kafa Kâğıdı (Büyük Doğu Yayınları, ...) kitaplarına müracaat edilebilir. Siyasî tavrındaki ve fikir eksenindeki değişimler için Bâbîâlî (Büyük Doğu Yayınları, ...) ve Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu (Büyük Doğu Yayınları, ...) eserlerine müracaat edilebilir.

Genel Seçimleri’nden evvel Kısakürek’in hem CHP’ye hem DP’ye tenkitler getirdiği görülür. CHP’yi özeleştiriyeye davet ederken, DP’yi de “muvazaa parti” olmadıklarını gösterecek bir muhalefet anlayışına çağırır (Ak, 2016: 49-50). Yukarıdaki bölümde ifade ettiğimiz gibi Kısakürek’in bu tavrına mukabil, DP’nin bu ilk yıllarında Yalman tam bir DP taraftarıdır. Fakat 14 Mayıs 1950’de DP iktidara gelip partinin başına Adnan Menderes geçtikten sonra Yalman’ın tavrı değişmeye başlayacak, DP aleyhine bir tavır sergilemeye başlayacaktır. İlginç bir şekilde, Kısakürek’in de DP’ye, daha çok da DP’den ayrı tutup yücelterek de Menderes’e karşı müspet bir tavır geliştirmeye başladığı görülür (Kısakürek, 2018: 5-6). Bunun sebebini DP üzerinden kendini ifade etmek isteyen farklı toplum kesimlerinin kendi aralarındaki mücadelenin bir tezahürü şeklinde yorumlamak hesap dışı tutulamaz. Fakat daha çok lider eksenli gelişen bir siyasî yapının hâkimiyetini sürdürdüğü düşünülürse bu, Bayar’ın liderliğinden Menderes’in liderliğine geçişin neticelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Nitekim 1883 doğumlu Bayar ile 1888 doğumlu Yalman’ın nesildaşlığına mukabil, 1899 doğumlu Menderes ile nesildaş olan 1904 doğumlu Kısakürek, bir nesil hesaplaşmasına giriştiği “Benim Neslim veya Saman Ekmeği Nesli” başlıklı bir dizi yazı kaleme alır (Kısakürek, 2018: 100-112). “Saman Ekmeği Nesli” tabiri, Yakup Kadri’ye aittir ki o da Bayar ve Yalman ile nesildaştır. Kısakürek, tahkir kastı taşıyan ve kendi neslini ifade eden bu tabiri alarak ona yeni bir anlam yükler, kendi neslini Tanzimat’tan bu yana gelen devrenin için bir kıstak olarak hayatî önemde gösterir. Kendisinden önceki nesli “İttihat ve Terakki azmanı”, fikirsiz ama aksiyoncu, kendi neslini de iktidar olmaktan uzak tutan bir nesil olarak okumaktadır. Bayar’ın ve Yalman’ın da İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne mensup oldukları hatırlanmalıdır.

İki partili hayata geçişte Kısakürek’in önemli bir faaliyeti de BDC’nin kurulmasıdır. Cemiyet, 28 Haziran 1949’da kurulur (Kısakürek, 2017: 13). Nizâmnamesinin ilk maddesinde “siyasî” niteliği olduğu vurgulansa da başlangıçta fikrî ve kültürel faaliyetlerde bulunacak ama gelecekte siyasî bir partiye dönüşme imkânını da elinde tutacaktır (Kısakürek, 2017: 20). Kısakürek’in sonradan cemiyetleşmenin takvmini zamansız bulduğu BDC, 26 Mayıs 1951’de kendisini feshetme kararı alacaktır (Kısakürek, 2017: 221). Cemiyetin iki yıla varmadan kapanmasını Kısakürek, yetmiş ve yeterli bir kadrodan mahrum olmaya bağlamak ister. Bir de kendisine karşı kurulmuş “kumarhane komplosu”nu⁸ öne sürer. Komplonun kimlerce kurulduğunu anlatırken müracaat ettiği ifadeler örtüktür. Başlıca düşmanı olarak gördüğü CHP’den daha kötü saydığı bu kimseler, müslümanlar nazarındaki itibarını yok etmek için bazı kimseleri satın alarak bu yola başvurmışlardır. Kısakürek’in yıllar boyunca üzerinde bir hafta olarak kalan bu “kumarhane baskını” meselesi hakkında, dönemin Ulus gazetesi çalışanlarından ve CHP’de aktif görevi bulunan Altan Öymen’in hatıralarında aydınlatıcı bilgiler ve değerlendirmeler bulunmaktadır. Öymen’e göre, Celâl Bayar’ın telkinleriyle DP’liler emniyet teşkilâtı içerisinde güvendikleri kanallar aracılığıyla böyle bir işe teşebbüs etmişlerdi. Böylece “sâbık şair”, ifadesi alınıp 30 liralık bir cezayla serbest bırakılırken hükümeti yönlendirme çabası sınırlanmış oluyor, hem de DP’den laiklik hassasiyeti bekleyen çevrelere güven verilmiş oluyordu (Öymen, 2020: 187). Buradan hareketle, belli bir kitle desteğini arkasına alan ve siyasîleşme potansiyeli bulunan BDC’nin lideri konumundaki Kısakürek’in 14 Mayıs 1950’de kendilerinin de

⁸ Kısakürek, hem Büyük Doğu’yu neşrettiği hem de BDC’yi aktif olarak yönettiği dönemde 5 Nisan 1951 tarihli Vatan’da “kumarhanede basıldığı” haberi birinci sayfadan verilir. Kısakürek’e göre bu bir komplodur ancak gençliğindeki kumar hayatından ötürü kamuoyunu iknâ edemez. Otobiyografik eserlerinde bohem hayatını ve hatalarını açıkça yazmaktan çekinmeyen şairin böyle bir hadiseye dâhil olsa bunu söylemekten çekinmeyeceği düşünülebilir (Ak, 2016: 92-97).

ummadığı büyük bir siyasî destekle iktidara gelen DP karşısında zayıflatılması ihtimali üzerinde durmak gerekir. “Kumarhane Baskını” meselesinde Kısakürek’in aleyhindeki yayınlarda başı çeken de Yalman’ın Vatan gazetesi olacak, haberi ilk yapan kişi de Vatan muhabiri Cavid Yamaç olacaktır (Ak, 2016: 92-93). Denebilir ki Kısakürek, DP içerisindeki iktidar mücadelesi sürecinde BDC’nin kapatılmasını yaşamış, iki partili düzen içerisinde İslâmcı muhalefetin yükselmesine sebep olduğu anda da Malatya Suikastı davasında, azmettirilecek ile suçlanıp idamdan yargılanmakla yüz yüze gelmiş ve münfesi BDC’yi ve Büyük Doğu’yu tekrar kendi siyasî hedeflerinin bir vasıtası olarak işlemek imkânını ve şartlarını tamamen kaybetmiştir.

DP’nin 14 Mayıs 1950’de iktidara gelmesinden 22 Kasım 1952’deki Yalman suikastına kadar geçen devrede DP içerisindeki dengeler, Adnan Menderes’in parti liderliğine ve başbakanlığa gelmesiyle değişmiştir. Celâl Bayar’dan uzaklaşan Kısakürek, CHP’yi “inkılâp yobazlığı”yla tenkit eden Menderes’e yakınlık duymuştur. Yalman ise her fırsatta irticanın olmadığını söyleyen yeni DP liderinin bu tavrından hoşnut kalmamış, Celâl Bayar yanlısı tutumuyla da bir bakıma Bayar’ın DP’yi kendi çizgisinde tutma çabasının basın ayağını oluşturmuştur denebilir. Kısakürek 1940’lardaki Büyük Doğu dergisi neşriyatından ve 1951 Mayıs’ına kadar süren BDC tecrübesinden sonra, bu kez, Büyük Doğu’yu günlük gazete olarak çıkarmak üzere Adnan Menderes’in himayesine müracaat edecektir. Öte yandan, iki partili düzenin yapısından kaynaklanan irtica tartışmaları, parti içi çekişmelere kadar uzanıyordu. Kamuoyunun gündeminde irtica tartışmalarıyla komünizm tartışmaları bulunurken geri planda iki partili düzenin işleyişi korunup parti ve kadro kavgaları sürüyordu. 1950’lerin başında Vatan gazetesi hukuk müşaviri Mehmet Ali Sebük’ün Alpay Kabacalı’ya beyanatında ifade ettiklerini de bu meyanda zikretmek gerekir. Sebük’in iddiasına göre, Yalman’ın aleyhine kampanya başlatması için Kısakürek’e Samet Ağaoğlu 170.000 lirayı kendisinin gözü önünde vermiştir (Cumhuriyet, 12 Mart 1990). Elbette bu beyan oldukça spekülatiftir. O dönemde Vatan gazetesinin hukuk müşaviri olan ve gazetede yazılar yazan Sebük’ün kendi patronu aleyhine bir tertibe şahit olmasına Ağaoğlu nasıl izin vermiştir sorusunu cevaplamak müşküldür. İfadesinde Menderes’i de itham eden Sebük’ün nasıl olup da 1954’te DP’den milletvekili olduğu sorgulanabilir. Nihayet bu durumda, şöyle düşünebiliriz: Mehmet Ali Sebük, siyasette ve matbuatta Yalman’ı takip etmekte ve onunla birlikte siyasî konumunu değiştirmektedir. Nitekim 1954 seçimlerine gidilirken Yalman’ın DP iktidarıyla arasının iyi olduğu görülür. Zaten M. Ali Sebük, Nâzım Hikmet’e özgürlük talebinde de, Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti’nin kuruluşunda da Yalman’la birlikte olmuştur. Netice olarak bütün spekülatif taraflarına rağmen bu tür hatıra kayıtları, dönemin siyasetini belirleyen unsurlardan birisinin de matbuatın siyasî bir taraf olarak, belli çevrelerin taleplerini temsilcisi olarak kendisini konumlandığını göstermektedir.

3. MALATYA SUİKASTI

3.1. 1952 Malatya Suikastı

3.1.1. Suikast Hadisesi

Malatya suikastının vuku bulmasından evvel yaşanan süreci suikast hadisesine karışan isimlerin hatıra ve röportajlarındaki geniş anlatımlardan takip etmek mümkündür. Hatıralara, mülakatlara ve beyanatlara dayanarak bu suikastın evvelden tasarlanıp fiiliyata dökülmek için beklenildiği anlaşılmaktadır. Suikastın hazırlanmasında iradesi bulunanlardan önemli bir isim “Saatçi Musa” diye tanınan Musa Çağıl’dır. Fakat hadisenin adli bir vakıa olmaktan çıkıp siyasi bir hesaplaşmaya dönüşmesinden ötürü isminin hadisede gerektiğinde yer almadığı anlaşılmaktadır. Verdiği bir mülakatta Saatçi Musa’ya, doğrudan “suikastın fikir babası ve planlayıcısı” sorulduğunda dolaysız bir şekilde “ben planlamıştım” demektedir (Başbüyük, 2014: 67). Başka bir yerde ise “ders verelim dedik”, “yaralayarak göz dağı verelim dedik” şeklindeki ifadelerle hem işin öldürme teşebbüsü olmadığını hem de kararın sadece kendisine ait olmadığını iddia etmektedir (Musa, 2008: 82). Hayat hikâyesini anlattığı nehir söyleşi kitabında ise “Birlikte konuşuyoruz. Ne yapalım diye. Kimi ‘domates atalım’, kimi ‘yumurta atalım’ diyor, ben, ‘olmaz, daha ciddi bir şey yapmamız lazım, bunlar haber olmaz’ dedim. Sonunda suikast düzenlemeye karar verdik.” demektedir. Aynı söyleşinin bir başka yerinde “Öldürme amaçlı bu eylem eğer kurşunların tamamı isabet etseydi mutlaka ölümle sonuçlanacaktı” ifadeleri bulunmaktadır (Öz, 2010: 72-74). Üzmez ise Yalman’ı öldürme fikrinin “hafız” diye andığı Abdülkadir Akçiçek’ten geldiğini iddia etmektedir (Üzmez, 1999: 126). Saatçi Musa’nın yönlendirici bir şahıs olduğu açıktır. Suikasttan maksadın da yaralamaktan çok öldürmek olduğu anlaşılmaktadır. Üzmez’in suikasttan sonra isminin öne geçmesiyle suikastı planlayanlar arasında psikolojik bir üstünlük elde ettiği intibayı uyanmaktadır. Üzmez ise Saatçi Musa’nın hem yaşça büyük olduğunu hem de suikast planlayan grubun lideri olmak istediğini ama olamadığını söyler (Üzmez, 1999: 28).

Suikastçıları böyle bir saldırıyı hazırlamaya sevk eden psikolojiyi hem Saatçi Musa’da, hem de Üzmez’de genişçe bulmak mümkündür. Saatçi Musa, Malatya’da küçük bir okuma çevrelerinin olduğunu Abdurrahim Zapsu’nun Ehli Sünnet dergisini, N. Fâzıl Kısakürek’in Büyük Doğu’sunu takip ettiklerini bir yandan okumalarının, çabalarının kendilerini doyurmadığını kaydediyor. Yalman ile Kısakürek’in polemiğini ise şu satırlarla anlatıyor: “Bize öyle geliyordu ki, Yalman yalnız mukaddesatımıza kalemiyle saldırmakla kalmıyor, bu tür faaliyetleriyle de inançlanımızı fiilen çiğniyordu. Tabii bir taraftan da Üstad [N. Fâzıl Kısakürek] bunlara cevap veriyor. O da sivri yazılar yazıyor. Üstad, Büyük Doğu’da Yalman aleyhinde bir kampanya başlatmıştı. Onun yaptıklarını halka anlatıyor, halktan gelen tepkileri de gazetede yayınlıyordu. Üçüncü sayfada bağımsız bir bölüm vardı. Yurdun her yanından gelen mektuplar, telgraflar, yazılar o sütunlarda çıkıyordu. Üstadın bu nefret seli hakkındaki değişmeyen takdimi de şöyleydi: ‘Vatan satıcısı, dönme Ahmet Emin Yalman’a karşı, artık romanlaşmaya başlayan milli infiali tefrikaya devam ediyoruz...’ diyordu. Ama bizi daha çok Ahmet Emin’in yazılanı tahrik ediyor, canımızı sıkıyor. Herkes kızıyor, herkes lanetliyor, herkes nefret ediyor, yine de kimse Yalman’a bir şey yapamıyordu Üstad da bizi etkiliyor. Üstad’ın yazılan bizi tahrik ediyor ama biz daha çok Ahmet Emin’in yazılanına kızıyoruz. Asıl bizi bu yazılar tahrik ediyor. Üstelik bu adam İstiklal Harbi sırasında mandacılığı savunmuş.” (Öz, 2010: 72). Üzmez de benzer ifadelere müracaat ediyor,

ilâveten Malatya'daki suikast olayını cumhuriyet tarihinin en önemli olayı gibi takdim ediyor, hatta mistifike ederek kendisini kahramanlaştırma yoluna gidiyor (Üzmez, 1999: 8-11). Bir diğer husus da, Saatçi Musa, Üzmez'in suikastı meşrûlaştırmak için Malatya Müftüsü İsmail Hatip Erzen'den fetva aldıklarına dair iddiaları da tekzip etmesidir (Öz, 2010:77-78). Nitekim, Saatçi Musa'nın da vurguladığı gibi Erzen'in suikastı tasvip etmediğini ve gayrimeşrû gördüğünü ispat eden bir açıklaması gazetelere de aksetmiştir (Vatan, 1 Aralık 1952).

Üzmez, kendine mahsus bir dava retoriği üslûbuyla, yer yer amiyane ifadelerle yaptıkları işi önemli ve kendisini de davası için çile çeken biri olarak göstermeye çalışırken bir taraftan suikastın yanlışlığını kabule varan ifadeler kullanmaktadır: “Biz ne bölücü olduk; ne de düşmanlıkları körükledik. Bizce, yurdumuzdaki barış ve kardeşliği tor pillemek isteyen biri vardır. O'nu ortadan kaldırmak gerekiyordu. İşte bunu yapmaya çalıştık. Hareket yanlıştı. Ama niyetimiz temizdi! Allah da bunun mukafatını bizlere verdi. O kadar çile çektik. Hâlâ dimdik ayaktaız. Kimsenin önünde eğilip bükülmedik, yüz suyu döküp küçülmedik.” (Üzmez, 1999: 8). Saatçi Musa ise yaptıklarının yanlış olduğunu kesin ve net ifadelerle değerlendirmektedir. Üzmez'deki tavır yoktur, olaydan ötürü pişman olduğu açıktır: “Ben bu olayı kahramanlık olarak sahiplenmem. Gençlik heyecanıdır. İslam'a zarar verdiğini düşündüğümünden dolayı da tövbe ediyorum. Çünkü benim akrabalarım, Büyük Doğu okuyanlar sorgulandı. O zaman herkes bir rehabet içindeydi Ezanlar okunuyor, camiler açık vs. Bizim dünyadan pek haberimiz yoktu. Birkaç dergiden edindiğimiz bilgilerle bir eylem içine girdik. Oysa bu yanlıştı.” (Öz, 2010: 87).

Hüseyin Üzmez ve Saatçi Musa'dan başka suikastı hazırlayanlar arasında kimlerin olduğunu tespit etmeden evvel, suikastçilerin yekpâre, kararlı ve devamlı bir topluluk olmadığını ifade etmek gerekir. Saatçi Musa'nın toplantılara katıldığını ifade ettiği isimler Mahmut Şentürk, İlhan Civelek, Fevzi Özer, Şerif Dursun, Osman Dursun, Osman Kaymak, Muhittin Şamlıoğlu, Hüseyin Yabacı, Şehabettin Demirer ve Hüseyin Üzmez'dir. “Genel olarak yedi sekiz bazen de on kişi toplanıyoruz” diyen Saatçi Musa, “Şehabettin [Demirer] bizim toplantılarımızın tamamına gelmezdi.” ve “Son toplantıda Muhittin Şamlıoğlu adlı bir üstteğmen vardı. (...) Elazığ'da onun evinde toplantılar da yaptık. Tabanca eğitimi de yaptık onun evinde.” iddialarında bulunmuştur (Öz, 2010: 76-78). Üzmez, suikastı planlayanlardan ve toplantılardan Saatçi Musa kadar bahsetmez. Üzmez'in zikrettiği isimler Şehabettin Demirer [“Şehabattin” şeklinde], Fevzi Özer, İbrahim Kara, Muhittin Şamlıoğlu (“Üsteğmen M. Ş.” şeklinde), Abdülkadir Akçiçek (“hafız” şeklinde), Mustafa Özmansur, Şerif Dursun, Osman Dursun ve Mahmut Şentürk'tür. İsmi geçen bu kişilerden Şehabettin Demirer ve Osman Kaymak kovuşturmaya dahi uğramamıştır. Üsteğmen Muhittin Şamlıoğlu ise göz altına alındıktan kısa bir süre sonra serbet bırakılmıştır. Suikast hazırlığı için tertip edilen toplantılara katılan, Üzmez'in üzerindeki tabancanın sahibi olan, Saatçi Musa'nın iddiasına göre beylik tabancasıyla suikastçıların tâlim yaptığı ve suikast meydana geldiğinde Üzmez'in Elazığ'da ev arkadaşı olan Üsteğmen Muhittin Şamlıoğlu'nun hakkındaki soruşturma derinleştirilmeden serbest bırakılması, tutuksuz yargılanıp beraat etmesi bir çelişkidir. Büyük Doğu'da yazdığı yazılar sebebiyle azmettiricilik ile suçlanıp Malatya'ya sevk edilen N. Fâzıl Kısakürek'in Hüseyin Üzmez ve diğer suikastçılarla hiçbir irtibatının olmamasına rağmen dava dosyasına dâhil edilmesi, bir sene tutuklu yargılanması düşünülürse meselesinin siyasî boyutunun ötesinde anlamları olduğu düşünülebilir. Ancak başta Kısakürek olmak üzere, hiçbir kaynak Muhittin Şamlıoğlu üzerinde durmamış, Şamlıoğlu serbest bırakıldıktan sonra tutuksuz yargılanıp beraat etmiştir.

Üzmez'e göre Yalman'ın Elazığ'a geleceğini işitmişler, kura çekmek yoluyla kimin öldürüleceğine karar vermişlerdir. Üzmez'in anlatımlarında Elazığ'daki bu toplantıya katılanlardan Muhittin Şamlıoğlu, Abdülkadir Akçiçek, İbrahim Kara ve kendisinin ismi geçer, toplantıya başka katılan olup olmadığı, katılmışlarsa kimler olduğuna dair bir bilgi veya imâ yoktur. İki kere çekilen kuranın ikisinde de Üzmez'in metinde "hafız" diye andığı Abdülkadir Akçiçek çıkar. Üzmez gönüllü olarak üstlenmek ister, tartışma çıkar, nihayetinde İbrahim Kara üstlenir (Üzmez, 1999: 126-127). Saatçi Musa, "ortada kura filan yoktu" (Öz, 2010: 78) diyerek Üzmez'i tekzip etse de Elazığ'daki teşebbüs için İbrahim Kara'nın seçildiğini kabul etmektedir. Suikastçılar, ilkin eylemlerini Elazığ'da gerçekleştirmeyi düşünürler. Saatçi Musa, Yalman'ın Malatya'dan önce Elazığ'a geldiğini iki gece Kara Yolları Genel Müdürlüğü'ne ait bir binada kaldığını, sonraki geceyi ise otelde geçirdiğini, niyetlerinin otel odasında onu vurmak olduğunu kaydeder. İddiasına göre, dava neticesinde beş yıl on ay hapis cezası alan sanıklardan İbrahim Kara, Elazığ'daki teşebbüs için düşünülmüş ama heyecanlanarak işin üstesinden gelemeyince suikast Malatya'ya kalmıştır (Öz, 2010: 73).

Saatçi Musa, suikastın nasıl gerçekleştireceği konusunda da Üzmez'i tekzip etmektedir. Üzmez, Elazığ'daki başarısız tecrübeden ötürü, içlerinde Yalman'ın da olduğu bir gazeteciler topluluğunun İstanbul'da iki ay sonra gerçekleştirecekleri bir toplantıda bombalı bir suikast teklif ettiğini iddia eder. Ona göre üzerine saatli bomba bağlamış dört kişiyle, iki yüz kişi öldürülebileceklerdir. Bombaları da, isminin davayla ilgili olarak bilindiği ama niyeyse Üzmez'in zikretmek istemediği Üstteğmen Muhittin Şamlıoğlu sağlayacaktır. Üzmez'in mübalağası "Ölmekten, öldürmekten hiç korkmuyordum. Ama içimizde acayip bir burukluk, bir tutukluk, bir sıkıntı vardı. Teklif benden gelmişti. Ben elde birdim. Öbür üç fedai kimler olacaktı? Herhalde sıkıntı buradan geliyordu..." sözlerinden anlaşılmaktadır (Üzmez, 1999: 131-132). Üzmez metni boyunca, yıllarca beraber hapis yattığı arkadaşlarından çok Kısakürek ve Serdengeçti hakkında hatıralar nakletmeyi ve kendisini cesur, kurnaz gösterecek türden anekdotları tercih eder. Bu tavrı, henüz on sekiz yaşına basmamış ve gençliğinin on yılını hapishanede geçirmiş birinin olgunlaşma tecrübesini dava retorikleriyle karışık coşkulu narsistik üslûp ile görünmez kılması sonucunu doğurmaktadır. Saatçi Musa, bomba meselesi hakkında "bunu gene Hüseyin anlatıyor. Dedikoduyu çoğaltıyor. (...) o zaman bomba düzeneği oluşturmak bile mümkün değil. Hüseyin'in anlattığı olaylar da bu konuda gerçek dışı." (Öz, 2010: 78-79).

Üzmez'in anlatımına göre Malatya'daki suikast teşebbüsü için kendisi değil, Şerif Dursun belirlenmiştir. Fakat Şerif Dursun korktuğu için, Üzmez gözcülük vazifesindeyken gitmiş tabancayı Şerif Dursun'dan almış, vurma işini üstlenmiştir. İddiasına göre İkinci ezanı okunurken Menderes şehre girmiş, hükümet konağının balkonuna çıkmış ve oradan halka hitap etmiştir. Bu esnada, meydana bakan ve hükümet konağına yakın bir otelde kalmakta olan Yalman, otelin balkonundan Menderes'in hitabını takip etmektedir. Bunu fark eden Üzmez, gidip balkondan aşağı Yalman'ı atarak kaza süsü vermeyi tasarlar. Ancak otelde kendisinin muhalif kimliğini bilen bir tanıdığıyla karşılaştığı için deşifre olmak endişesiyle vazgeçer. Bu esnada yanında Şerif Dursun da vardır ama otele girince korkmuştur, Saatçi Musa'yı sormuştur, "Bütün arkadaşlar burada, o niye yok?" gibi bahaneler öne sürerek vazgeçmiştir. Üzmez, "Musa da korkusundan değil, bu sebepten Elazığ'a gitmiş olmalıydı" ve "Cuma namazından sonra harekete geçtik. Yalman'ın izini bulmaya çalışıyorduk. Arkadaşlar gözcülük ediyordu. Koordinasyonu sağlayacak olan Musa ortalarda görünmüyordu" ifadeleriyle Saatçi Musa'ya korkaklık vurgusu da yapmaktadır (Üzmez, 1999: 136-139).

Üzmez'in bu anlatımı çelişkilidir. Şerif Dursun'u cesur, adam öldürmeye kararlı, kan davası sahibi biri olarak takdim ettikten sonra Yalman'a kast etmekten imtina etmesi bir çelişkidir. Ayrıca kendisini davası uğruna ölmeyi ve öldürmeyi göze almışken balkondan atarak öldürmekten vazgeçmesi de tutarlı değildir çünkü aynı şahsı, biraz sonra, meydanda kalabalığın içinde tabancayla vurmak istemesinden söz eder. Üzmez'in arkadaşlarına kusur bulduğu veya kendisini cesur olarak gösterdiği anlatımlara, genel olarak, şüpheyle bakmak gerekir. Saatçi Musa ise şöyle demektedir: "Biz ise suikast için Hüseyin Üzmez'de karar kıldık. O zaman lise öğrencisi, heyecanlı bir genç. Babası ölmüş, öksüz, gariban birisi. Diksiyonu iyi, bizim toplantılarda şiirler okuyor, nesirler okuyor. Zeki de bir çocuk. Ekonomik sıkıntı içinde, öyle ki, sevdiği bir yemek olunca hemen içine bir avuç tuz atıyor, kimse yemesin de hepsi bana kalsın diye. Böyle gariban birisi. 'Hapiste biz seni besleriz, hatta hapse girmemen için elimizden geleni yaparız' dedik. İş kararlaştırıldı. Ben Yalman'ın Malatya programını elde ettim. Ona göre bir plan yaptık. (...) Şehabettin bizim toplantıların tamamına gelmezdi. Bu toplantılarda dizgin benim elimdeydi. Mahmut'a [Şentürk] dedim sen al. Sonrasında o olmadı. En sonunda Hüseyin genç diye ona verdik. Sen bu işi yap, biz seni koruyup kollarız dedik. O da kabul etti. Hakikaten de işi becerdi." Yine ona göre suikast için "birkaç" toplantı yapılmış, en son toplantı da Fevzi Özer'in evinde yapılmıştır (Öz, 2010: 74, 75, 78). Vatan gazetesinin iddiasına göre suikastın planlanmasına iki ay evvelden başlanmış, Fevzi Özer'in evindeki toplantı ise 20 Kasım Perşembe günü olmuştur (Vatan, 27 Kasım 1952).

Suikastın nasıl gerçekleştirileceği ve suikast işini kimin yapacağı konusunda, Üzmez'in ve Saatçi Musa'nın anlatımlarından hareketle, netice olarak, şöyle bir sonuca varabiliriz: A. Emin Yalman, Elazığ ve Malatya'dan kişilerin dâhil olduğu bir grup tarafından önce Elazığ'da, daha sonra Malatya'da öldürülmek istenmiştir. Sadece yaralamak kastıyla suikaste girişildiğinin de ihtimal değeri vardır. İçlerinde daha evvel silah kullananlar bulunsun da bu grubun bir suikast tertip edecek kabiliyetten uzak oldukları görülmektedir. Elazığ'da niyet safhasında kalan suikast teşebbüsü için İbrahim Kara düşünülmüştür. Malatya'da ise kaçmak ve saklanmak için elverişli olabilir diye gecenin tercih edildiği tahmin edilebilir. Saatçi Musa, nasıl ve nereden elde ettiğini açıklamadığı bir yolla Menderes'in ve Yalman'ın Malatya'daki hareketleri hakkında bilgi almaktadır. Üzmez'e silahı temin eden, gözcüleri tayin eden, kimin nereye kaçacağını bilen kişinin Saatçi Musa olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Saatçi Musa, suikastın olduğu gün kendisinin Elazığ'a geçişini kaçmak olarak anlatan Üzmez'i tekdiz ederken "Üzmez'in her işi karikatürize etme huyu vardır. Vurma olayı olduktan sonra ben Elazığ'a gittim. Çünkü ona rapor alacaktım. Hüseyin Üzmez bu olayı anlatırken beni kaçı diye anlatıyor. Yalan söylemeye alışık." (Öz, 2010: 84).

Suikast, Malatya'da 22 Kasım 1952 Cumartesi günü gece 22.30'dan sonra vuku bulmuştur. Üzmez'e göre Menderes'in şehri ziyareti şerefine belediye verilen akşam yemeğinden Yalman'ın çıkması beklenirken şehrin meydanında arkadaşlarıyla beklemektedirler. Yalman'ın otomobilini Şerif Dursun fark eder. Aralarında Yalman'ı kimin vuracağı münakaşası geçer, Üzmez cesaretini toplar ve Yalman'ın postaneden çıkmasını bekler. Bu esnada Şerif Dursun da postanenin karşısındaki fırının önünde beklemektedir. Yalman postaneden çıktıktan sonra yönelir, aralarında beş altı adım mesafe vardır ve üst üste ateş eder. İddiasına göre ziyafetten ayrılan Menderes'in konvoyu geçtiği için siren ve korna sesleri duyulur. Yalman'ı bir karartı hâlinde ağacın dibine yığılırken görür. Ölüp ölmediğinden şüphe ederek Kazancı Sokağı'na doğru kaçmak ister. Koluna birisi yapışır, görgü tanığı sonradan İzmir'de kabadayılıkla şöhret bulan "Malatyalı Kürt Nuri"dir. Onun göğsüne bir dirsek vurup sırt üstü düşürür ve

Kazancı Sokağı'ndan "aşağıya" doğru kaçmaya devam eder (Üzmez, 1999: 140-146). Olayın nasıl meydana geldiğini İçişleri Bakanı Etem Menderes, hem hadise sırasında Malatya'da bulunan hem de soruşturmayı takip eden kişi olarak şöyle anlatmaktadır: "Ziyafette Ahmed Emin Yalman benim yanımda oturuyordu. Bir ara yemekten kalkıp dışarı çıkmak istedi. Henüz kimse ayrılmadığı için nezaketen başbakanın istifsarda bulundu. Biraz sonra biz de yemekten kalktık. Tam arabaya bineceğimiz sırada emniyet müdürü, Ahmed Emin Yalman'ın vurulmuş olduğunu bana söyledi. Arabada hadiseden başbakanı haberdar ettim. Çok müteessir oldu. En sıkı takibatın yapılmasını emrettiler. Doğruca hastaneye gittik. Doktorlar gibi, kendisi de karnındaki yaradan endişe ediyor ve kurşunun bir taraftan girip diğer taraftan çıktığını sanıyordu. Kısa zamanda yapılan müdahale, kurşunun cidar içinde seyir yapıp çıktığını, hayatı hiç bir uzva dokunmamış olduğunu gösterdi. Ertesi sabah vaka mahallinde keşif ve tatbikat yapıldı. Bizzat Ahmed Emin Yalman'ın anlattığına ve şahidlerin söylediklerine göre, cârih o civarda bırakılmış olan bir kamyonun kenarına siper almış ve postane merdivenlerinden inip yola koyulan Yalman'a oradan ve yandan ateş etmiştir. Yerde bulunan kovanlar da bunu teyid etmiştir. İlk kurşun Ahmet Emin Yalman'ın eline rastlamış ve Yalman bunu eline herhangi bir darbe vurulduğuna atfetmiş, ikinci darbe ayağına gelmiş. Bu sırada elinden kan aktığını gören Yalman 'yapmayın' diye bağırarak ve 'bekçi' diye seslenmiştir. Nuri isminde bir sabıkalı o sırada beliren bekçiye: 'İşte kaçıyor' diye mütecavizi göstermiş ve bekçi bu şahsın peşine düşmüş, hatta arkasından bir iki el ateş etmişse de tutturamamıştır. Bu civarda bulunan ve mütecavizin atlayıp kaçmak için hazırlattığı ve bir tarafa şöylece bıraktığı anlaşılan bisiklet hüviyetin meydana çıkarılmasını sağlamış ve failin Şerif Dursun olduğu anlaşılmıştır" (Cumhuriyet, 25 Kasım 1952). Olayın cereyan şekline dair içişleri bakanının anlatımıyla Hüseyin Üzmez'in ve Yalman'ın anlatımları büyük ölçüde örtüşmektedir. Birtakım ayrıntılarda ve failin ilk günlerde kim olduğunun tespit edilememesinden ötürü failin kimliğinde fark vardır.

Saldırı meydana geldikten sonra Yalman'ın yaşadıklarını Vatan gazetesinin "memleket ilâveleri" serisinden çıkan 25 Şubat 1952 tarihli "Malatya-1" isimli ekteki Yalman tarafından kaleme alınmış metinlerden ve Yalman'ın hatıralarından takip ediyoruz. Yalman'ın hatıra metnindeki suikasta dair anlatımlarının hadiseden hemen sonra Vatan'da yazdıklarından geniş iktibaslar yaparak oluşturduğu görülür. Gazetede, hatıra metnine dâhil edilmemiş güncel kimi unsurlar da vardır. Ayrıca Yalman'ın hatıraya geçirirken kimi bilgileri değiştirdiği veya takviye ettiği görülür.

Yalman'ın hatıra kitabında yer alan anlatımlarla gazetede yer alan anlatımların karşılaştırılması da suikastın mahiyetinin anlaşılması için önemlidir.

1) *"Başbakan sözünü bitirince, nutkun özünü gazeteye telefon etmek üzere sofradan ayrılmama izin vermesi için tekrar tekrar ricada bulundum. Her defasında Başbakan 'Biraz daha otur' dedi."* (Yalman, tarihsiz: 279)

"Başbakan sözünü bitirince, nutkun hülâsasını gazeteye telefon etmek üzere sofradan ayrılmama müsaade etmesini rica ettim." (Vatan, 25 Şubat 1953)

2) *"Kapıdan çıkar çıkmaz elime taş parçalarının yağdığını fark ettim, bundan evvel tabancayla vurulmak gibi bir şey başımdan geçmediği için elime mermilerin çarptığını ve bir suikast karşısında bulunduğumu hiç hatıra getirmedi. Karşımda kimse yoktu. Kulağıma silah sesi de gelmemişti."* (Yalman, tarihsiz: 280)

“Kapıdan henüz çıkmıştım ki elime bir taş parçası veya fiske tarzında hafif bir şekilde vurulduğunu fark ettim, bundan evvel tabancayla vurulmak gibi bir şey başımdan geçmediği için elime bir mermi isabet ettiği ve bir suikast karşısında bulunduğum hiç hatırıma gelmedi. Karşımda kimse yoktu. Kulağıma silah sesi de gelmemişti.” (Vatan, 25 Şubat 1953)

(25 Şubat 1952, Vatan)

3) *Karnım dikildikten sonra sıra diğer yaralarımaya geldi. Bunlar birer birer temizlendi, sarıldı. Parmağımın ucuna gelen mermi, tırnağı kısmen sökmüştü. Doktor, bunu tamamiyle sökmeğe lüzum gösterdi ve söktü. Diğer mermi sağ elimi tam ortasından delmişti. Bu yara beni çok uğraştırdı ve izler bıraktı. (Yalman, (tarihsiz), 283)*

Yalman’ın anlatımları, hadiseyi aydınlatmak yerine müphemleştirecek mahiyette görünüyor. Gazetede, hadisenin meydana gelmesinden takriben üç ay sonra yazdığı metinde bir mermi isabet etmesinden söz ediyor fakat hatıralarında mermi hücumundan bahsediyor. Ayrıca başbakan Adnan Menderes’in sofradan kalkmaması, biraz daha oturmasını hadiseden üç ay sonra gazetede yazmazken yıllar sonra, hatıralarında bu önemli ayrıntıyı ekliyor. Menderes hakkında, Kısakürek’e bilhassa Yalman aleyhtarı yayın yapması telkininde bulunduğu, hatta bunun için Kısakürek’e para ödendiği iddia edilirken başbakan hakkında istifhamlar doğuracak intibalara zemin hazırlayan bu ayrıntıyı saklaması ve onun idam edilmesinden yıllar sonra dile getirmesi dikkat çekmektedir. Siyasîleşen bu dava sebebiyle Menderes’in suikastla irtibatlandırılmaya çalışıldığı bir ortamda bu ayrıntı önem kazanır. Hatta “kurşun değme” ile “kurşunlar yağma” şeklindeki anlatım farkı da düşünülürse Yalman’ın kendi kendisi hakkında da istifhamlar, zanlar doğmasına sebep olduğu akla gelebilir. Çünkü Kısakürek suikasta dair anlatımlarında Yalman’ın kahramanlaştırılmasından ve meselesinin tamamen siyasî bir mecraya dökülmesinden ötürü bunun Yalman’ın da içinde olduğu bir tertip olma ihtimalini sorgular (Kısakürek, 2018, 82-83). Nitekim suikastten beş gün sonra Vatan gazetesinde Yalman’ın imzasıyla çıkan Hüseyin Üzmez röportajının hikâyesi de bu sorgulamayı mümkün kılacak bir olaydır.

Yalman, son cümlesi gazete yazısında farklı olmak üzere hatıralarında ve gazetede “Birisi karnımda, ikisi iki bacağımda, birisi sağ avucumun ortasında, birisi de sağ elimin orta parmağının ucunda olmak üzere vücuduma beş kurşun girmişti. Sonradan farkettiğim altıncı bir kurşun, sol dizimin bir noktasını sıyırmıştı. Pantolonumun cebindeki gözlüğümü parçaladıktan ve bir mendili sekiz yerinden parçaladıktan sonra ikinci bir mendilin içine saplanıp kalan yedinci kurşunsa bir mucize olarak patlamadığı için belki de hayatımı kurtarmıştı.” ifadelerine yer verir (Yalman, tarihsiz: 282; Vatan, 25 Şubat 1953).

Gazetedeki yazısında son cümlede “yedinci kurşunsa bir mucize olarak patlamadığı için belki de hayatımı kurtarmıştı” ifadeleri yerine “saplanıp kalan kurşunun esrarı hâlâ çözülmedi. Kurşun mahkemeye gönderilmiştir. Aynı kalibrede olup olmadığı ve nereden ve nasıl oraya geldiği herhalde akli erenler tarafından tetkik edilecektir.” denmektedir. Hatıralardaki ifadeyle karşılaştırıldığında, incelenmek üzere mahkemeye gönderilen kurşunun cepteki eşyaları parçalayıp vücuda giremeden kalması anlaşılabilir olsa da, kurşunun başka bir tabancadan çıkan farklı kalibrede bir kurşun olduğu şüphesinin kaynağı sorgulanmalıdır. Yalman kendisine atışan kişi veya kişileri görmediğini hem hatıralarında hem gazetedeki yazısında söylemektedir. Ancak baştan beri ateş eden ikinci bir suikastçı olduğuna dair bir şüpheden de açıkça söz etmez. Yine hem gazetede hem hatıralarında yer verdiği çelişkili bilgilerden birisi de karnına bir

kurşunun isabet ettiğini söylemesine rağmen, hemen bir sonraki paragrafta karnına giren iki kurşundan söz etmektedir. İşin burasında bir tuhaflık daha eklenmektedir: Röntgendeki ilk gözlemede karında iki kurşun olduğu düşünülmüş, başhekim yağ tabakasını tahrip eden kurşunların saplanıp kalmadığını ancak karnı açınca fark etmiştir. Röntgende kurşunun gözükmemesi mümkün değilken, başhekimin yağ tabakasının zarar gördüğü teşhisi için karnı açması da bir başka imkânsız durumdur. Bu da Yalman'ın anlatımlarını şüpheli kılmaktadır. Netice olarak, Yalman'a beş, altı veya yedi kurşun sıkıldığı suikasta dair haberlerde geçmiştir. Anlatımlar mukayese edildiğinde Hüseyin Üzmez'in, Ahmet Emin Yalman'a yedi el ateş ettiği, bunlardan altı kurşunun Yalman'a isabet ettiği veya küçük sıyrıklara sebep olduğu anlaşılmaktadır. Yalman, hayatî tehlikeye sebep olacak bir yara almamıştır, ağır yaralı olduğu yönündeki haberler tamamen yanlıştır. Nitekim bir hafta sonra Malatya'dan uçakla İstanbul'a gidecek kadar iyileşmiştir. Kendisinin anlatımları dikkate alınırsa sağ eline isabet eden kurşundan ötürü uzun süre sağlık sorunları yaşamıştır.

Suikastın üzerinden beş gün geçtikten sonra A. Emin Yalman ile Hüseyin Üzmez'in hastanede yüz yüze getirildiğine dair Vatan gazetesinde bir yayın görülür. Hasta yatağındaki Yalman, Üzmez ile röportaj yapmıştır. Hukuken suç olan bu yüzleşmeyi Vatan gazetesi muhabiri Yılmaz Çetiner düşünmüş, iddia ettiğine göre Malatya Emniyet Müdürü Kemal Özsoy'u ikna ederek ve savcıya haber vermeden bu işe girişmişlerdir. Çetiner, hem Yalman'ı hem de Özsoy'u ikna etmek için çaba sarf ettiğini kaydetmektedir. Çetiner, gayesinin yüzleşmeyi bir röportaj hâlinde imzasıyla yayınlarak bir gazetecilik başarısı elde etmek istediğini açıkça ifade etmektedir. Fakat Yalman "Bu röportaj patlayacak, Yılmaz. Lütfen kâğıdı kalemi al, söylediklerimi yaz." diyerek Çetiner'in niyetlendiği röportajı kendi imzasıyla hazırlar (Çetiner, 2005: 125-126). Yalman, hatıralarında bu gazetecilik heyecanından, "patlayacak röportaj" yapma iştiağından söz etmez sadece röportaj metninden bazı bölümleri iktibas etme yoluna gider (A. E. Yalman, tarihsiz: 290-294). Bu röportajda Üzmez'e atfedilen ifadelerin ona ait olması mümkün değildir. Çünkü Yalman, bu röportajda Üzmez'in ağzından başta Menderes olmak üzere siyasileri yönlendirme çabası olduğu açık olan Kısakürek'in "başbakan hatta Cumhurbaşkanı olmak hırslında" olduğu anlatımlarında bulunur. Zaten hem Üzmez hem de Kısakürek bu röportajı tekzip eden kayıtlar düşmüşlerdir. Hatıralarında Üzmez, bunu şöyle anlatmaktadır: "Öğlenden sonra beni tekrar aldılar Yalman'la görüşecektik. Çirkin suratlı bir herif 'Elini öpmezsen kemiklerini kırarız' diyordu. İçimden 'Hoş!...' dedim. (...) İkinci günü söylediklerim Vatan gazetesinde manşet olmuştu. Ama söylemediğim sözleri yansıtıyordu. Güya şöyle demişim: 'Benim size ateş etmem, ikimiz için de iyi olmuştur. Ben sizi vurmasaydım, onlar beni vuracaklardı...' Bu sözlerin inandırıcı bir yanı yoktu. Mademki bizimkiler adam vuracak güçteymişler. Öyleyse Ahmet Emin'i kendileri niye vurmamışlar da, beni devreye sokmuşlar? Lâf ola beri gele..." (Üzmez 1999, 173-174).

3.1.2. Suikastın Soruşturulması Süreci

Malatya Suikastı sanıklarının tutuklanması, sorgulanması, haklarındaki suçlara dair delillerin toplanması ve dava dosyanın açılması yaklaşık on bir ayı bulur. 22 Kasım 1952'de meydana gelen suikast olayından sonra başlayan süreç, 3 Ağustos 1953'te sanıkların yargılanmaya başlamasıyla tamamlanmıştır. Bu on bir aylık süreç, CHP ile DP'nin 12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra yakınlaşması gibi laiklik hassasiyetiyle "irticaa karşı" yakınlaşmayla geçmiştir. Aynı dönemde TMD ve MP kapatılmış, basında

A. Emin Yalman'ın "İrticaa Karşı Savaş" kampanyası hâkim olmuş ve kamuoyunu yönlendirmiştir.

Üzmez, suikasttan üç gün sonra yakalanır, hatıralarında suikasttan sonra geçirdiği üç günü ayrıntılarıyla anlatır. Üzmez, Yalman'ı vurduktan sonra Kazancı Sokağı'na yönelip olay yerinden uzaklaşır. Sokakta, kendisi ve Şerif Dursun için iki bisiklet bekleten gözcü Mahmut Şentürk'ten bisikletlerden birisini alır. Üzerindeki pardesü ve başındaki şapkayı çıkarır. Arkasından gelen Şerif Dursun'un peşinden Bekçi Osman gelmektedir. İddiasına göre kendisi kaçıp beklediği için Bekçi Osman üzerine gelmemiş, kaçmaya devam eden Şerif Dursun'un peşinden gitmiştir. Üzmez tekrar Yalman'ı vurduğu yere gider, oradaki kalabalığın "Büyük Doğucular vurmuş" söylentilerini işitir, Saatçi Musa'nın suikast toplantılarının bazılarında bulunduğunu söylediği Osman Kaymak da suikastın menşeyini kavrayıp olay yerindeki söylentilere bir yenisini ekler: "CHP'li yapmış, vurulan DP'yi tutuyormuş, buraya Menderes'le beraber gelmiş" (Üzmez, 1999:148). Üzmez, geceyi kızıyla nişanlı olduğu dayısının evinde geçirir, tabancayı nişanlısına emanet eder. Ertesi gün Mahmut Şentürk ile buluşup Elazığ'a geçer. Şentürk tekrar Malatya'ya dönmek istediğini söyleyince ayrılırlar. İkinci geceyi Necip Esen'in evinde geçirir. Üçüncü gün, 25 Kasım Pazartesi, Şerif Dursun'un yakalandığı ve katil zanlısı olarak suçlandığı haberini gazetelerden öğrenir ve Elazığ'da emniyete teslim olur. Elazığ'da ifadesini alındıktan sonra Malatya'ya götürülür, burada da suikastı tek başına gerçekleştirdiği yönünde ifade verir. Fakat şebeke hâlinde yürütülen suikast işini itiraf ettirmek isterler: Saatçi Musa'nın, Şerif Dursun'un, Abdülkadir Akçiçek'in işkence görmüş hâliyle iki polisin kolunda getirildiklerini, kendisiyle yüzleştirildiğini ve arkadaşlarının itiraf etmiş bulunduğunu yazar (Üzmez, 1999: 150-170). Fakat Saatçi Musa, bu iddiayı da tekzip etmektedir. Saatçi Musa, kendisinin Elazığ'da gözaltına alındıktan sonra falaka yoluyla işkenceye marûz bırakıldığını, arkadaşları hakkında herhangi bir bilgi vermediğini söyler (Öz, 2010: 86).

26 Kasım Çarşamba günü Şerif Dursun'un konuşması ve yazdığı bir mektup neticesinde Musa Çağıl, Fevzi Özer, Abdülvehhap Arı, Hüseyin Yabancı, Mahmut Şentürk, İlhan Civelek, Avnullah Özmansur, Mustafa Özmansur, Osman Dursun ve Hüseyin Üzmez yakalanır (Vatan, 27 Kasım 1952). Yeni Sabah'ın haberine göre Mahmut Şentürk, Diyarbakır'da kardeşinin yanında yakalanır (Yeni Sabah, 28 Kasım 1952). Saatçi Musa, 25 Kasım Salı günü saat dört civarında Şerif Dursun'un yakalandığını ve herkesi ele verdiğini ifade ediyor. Suikastı ise "Kurşunların on sekiz yaşındaki Hüseyin Üzmez tarafından atıldığı, Şerif Dursun'un ise yalnız Bekçi Osman Suzan'ı korkutup kaçırmak için iki el ateş ettiği anlaşıldı. (...) Bu arada Hüseyin o akşam treni ile Elazığ'a bizim yanımıza geliyor." şeklinde anlatıyor (Öz, 2010: 75). Olayın bu yönünde de Saatçi Musa ile Üzmez'in anlatımları çelişiyor: Saatçi Musa'ya göre Üzmez kendi yanlarına hemen o gece gelmiştir. Öte yandan, Üzmez Elazığ'a niye gittiğini, suikasttan sonraki planının ne olduğunu, Saatçi Musa ile görüşüp görüşmediğini anlatmaz. Saatçi Musa ise bu süreç hakkında Elazığ'a gitme gerekçesini Üzmez'e "rapor almak" olarak izah eder fakat tafsilatını vermez. Saatçi Musa, Şerif Dursun ve Muhittin Şamlıoğlu'nun olayla irtibatının derecesini anlamak üzere hemen mahkemeye sevk edildiklerini ve kendilerinden ayrı işlem gördüklerini öne sürer. Haklarında "adam öldürmeye tam teşebbüs ve devletin esaslarını değiştirmek amacıyla gizli teşkilat meydana getirmek" suçlamasıyla dava açıldığını ve tutuklarını kaydeder (Öz, 2010: 84-85).

Soruşturmanın ilk safhasında Yalman'ı vuranın Şerif Dursun olduğu sanılmış, hem gazetelerde çıkan haberlerde ilk hafta boyunca onun ismi verilmiş, İçişleri bakanı Etem Menderes'in ilk açıklamasında da onun adı verilmiştir (Cumhuriyet, 25 Kasım

1952) . Üzmez, bu yanlış algıyı hatıralarında “Olayda kullandığım tabanca, henüz ele geçmemişti. Onu arayan da yoktu. Şerif Dursun'un kaçarken dama fırlattığı tabancayı bulmuşlardı. Daha balistik muayene yapılmamıştı. Yalman'ın o tabancayla vurulduğunu sanıyorlardı. Benim vurduğuma pek inanmıyorlardı. Çünkü Şerife itiraf ettirmişlerdi. Arkadaşlar da onun yapacağını biliyorlardı. Onlar da öyle söylemişlerdi. Bu ifadeler düzenin işine geliyordu. Olayı basit bir zabıta vak'ası gibi göstermek istiyorlardı. Şerif vurmuş olsaydı, öyle gösterilecekti.” şeklinde anlatmaktadır (Üzmez, 1999: 193). Üzmez'in suikastın “basit bir zabıta vak'ası olarak” takdim edilme çabasının doğru olmadığını düşünebiliriz. Çünkü ilk günden itibaren irtica tartışmalarının çıktığı, Büyük Doğu hareketinin itham edildiği atmosfer dikkate alınırsa hem kamuoyu hem de resmî makamlar olaya siyasî nazarla bakıyor denebilir.

9 Mart 1953'te Ankara'ya sevk edilene kadar Malatya'da, suikastla irtibatlı görülen bütün isimler toplanmış, soruşturmanın ilk evresi burada geliştirilmiştir. Malatya ve Elazığ'dan gözaltına alınan şüphelilerden başka İstanbul'dan N. Fâzıl Kısakürek tutuklu bulunduğu Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nden; yine İstanbul'dan Cevat Rifat Atilhan, Ankara'dan Osman Yüksel Serdengeçti ve Samsun'dan Mustafa Bağışlayıcı Malatya'ya sevk edilmişlerdir. Mustafa Bağışlayıcı doğrudan suikast dosyasıyla irtibatlı değildir. Bağışlayıcı tarafından çıkarılan Büyük Cihad gazetesinde Atilhan'ın mahkeme konusu edilen ve Malatya dosyasına eklenen makaleleri yayınlaması sebebiyle, Bağışlayıcı sorumlu yazı işleri müdürü olarak soruşturmaya dâhil edilmiştir.

Suikast davası avukatlarından Süleyman Arif Emre de soruşturma süreci hakkında kamuoyu baskısı ve siyasî yönlendirmeler sebebiyle olaydan haberi bile olmayan kişilerin tutuklandığı ve Malatya'ya elleri kelepçeli, ayakları prangalı olarak sevk edildiklerini kaydetmektedir (Emre, 2017: 41). Emre, henüz tamamlanmadan Ankara'ya gönderilen soruşturma dosyasının Malatya'dan alınmasını suikast davası olmasından ve güvenlik endişesinden ötürü bakanlık emrine bağlıyor. Emre, ilk soruşturmanın gizli yürütülmesine rağmen, basında çıkan abartılı haberlerin kamuoyunda oluşturduğu infialden ötürü sorgu hakimi Memduh Balamir'den dosyayı görmek için izin istiyor. Bilhassa gazetelerde manşet olan, “irtica partisinin anayasası” haberlerine mesnet teşkil eden delili görmek istediğini ifade ediyor. Hâkimin tasvibiyle baktığı dosyada ise çizgili defterden yırtılmış bir kâğıt üzerinde ebeveynlerine itaat etmeye, kahveye gitmek ve kumar oynamak gibi alışkanlıklarını terk etmeye söz verip altına imza atan sanıklardan dört beş gencin ismini buluyor. Emre, hatıralarında şaşkınlıkla karşıladığı bu olayın sorgu hâkimince doğal karşıladığını iddia etmektedir (Emre, 2017: 42). Gizli yürütülen soruşturmaya rağmen başta Vatan ve Cumhuriyet olmak üzere, sanıklardan N. Fâzıl Kısakürek ile husumet içerisinde olan gazetelerin dava dosyasıyla irtibatlı olmayan ve dosyada yer almayan mevzularda onlarca haber yaptıkları görülür. Soruşturma safhasında yoğunlaşan bu haberlerde başbakanı veya cumhurbaşkanını öldürmeyi tasarlayan “Büyük Doğucu”lar, Türkiye dışındaki İslâmcı grupların suikastçılara para vs. yardımı iddiaları, gizli irtica partisinin teşkilatları gibi meseleler gündeme getirilmiştir. Soruşturmayı yönlendirme kastı taşıyan bu haberlerin kovuşturma sürecinde yoğunluğunu kaybettiği ve dava neticesinde de, tabîî olarak, tekzip edildikleri görülür.

3.1.3. Suikasta Kamuoyunun Tepkisi

Suikastın vuku bulduğu 22 Kasım 1952 Cumartesi günü Başbakan Adnan Menderes, Malatya'da bulunuyordu. İlk defa Malatya'ya gelen Menderes için hem DP

hem CHP teşkilâtları karşılama hazırlığı yapmıştı. Başbakanın o gün gazetelere akseden beyânında “Sizler için haykırıyorum. Kimse korkmasın Türk milletinden; dinî irtica, geriliği özleyiş ve kötüye rücu beklenemez. Zaten bunu söyleyenler bile endişelerinden değil, zihinleri teşviş etmek gayesile çırpınmaktadırlar. Eğer bir irtica tehlikesinden söz açmak icap ederse, bu dinî değil ancak siyasî irtica olabilir. Kuzu postuna bürünen, masum hil’atini giyen eski siyaset zorbaları, milleti aldatıp da iktidarı bir defa ele geçirseler, iliklerine, kemiklerine sinmiş olan tahakküm ve şiddet politikasını derhal yürütmeğe kalkışsınlar.” (22 Kasım 1952, Cumhuriyet). Başbakanın, katılmak üzere geldiği DP Malatya İl Kongresi’nde, kongreden on kişilik bir heyetin Yalman’ı hastanede ziyaret etmek üzere karar almasına binaen de kongreye teşekkür ettikten sonra şunları söylediği kaydedilmiştir: “Hürriyet mücadelesi yapan bir kalem ve fikir adamının burada bir suikaste kurban gitmemiş olmasından cidden memnun ve bahtıyarız. Kendi bizi zaman zaman tenkit eder, tenkit edecektir ve etsin. Fakat ölçüyü ve insafı elden bırakmasın. Bu kâfidir. Ahmet Emin Yalman'a geçmiş olsun demek kararını alarak böyle bir menfur tecavüzü telin etmekle size yaraşanı yaptınız. Size lâıyk olmak ne büyük mazhariyettir, size hizmet etmek ne mutlu. Bu meselede siyasî maksada dayanan bir iş varsa, bu mutlaka meydana çıkarılacaktır. Bu vatanın neresinde olursa olsun, politika ve fikir adamları silahla tehdit edilmez, buna cüret edeceklerin, hatta bunu akıllarından geçireceklerin kafalarını bin parça etmeye kadiriz.” (Kılçık, 1991: 251-252).

İktidarın mahkeme sürecini de yakın takip ettiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü evrakı içerisinde yer alan, Arap harfleriyle ve el yazısıyla kaleme alınmış, tarihsiz olsa da metinden hareketle 29 Aralık 1952’den sonraya ait olduğu tespit edilebilen bir rapor doğrudan doğruya Malatya suikastı bağlamında gelişen takibat ve tahkikata dair bilgiler ve yorumlar ihtiva etmektedir. Bu rapora göre münfesihi durumda olan BDC ve İDP’nin TMD ve nurcularla birlikte “Hak veya Büyük Türkiye” ismiyle bir partileşme çalışmasını gizlice yürüttükleri tezi işlenmektedir (BCA 030.01.67.418.16). Raporda, hakkında değerlendirmelerde bulunulan ele geçmiş belgelere dair söylenenlere ve N. Fâzıl Kısakürek’in savcılık iddianamesini sayfa sayfa değerlendirdiği geniş hacimli savunmaya (Karaca, 2018: 88-140) bakılırsa bu raporda işlenen tez ve yorumlar savcılığın iddianamesine temel teşkil etmiştir. Öte yandan, Adnan Menderes’in Gaziantep’teki konuşması da benzer bir yaklaşımı taşıyordu, başbakan “siyasî irtica, dinî irtica, milliyetçi irtica ve komünizm”i tehdit sayıyordu (Kılçık, 1991: 348).

Suikast karşısında ana muhalefet partisnin tavrı çeşitli kaynaklara aksetmiştir. Suikastın ilk günlerinde MP Genel Başkanı Enis Akaygen, Genel Sekreteri Fuat Arna ve genel idare kurulundan Suphi Batur ile CHP İstanbul il başkanı İlhami Sancar, Köylü Partisi idare heyeti üyeleri, eski İstanbul Valisi Lütfi Kırdar, Üniversite Genel Sekreteri Hasan Refik Ertuğ, Milli Güreşçi Yaşar Doğu, Muallimler Birliği Başkanı Nurettin Ergin, MP Genel Kurul üyesi Sadık Aldoğan, Teksif Federasyonu Başkanı Bahir Ersoy Vatan gazetesinin matbaasını ziyaret edip üzüntülerini, saldırıyı kınadıklarını ifade eder (Vatan, 25 Kasım 1952). Ayrıca CHP Parti Meclisi’nde bazı delegeler, DP ile CHP arasında gerginliğe sebep olan Balıkesir hadiselerinin Malatya’daki suikast teşebbüsüne cesaret verdiğini iddia ederek (Vatan, 28 Kasım 1952) DP ile suikast arasında menfi bir irtibat kurmak isterler. CHP’nin gündeminde İsmet İnönü’nün Ege gezisi ve Balıkesir’de yaşanan gerginlik vardı ki meclisin gündemini de meşgûl etmişti. Ayrıca DP, CHP’nin taşınmaz mallarının bir kısmının devlete ait olduğunu, millî şeflik döneminin hatalarını ortadan kaldırmak için bunların geri alınması gerektiğini savunuyordu. Bu tartışmaların gölgesi suikast hadisesinin üzerine düşmüş

görülmektedir. Hadiseden yaklaşık bir hafta sonra parti meclisindeki toplantıları bir tebliği ile kamuoyuna duyuran CHP, tebliğe suikast hadisesine de değinmektedir: “Sırf oy avcılığı maksadı ile vatandaşın mukaddes duygularını günlük politikaya kaygısızca âlet eden, irtica unsurlarına ileri saflarında yer veren ve bunları resmî ilân kanalı ile millet hazinesinden besleyen iktidar partisi idarecilerinin bu tutumu memleket için endişe verici neticeler doğurmaya başlamıştır, Malatya hadisesi ders alınacak bir örnektir.” (Cumhuriyet, 30 Kasım 1952). Ayrıca N. Fâzıl Kısakürek’in suikast hadisesiyle CHP arasında irtibat kuran beyanı üzerine Ankara il başkanı, Kısakürek’i tekzip etmiş ve karşı olarak şairi suçlu ilân etmiştir (Cumhuriyet, 3 Aralık 1952).

Suikastın işlendiği günlere denk CHP Çorum İl Kongresi’nde de suikast lanetlendiği gibi, DP de suçlanıyordu (Vatan, 24 Kasım 1952). Vatan gazetesinin suikastı takiben sütunlarında geniş yer verdiği suikasta dair haberlerin çoğunu geçmiş olsun dileklerini bildirenlerin telgrafları ve irtica aleyhtarı yazıları oluşturmuyordu. 25 Kasım 1952’den itibaren eski siyâsîlerin, bürokratların, sendikacıların, edebiyatçıların, akademisyenlerin mesajlarına yer verilmişti. Bunlar arasında CHP, MP ve DP yöneticilerinin, taşra teşkilâtlarının gönderdiği kınama, üzüntü ve sağlık dilekleri en geniş yeri tutuyordu. Köylü Partisi Genel Başkanı Remzi Oğuz Arık, İstanbul’da partililerinden oluşan bir topluluğa yaptığı konuşmadan sonra Vatan gazetesi muhabirine “Gazeteniz eskiden olduğu gibi bugün de günün kahramanıdır. Bir mutaassıp zümrenin bir fikir adamını yok etmek istemesi büyük rezalettir. (...) Karşısındakine düşünme hakkı tanımayan bir grup tarafından girişilen Malatya suikastı, gayet kötü bir teşebbüs olduğu kadar, bir fikir adamına tevcih edilen kurşunlar manevî dayanağımız olan hürriyetimizin yok edilmesi demektir. Bu gibi hareketler hiçbir şeyi düzeltmez.” beyanatında bulunmuştur (Vatan, 6 Aralık 1952).

Ana muhalefet partisi CHP’nin gazetesi Ulus’ta, 1950’ye kadar CHP’den milletvekilliği yapmış olan Nihat Erim meseleyi önce fikir hürriyeti bağlamında değerlendirip suikast teşebbüsünün karşısında görüşler geliştirmiştir (Ulus, 24 Kasım 1952). Fakat ilk intibalar geçtikten sonra, diğerleri gibi Erim’in de fikir hürriyeti ve basın hürriyeti bağlamını terk ederek suikastı irtica bağlamında ele almaya başladığı görülür. Erim, “irtica sömürücüleri” kavramsallaştırmasına gider ve okurunu bu hususta şuurlu olmaya davet eder. Meseleyi irtica bağlamına getirince konunun birden bire siyasallaştığını Erim’de de görürüz; yazar, muhalif bir CHP’li olarak hükümetin irtica karşısındaki tedbirsizliğinden ötürü meydana gelen “ilk kanlı meyve”den bahseder. Soğuk savaşın atmosferinde olmanın kuvvetlendirdiği “dış tehdit” motifine Erim de sarılır ve “yerli irtica sömürücüleri”nin yanında “yabancı ajanları”n olup olmadığını sorgular (Ulus, 5 Aralık 1952).

Suikast hadisesi karşısında geliştirilen tavırlardan birisi de “irticaa karşı cephe” oluşturulmasını teklif eden gazetecilerin tavrı olmuştur. Bunu bir kampanya hâlinde Vatan gazetesinin üstlendiği görülür. “İrticaa karşı cephe”ye destek verenlerden birisi de Vatan gazetesinde “şehir mektupları” tarzında, daha çok da İstanbul’u mevzu eden fıkralar kaleme alan Enis Tahsin Til olmuştur. Til, mutadî üzere yazdığı yazıları bırakıp hadiseden yaklaşık üç hafta sonra “Münevverlere Düşen Vazife” başlığıyla suikasta dair yazar. Til, isim vermeden Anadolu’yu çok iyi bilen bir otoriteye dayanarak ülkede mürteci olmadığını fakat tahriklere kapılan câhil kimseler bulunduğunu yazar. Fakat cehaletle mücadelenin muhatabı olarak mektepleri değil, “hangi partiden olursa olsun” bütün münevverleri gösterir. İrticaın karşısında konumlandığı ise “Atatürk inkılâpları”dır. Til’e göre inkılâplar benimsenmiş, halkın ekseriyeti ise ileri fikirlidir. Tahriklere kapılacak câhil kimseler için münevverlerin sorumluluk üstlenmesi gerekir (Vatan, 9 Aralık 1952). “İrticaa karşı cephe” oluşturmayı teklif edenlerin teklif ve

tavsiyeleri, demokrasiyi bir kere daha tecrübe etmekte olan ülkede Kemalist modernleşmeyi nasıl konumlandırılacağına dair arayışların ve endişelerin bir ifadesi olarak okumak mümkündür. Cephe oluşturma ve halkı aydınlatma motifini işleyenlerin, Kemalist modernleşmenin 18. yüzyıl Avrupa Aydınlanması'nda görülen "aydın despotizm"i karakteri taşıyan üslûbunun terk edilmemesini istedikleri anlaşılmaktadır.

Konuyu tamamen gündelik politika tartışmaları içerisinde ele alan, polemikçi bir üslûbu benimseyen bir yorum daha gelişmiştir ki konuyu ilerici-gerici, iktidar-muhalefet ikiliği dışında değerlendiremedikleri görülür. Bu yorumun gelişmesinde, Kısakürek'le daha evvel küfürleşmelere varan polemiklere girmiş gazetelerin ve yazarların payı büyüktür. Kısakürek'e düşman olan etkisini ilk günden itibaren görmek mümkündür. Suikastın hemen ertesi günü gazetelerin suikaste dair ilk haberi verirken "Büyük Doğu" ismini telaffuz etmeleri üzerinde durulmalıdır. Henüz meydana gelmiş bir suikast teşebbüsünden ötürü gazetelerin failleri "Büyük Doğu" ile irtibatlandırması neye dayanmaktadır? İdarecilerin ve tahkikâtı yürütenlerin beyânlarında "Büyük Doğu" geçmezken gazeteler bu kanaate nasıl ulaşmış olabilir? Eldeki kaynaklardan hareketle bu durum için anlamlı tek ihtimalden söz edilebilir: Necip Fâzıl Kısakürek ile başta Ahmet Emin Yalman olmak üzere basındaki birçok kalem sahibiyile arasında süregelen husumet ve kalem kavgaları, gazeteciler arasında ilk akla Büyük Doğu Cemiyeti mensuplarını getirmiştir. Bununla beraber, Necip Fâzıl Kısakürek'in kendisini müdafaa ettiği metinlerde dile getirdiği hususu da bu meyânda kaydetmek gerekir: Gazetelerin hep bir ağızdan Büyük Doğu Cemiyeti'ni telaffuz etmesi ve sadece Büyük Doğucularla kalmayıp Nurcular, TMD, MP gibi unsurlara adli takip ve siyasî tasfiyenin başlaması basın dünyasını aşan bir siyasî hesaplaşmanın işareti sayılmalıdır.

Suikastçıların yakalanmasından kısa bir müddet sonra kamuoyunun bu işten sorumlu gördüğü Kısakürek, bir bakıma, konunun tek muhatabı ve mesulü gibi olmuştur. Hemen her gün aleyhinde haberler çıkarlar, sonradan bunların pek çoğunun yalan haber olduğu şairin beraat etmesiyle anlaşılabilecektir. Yine de soruşturma ve kovuşturma safhasında Kısakürek'in kamuoyu karşısında çaresiz kaldığı görülür. Kısakürek'e göre Cumhuriyet gazetesi suikast hadisesiyle ilgili yalan haberlerin orkestra şefi konumundadır. CHP'ye de, DP'ye yakın olmak üzere ekseriyetle bütün gazeteler sanıklara karşı olumsuz bir tavır içerisindedirler. Her türlü hakaretin yanı sıra gizli yollarla silahlı faaliyet ve "kökü dışarda" bir şebeke iftirası da sanıkların muhatap olduğu psikolojik saldırılardır. Ayrıca Cumhuriyet gazetesine göre komünistler de mukaddesatçılarla bu meselede işbirliği halindedir (Kısakürek, 2018: 78-79). Kısakürek'e göre, Emniyet Genel Müdürü Kemal Aygün'ün gazetelere suikast faillerinin BDC mensubu olduğu beyanı tamamen yalandır, Aygün'le Ankara'da tutuklanmadan evvelki görüşmesinde bu meseleyi kendisine de sormuş Aygün'den "Ben hiçbir ajansa böyle bir şey söylemedim!" cevabını almıştır. Şaire göre, aleyhte kopartılan irtica kampanyasından ötürü Aygün, Büyük Doğu tarafını tutmuş olmamak için tekzip etmekten kaçınmıştır (Kısakürek, 2018: 85). Bu örnek siyasetçilerin ve bürokrasinin de kamuoyu baskısı altında kaldığının bir örneği olarak kaydedilebilir. Kısakürek bu dönemi "...1952-53 kış mevsimi İslâm'a baskın ve müminleri yıldırma devresi olarak eşi Halk Partisi devrinde bile görülmedik bir davranış mevsimidir." (Kısakürek, 2016: 258) diye tarif eder. Aynı yıllarda Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenci olan şair Sezai Karakoç, suikast davasını yakından takip eden biri olarak Diriliş dergisindeki hatıralarında o dönemin psikolojisini şöyle anlatmaktadır: "Muhallif gazeteci olduğundan ve dünyada da etkinliği olan belli çevrelerce bilindiğinden, Ahmet Emin'in vurulması olayı bir bomba gibi patladı. Hükümet şoke oldu. Menderes kendisinin bir dahli olmadığını gösterme psikolojisine kapıldı. Suçlu

aramak için Türkiye'nin her tarafında görülmedik baskılarla aramalar yapıldı. Mesela: kasabalara taş taşıyan kamyonlar bile durdurulmuş, aranmış her yerde. Birçok kimse, dehşete düşüp evdeki dergi ve kitaplarını bile tahta döşemelerin altına saklamış. Bütün bakanlar Malatya'ya gitti. (...) Menderes, uçakla, on kadar profesörü, gece İstanbul'dan Malatya'ya götürüp Ahmet Emin Yalman'a konsültasyon yaptırmış.” (Karakoç, 1989: 9).

3.2. Malatya Suikastı Davası

3.2.1. Suikastçıların Muhakemesi

Davaya dair ilk soruşturma Malatya'da açılmış, Adalet Bakanlığı henüz soruşturma tamamlanmadan mahkemenin Ankara'da görülmesini talep etmiş, 19 Şubat 1953'te dosya Ankara Üçüncü Sorgu Hakimliği'ne gönderilmiş ve ilk soruşturma burada tamamlanmıştır (Özmansur, 1995: 196). Bu çerçevede olmak üzere suikast sanıkları da 9 Mart 1953'te Malatya'dan Ankara'ya sevk edildiler. İlk soruşturmadan sonra dosya 21 Temmuz 1953'te son soruşturmanın yapılması talebiyle Ankara Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderildi (Ak, 2016: 123-124).

Haklarında iddianame hazırlayan ve dava açan, TMD davasının da savcısı olan, daha sonra 1954 genel seçimlerinde DP'den Ordu milletvekili olarak meclise giren, bir ara devlet bakanlığı yapan Mehmet Cemil Bengü'dür. Bengü'nün davaya yaklaşımı hakkında dava avukatlarından Süleyman Arif Emre, hatıralarında şu satırlara yer vermektedir: “Bunların suçları ne imiş? Efendim bunlar irtica liderleridir. Müstahaktır. Yahu bir şahsa bir kişi kurşun atmış, bu şahıslar ne yapmış? Savcı da tabi basın ne diyorsa onu diyor. ‘Efendim bunlar öteden beri milli, dini, hamasi makaleler, tefrikalar yayınlıyorlar. Bu yazılar bazı gençlerin karakterlerinin yumuşak değil sert teşekkül ve tekevvününe sebep olmuş. Bu sert karakterli gençlerin her yaptıkları işten bu yazarların da sorumlu olması tabidir. Hüseyin Üzmez'in işlediği katle teşebbüs suçuna tam derecede iştirakten müebbeden hapis cezalarına bunların da çarptırılması gerekir.’ Bu ibareler aynen davayı açan Ankara C. Başsavcısı Sayın Cemil Bengü'nün iddianamesinden alınmıştır.” (Emre, 2017: 41).

3 Ağustos 1953'te davanın ilk celsesi açılır. 33 sanıktan, tutuklu hâldeki 28'i celsede hazır bulunur. Sanıkların kimliği tespit edilip sorgulara başlanır. 4 Ağustos, 5 Ağustos ve 6 Ağustos'ta ilk celsenin oturumları sürecektir ve sanıkların sorgulanması tamamlanacaktır. İlk oturumda Kısakürek, davadaki hâkimler hakkında şu psikolojik tahlilleri kaydeder: “Reis mevkiinde Cemil Milli isimli, itham dolu gözlü ve bu yüzden rahatsız bakışlı bir zat... Aslında o, muhakemenin kıdemli âzası da, reis izinli olduğu için vekâlet etmekte. Sağında geçici bir âza: Üst dudağı yarık, daimî sırtkan. Zaten kendisi için tek celseye mahsus bir seyircilikten başka bir şey olmayan bu işe sansasyonel bir film gibi bakıyor. Reis vekilinin solunda, aydınlıkların aydınlığı bir yüz... Mahkemenin ikinci âzası Zeki Kumrulu...” (Kısakürek, 2010: 239-240). Süleyman Arif Emre de hatıralarında mahkeme atmosferi hakkında şunları söylemektedir: “Sanıklar toplam olarak 11 ay tutuklu kaldıktan sonra Ankara Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. 33 sanıklı bir dava, İhtilal Mahkemesi gibi bir mahkeme. Meslek hayatımda ilk defa bu davada 4 savcının yan yana duruşmaya çıktığını gördüm. Tabi o tarihlerde Yassıada Mahkemeleri'nden kimsemizin haberi yoktu. Yıl 1952. 1960 İhtilaline daha 8 sene var. Salonda dinleyiciden çok polis jandarma ve sivil polis var. Mahkeme heyeti, Başkan Emin Dazıroğlu, üyeler Cemil Milli ve Zeki Kumrulu.” (Emre, 2017: 43).

Mahkemenin olağanüstü şartlarda kurulan türden bir mahkeme gibi hareket ettiği intibainı verecek anlatımlara diğer sanıkların hatıralarında da rastlıyoruz. Üzmez'e göre Ankara'da birçok avukat, davanın şöhretinden ötürü sanıkların müvekkilliğini ücretsiz dahi almak istemişti. Mahkemeyi takip etmek için kart düzenlenmiş, emniyet araştırması yapılarak bu kart verilmişti. Salonda “basın locası”, “yabancılar locası” gibi ayrı bölümler oluşturulmuştu. Ayrıca Üzmez, iddia makamında “bir başsavcıyla iki muavin” bulunduğunu söyleyerek Emre'nin gözlemine de teyit etmektedir (Üzmez, 1996: 254-255). Ayrıca muhakemenin cereyan şekli hususunda Saatçi Musa, Üzmez'in ve Emre'nin gözlemlerini teyit etmekten başka “Her ayın bir çarşambası bizim davaya ayrılmıştı. Biz duruşmaya çıktığımız gün başka hiçbir davaya bakılmazdı.” demektedir. İlâveten, ona göre, yabancı basın da mahkeme sürecini takip etmiş, kamerayla kayıt almışlardır (Öz, 2010:92).

3 Ağustos'taki ilk oturumda sanıklardan Osman Yüksel Serdengeçti ve Osman Dursun tahliye edilirler (Emre, 2017: 42,44). 6 Ağustos 1953'teki oturumda zanlılardan Mehmet Susmaz, Yasin Tekayak, Kadir Evcil, Hamza Taşkırıan, Vahap Ateş, Ahmet Köse, Mustafa Bayındır, Süleyman Çimendağ, Mustafa Bağışlayıcı, İbrahim Galip Akçadağ, Muhiddin Şamlıoğlu ve Mehmet Keşoğlu serbest bırakılmış, davanın ikinci celsesi için de 9 Eylül 1953 tarihi belirlenmiştir (Ak, 2016: 136). 30 Eylül 1953'te üçüncü celse, 14 Ekim 1953'te dördüncü celse, 4 Kasım 1953'te beşinci celse, 2 Aralık 1953'te altıncı celse, 30 Aralık 1953'te yedinci celse, 17 Şubat 1954'te sekizinci celse, 17 Temmuz 1954'te dokuzuncu ve son celsesi görülmüştür.

A. Emin Yalman'ın vurulması hazırlıklarına katılan ve Yalman'ı vurma işini üstlenen Üzmez, davanın en önemli sanığı konumundadır. Dava avukatlarından Süleyman Arif Emre, mahkemelerde Üzmez'i on sekiz yaşın heyecanı içerisinde, cesur, ele avuca sığmayan, suçunu kabul ve itiraf eden hatta suikastı tek başına üstlenme çabasında bir tavırla hareket ettiğini gözlemlemiştir (Emre, 2017: 43-44). Saatçi Musa da onun mahkemedeki tavrı konusunda Emre'yi teyit etmektedir (Öz, 2010:88). Üzmez'in dava boyunca muhakeme düzenini bozan bazı davranışları da gözlenmiştir. Yalman'ın ilk iki celsede avukatlığını Prof. Dr. Faruk Erem üstlenmiş, daha sonra Vatan gazetesinde de yazıları çıkan ve Yalman'la beraber Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'nde üye bulunan Burhan Apaydın avukatlığını almıştır. Üzmez, hatıralarında Burhan Apaydın'ın İslâm'a hakaret ettiğini bu yüzden kendisinin dayanamayıp üzerine atılmak istediğini, Apaydın'ın kaçtığını, salonda karışıklık çıktığını ve mahkeme düzeninin bozulduğunu, nihayet polisin müdahalesiyle durulduğunu aktarır (Üzmez, 1999:255-256). Emre de 5 Ağustos 1953'teki bu oturumda Üzmez'in vatan hainliğiyle suçlandığı için Apaydın'a saldırdığını, saldırıdan sonra aşağı kata, nezarete indirildiğini, bu sırada “ben vatan haini değilim” diyerek fenâlık geçirdiğini ve duruşmanın ertelendiğini söylemektedir (Emre, 2017: 48-49). Bir başka duruşmada ise, Üzmez, Kısakürek'e iftira attığı ve kendilerine duruşmada hakaretler ettiğini söylediği Başsavcı Cemil Bengü'ye sandalye fırlattığı bir hadiseyi kaydetmektedir: “Bir gün kalktı, bize bir sürü hakaretleri sıraladıktan sonra ‘İnkılabın güçlü yumruğu, bunların tepelerine bir balyoz gibi inecektir!’ dedi. Adaletin yumruğu değil de, inkılabın yumruğu... Zaten herife içerliyordum. O daha sözlerini bitirmeden, yerimden sıçradım. Altımdaki sandalyeyi kaptığım gibi kafasına fırlattım. Bir anda yok oldu. Kürsünün arkasına saklanmıştı. Jandarmalar beni tuttular. Tutmasalar da yapılacak bir şey yoktu. Kürsü çok yüksekti. Çıkmak mümkün değildi. Savcı yardımcıları şaşırılmışlardı. Heyet sakindi.” (Üzmez, 1999:257).

Üzmez mahkemelerdeki bu tavrını bir çeşit fedakârlık olarak takdim etmek ister ve hatıralarında şöyle iddia eder: “Ben, mahkemedeki taşkınlıkları bilerek yapardım.

Yapardım ki ‘Bunu kimsenin tahrik etmesine lüzum yok... Adam zaten kendiliğinden hareket halinde...' desinler de, üstadı [N. Fâzıl Kısakürek] bıraksınlar. Bunu Osman ağabey bilirdi de, üstad bilmezdi. Benim gerçekten delice bir taşkınlık içinde olduğumu zannederdi. Onun için ‘Müdafaları’nda: ‘Hüseyin Üzmez gökteki yıldızdan ateş alan bir barut fiçisi...' diye yazmıştı. Bu halimi bilmesini ben istemiyordum.” (Üzmez, 1996: 259). Fakat Saatçi Musa’nın anlatımlarında N. Fâzıl Kısakürek’in sanıklar üzerinde çok tesirli olduğu, onların ifadelerini yönlendirdiği ihtimaline hesap katmayı gerektiren ifadeler vardır. Saatçi Musa, ilk celseye gitmeden evvel yaşananları “Duruşma günü üstad [N. Fâzıl Kısakürek] sabah erkenden bizi çağırdı. Kılık kıyafetimizi tek tek inceledi. Süleyman Çimendağ’ın görüntüsü bozuktu. Üstad onun patavatsızlığını bilirdi. Önünde durdu, bir şeyler söyleyecekti, vazgeçti. İfadeler üzerinde durdu biraz. Karakoldaki ifadelerin zorla alındığını belirtmemizi özellikle istedi. Onun derdi davanın fazla dallanıp budaklanmadan bitirilmesi idi.” şeklinde anlatmaktadır (Öz, 2010:88). Saatçi Musa’nın suikast hadisesinden sonra Elazığ’a rapor almaya gittiğini söylemesi, Üzmez’in bilerek taşkınlık çıkardığını itiraf etmesi ve mahkemedeki taşkınlıklardan ötürü hâkimlerin, adlî tıptan Üzmez’in aklî dengesi konusunda rapor istemesi (Üzmez, 1999: 259-260) birlikte düşünüldüğünde bu durumun sanıkların bir taktiği olup olmadığı sorgulanabilir. Hapishane hayatı boyunca Yalman’dan affedilmek, eğitim görmek için, hapishaneden sonra da iş bulmak için destek talep eden Üzmez’in cezasını hafifletmek kastıyla aklî dengesinin bozuk olduğu intibai vermek istemesi bir ihtimal olarak düşünülebilir. Ancak Üzmez, tam tersine, kendisinin aklî dengesi bozuk bir deli olarak gösterilerek “İlerici bir aydına akıllı biri ateş eder mi?” argümanı ile adlî tıpa gönderildiğini iddia etmektedir. Fakat bu yaklaşım da şüpheyi karşılanmalıdır çünkü siyasileşen dava Ankara’ya alındığı gibi, basın yoluyla ciddi bir kamuoyu baskısı oluşturulmuş ve aleyhlerinde bir irtica kampanyası başlatılmışken birinci sanık hakkında düzmece bir rapor tertip edilmesi beklenemez.

2 Mayıs 1954’te genel seçimler neticesinde DP, ikinci kez tek başına iktidar olmuştur. 1952 sonbaharında meydana gelen suikast ve arkasından CHP ile DP yakınlaşmasının getirdiği siyasî atmosfer dağılmış, irtica kampanyası hızını düşürmüştür. 17 Temmuz 1954’te davanın son celsesine girilirken Celâl Bayar’ın liderliğine karşı daha güçlü ve liderliği kesinleşmiş bir Adnan Menderes vardır. İktidar seçimlere muhafazakâr seçmenlerin desteğini de almak isteyerek, Sait Bilgiç ve İhsan Tola gibi ihraç edilen milletvekillerini tekrar bünyesine alarak girmiştir. Bu şartlar altında sonlanan dava neticesinde Hüseyin Üzmez ve sekiz sanık için idam cezası verilmiş fakat hafifletici sebeplerden ötürü Üzmez 20 yıl, idamı istenen sekiz kişi ise 12’şer yıl hapse mahkûm olmuşlardır. Üzmez, bundan başka kamuda çalışma hakkından ömür boyu mahrum kalmıştır. Şerif Dursun, İlhan Civelek, Hüseyin Yabancı, Mahmut Şentürk, Musa Çağır, Abdülvahap Arın, Avni Özmansur ve Fevzi Özer haklarında 12’şer yıl hapis verilen sanıklardır. Diğer sanıklardan Mehmet Susmaz 7 yıl; İbrahim Kara ve Yasin Tekayak 5’er yıl 10’ar ay; Mustafa Bayındır, Kadir Evcil ve Ahmet Köse 5’er yıl 6’şar ay; Vahap Ateş 5 yıl 2 ay; Hamza Taşkiran ve Abdülkadir Akçiçek 5’er yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Ayrıca Kadir Karataş, Ahmet Çetinkaya ve Faik Demir ise birer yıl ağır hapis cezasına mahkûm olmuşlardır. Üstteğmen Muhiddin Şamlıoğlu, Süleyman Çimendağ, Osman Dursun, Mehmet Yıldız Keşoğlu, Fehmi Albayrak, Mustafa Doğulu ve “Büyük Cihad” gazetesi imtiyaz sahibi Mustafa Bağışlayıcı beraat etmişlerdir (18 Temmuz 1954, Cumhuriyet).

Suikastın soruşturulması ve muhakemesi safhasının önemli hadiselerinden birisi de sanıklardan Mustafa Özmansur’un ölümüdür. İbrahim Galip Akçadağ ve Mustafa Özmansur dava süreci içerisinde ölmüşler, haklarındaki dava süreci bu sebeple sona

ermiştir. Osman Yüksel'in avukatı Süleyman Arif Emre hatıralarında Mustafa Özmansur'un cezaevi şartlarında verem hastalığının nüksettiğini, cezaevindeki doktor muayenelerinde hastaneye kaldırılması gerektiğine dair ikâzların dikkate alınmadığını ve henüz hüküm giymeden cezaevinde öldüğünü kaydetmektedir (Emre, 2017: 52). Özmansur'un ölümüne Osman Yüksel de temas etmiştir (Yüksel, 1956: 16). Emre, Yüksel'in "Malatya sanıklarından birinin ölümü üzerine mahkemede hadise çıkardık" dediği hadiseyi hatıralarında genişçe ele almaktadır. Emre'nin kaydettiğine göre cenazeden sonra mahkeme celselerini takip eden Osman Yüksel savcıya hitaben "... sizin işlediğiniz kansız cinayetlerin hesabı ne zaman sorulacak? Katlettiğiniz Mustafa Özmansur'u daha yeni toprağa verdik" demesi üzerine, hakkında savcıya hakaretten tekrar hakkında dava açılıp tutuklanmıştır (Emre, 2017: 53-55).

Kamuoyu baskısının şiddetli olduğu ve taammüden adam öldürmek suçu olduğu için soruşturma ve kovuşturma sürecinde sanıkların üzerinde büyük bir baskı olduğu anlaşılmaktadır. Avukatlardan S. Arif Emre, ilk oturumda tahliye olan Osman Dursun'un mahkemedeki sorgusuna naklederken sanıklar üzerindeki baskının boyutlarını da ifade etmektedir. Mahkemede haklarındaki isnatla ilgisiz bir ifadeye başlayan Osman Dursun, hâkim tarafından azarlanınca sanık, Emre'nin naklettiğine göre, şu ifadeleri kullanmıştır: "On bir aydır hapisshanedeyiz, candarmada konuşmak istedik 'kısa kes, savcı beye anlatırsın' dediler. Savcı beye anlatmak istedik 'kısa kes, sorgu hakimine anlatırsın' dediler. Sorgu hakimine anlatmak istedik, 'kısa kes, ağır ceza mahkemesine anlatırsınız' dediler. Onun için size her şeyi anlatacağım" (Emre, 2017: 44). Malatya Suikastı sanıklarının işkenceye uğradıkları da görülmüştür. Üzmez, karakoldaki ifade alınma sürecinde kendisine bir sopa verilip arkadaşı Musa Çağıl hedef gösterilerek "Vur şu yobaza!" diye telkinde bulunduğu öne sürmektedir (Üzmez, 1999: 173). İşkencenin sebebinin temelde sanıklar arasındaki bağı kırmak, onları birbirinden ayırmak suretiyle her birine ayrı ayrı nüfûz etmek ve istenilen ifadeleri alabilmek için olduğu düşünülebilir. Bununla beraber Üzmez, kendisine fizikî bir işkence uygulanmadığını ancak psikolojik işkencenin, uğradığı hakaretlerin kendisini daha çok yaraladığını ifade etmektedir (Üzmez 1999, 193).

Suikasta dair yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda da birçok hukuksuzluklar yapıldığı pek çok metinde dile getirilmektedir. Suikast meselesinin mahiyetinin daha anlaşılmadan hemen bir irtica tartışmasının başlatılması, azmettiricilikle suçlanan Kısakürek, Serdengeçti ve Atilhan gibi isimlerin kendilerine karşı bir komplo kurulduğunu öne sürmeleri düşünüldüğünde bu soruşturma ve kovuşturmaların da siyasî baskı aracı hâline getirildiği çıkarımında bulunulabilir. Üzmez, suikastın akabinde henüz Malatya'daki karakolda sorgulanırken şehirdeki soruşturma ve kovuşturmaya dair "Dövülen insanlar... Dökülen kanlar... Basılan evler... Kırılan kapılar... Yerlerde sürüklenen çocuklar... Çocuk düşüren kadınlar... Feryad eden, ağlayan, saçlarını yolan, bayılan analar..." (Üzmez, 1999: 173) ifadeleriyle anlatmıştır.

3.2.2. Necip Fazıl Kısakürek'in Muhakemesi

Suikast hadisesi, adlî bir vakıa olmaktan çıkıp daha ilk günden itibaren siyasî bir meseleye dönüşünce hem o günkü kamuoyuna hem de hadisenin tarihe aksedişi siyasî kişileri ön plana getirmiş, suikastı hazırlayan ve tatbik eden kişiler geri plana düşmüştür. Malatya suikastı denilince ilk akla gelen kişilerden birisinin Necip Fâzıl Kısakürek olması da hadisenin bu yönüyle ilgilidir ve suikast vakıasından da, davanın adlî boyutundan da ayrı olarak ele alınmayı gerekli kılmaktadır. Kısakürek'in, BDC'nin kurucusu olması ve matbuattaki etkinliğiyle o günkü kamuoyu nezdinde İslâmcı

muhalifetin siyasî temsilcisi konumunda olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir muhalif Cevat Rifat Atilhan, her ne kadar İDP'yi kurmuşsa da, bir ara BDC'nin umumî idare heyetinde ve Kısakürek'in vekili konumundaydı (Ak, 2016: 75). Ayrıca matbuatta Kısakürek'in “süper mürşit”, “sahte mürşit” gibi lakaplarla saldırıldığı ve “irticaya karşı mücadele” kampanyalarında baş muhatap sayıldığı günlerdir. Saatçi Musa ve Hüseyin Üzmez de hatıralarında onu büyük bir saygıyla, lider ve üstad konumunda telakki ettiklerini gösterir ifadelerle anmaktadırlar.

Kısakürek, 23 Kasım 1952 sabahı Cumhuriyet gazetesinde suikastın tertipçilerinin Büyük Doğucular olduğu iddiasını okuyunca BGM'ye (Benim Gözümde Menderes) göre şairde infial oluşturmıştır, “korkunç [bir] sabah”tır, Samet Ağaoğlu'nu arar. Henüz uykusundan uyanmayan başbakan yardımcısı kaldırtır, ona da dehşetli haberi verir, ondan nasıl bir yol takip edeceğini sorar. Ağaoğlu, meseleyi anlayınca görüşelim, der. Şair de telaşla Babıali'ye gitmek üzere harekete geçer, karısının “Canım bize ne, kim ne yapmışsa yapmış, ne diye üzerinize alıyorsunuz?” rahatlığına karşın Kısakürek “Eğer hadisede üzerime alacağım bir taraf olsaydı böyle şaşırıp kalır mıydım?” diye karşılık verir. MY'de (Maskenizi Yırtıyorum) ise aynı sabah farklı anlatılmaktadır. Gazete başlıklarına “şöyle bir bak” âdetinden ötürü Cumhuriyet'teki fotoğrafsız, vurgusuz suikast haberi gözünden kaçmış, karısının telaşıyla hadiseye muttali olmuş ve “teessürden çok uzak bir alaka” ile okurken Büyük Doğucularla ilgili iddiayı görmüş ve bunun tasarlanmış bir iş olduğunu anlamıştır. Hemen bütün İstanbul gazetelerini getirtmiştir. Vatan gazetesi çekingen bir üslupla, başmuharriri hakkında üzüntü belirtmekten bile korkarak ve failer hakkında hiçbir tahmin ve yorumda bulunmadan hadiseyi nakletmiştir. Şaire göre en dürüst tavır Yeni Sabah gazetesince gösterilmiştir.

Şairin, elinde hiçbir yayın vasıtası bulunmadığı, herhangi bir periyodikte de yazarlık yapmadığı için “Maskenizi Yırtıyorum” adıyla bir kitapçık tertip eder ve hakkındaki iddialara cevap verir. MY'de Kısakürek, siyasetçilere ve bâbîâlî mensuplarına, nihayet bütün bir kamuoyuna hitap eder. Önce, ilk bölümde suikast üzerinde durur, ithamları kesin olarak reddeder. Hükümete, Menderes'e, kendisine karşı bir komplo olduğu kanaatindedir. Arkasından kendisinin 1943'ten beri Büyük Doğu'yu çıkartmak sûretiyle atıldığı siyasî ve sosyal mücadelenin dönüm noktalarından söz ederek 1949 yılına kadar gelir. Büyük Doğu Cemiyeti'nin kurulduğu 1949 yılı ve sonrasına dair daha geniş izahlarda bulunur. 1951 yılı içerisinde kendisine kumarhane komplosu kurulmuştur. Arkasından Büyük Doğu'nun bâbîâlîdeki birçok büyük gazeteyi ve bunların sahiplerini hedef aldığı 54. Sayının çıkışı ve bunun hakkındaki mahkeme meselesiyle BDC'nin şair tarafından feshedilmesi ele alınır. Netice olarak MY'de kendisinin merkeze konduğu, bâbîâlîden ve siyasetten silinmesi için peş peşe yapılan hamleler olarak bunları zikreder. BGM'deki anlatımlarla birlikte düşünüldüğünde ise şair, BDC'nin feshedilmesinden sonra Menderes ile ilk görüşmesini yapmış, Büyük Doğu'yu Menderes'in desteğiyle ilk defa günlük gazete olarak çıkarmış ve masonluk aleyhtarı yazı dizisinden ötürü hükümetin desteğini çekmesiyle yüz yüze kalmıştır. Gazeteyi ileri bir tarihte daha kuvvetli imkânlarla çıkarmak üzere kapatmış, beklemektedir. Suikast hadisesi de bu bekleyiş devresinde meydana gelmiştir.

Kısakürek, “Maskenizi Yırtıyorum” kitapçığını hazırladıktan sonra 12 Aralık 1952'de Üsküdar Toptaşı Hapishanesi'ne gelerek teslim olur. 16 Aralık'ta, şairi yine Üsküdar'daki Paşakapısı Hapishanesi'ne gönderirler. 27 Ocak'ta Üsküdar savcılığında ifade verir, mahkemenin kararı üzerine Yalman suikastıyla irtibatlı olduğu iddiasıyla 28 Ocak 1953'te Malatya'ya sevk edilir. Kısakürek, kırk yedi gün boyunca tek kişilik koğuştaki yalnız başına kalmıştır. Ayrıca gazetelere ulaşma, ailesiyle çeşitli kereler

görüşme imkânı bulmuştur. Gaz ocağıyla ısınma ve yemek ihtiyacı günlük ailesi tarafından karşılanmıştır. Günlüklerine göre tecrit edilip yalnız kalmanın şiddetli acısını duyan şair, bir yandan okuma yazma faaliyetlerini de sürdürmüştür. Paşakapısı Hapishanesi'ndeyken karısının bir kız çocuğu dünyaya getirdiği haberini de almıştır. İki jandarma ile gönderilen şairin Malatya'ya sevkini, İstanbul savcısıyla yaptığı görüşme sayesinde kelepçesiz olması mümkün olabilmiştir (Kısakürek, 2010: 7-85). Kısakürek, Malatya'da 38 gece geçirmiştir. Bu süre zarfında Malatya'dan ve Elazığ'dan tutuklanıp getirilen sanıklarla görüşmesi mümkün olmaz. Buradaki hapisliğinde Osman Yüksel Serdengeçti, C. Rifat Atilhan ve Mustafa Bağışlayıcı ile birlikte bir koğuşta kalır. Şair, 9 Mart 1953'te tren yoluyla diğer Malatya sanıklarıyla beraber Ankara'ya getirilir.

Kısakürek'in hem savunması, hem dava etrafında yazdıkları başından beri kendisinin siyasî sebeplerle suikastla ilişkilendirilmeye çalışıldığının farkında olduğunu göstermektedir. Hapishane şartlarına mütehammil olmadığı görülen Kısakürek'in, mahkeme boyunca kendileriyle herhangi bir haberleşmesi ve görüşmesi bulunmayan sanıklara, Yalman'ı öldürme telkininde bulunmadığını fevran derecesinde bir üslûpla ifade ettiği görülür. Türkçeyi çok maharetli kullanan, muhatabı üzerinde büyük etki bırakan bir şahsiyet olarak şair Kısakürek'in mahkemede dikkatleri üzerine çektiği muhtelif hatıraların kayıtlarından anlaşılmaktadır. Sezai Karakoç, Kısakürek'in mahkemede bu durumunu "Üstad Necip Fazıl, altı celse boyunca tahliyesini istedi. Her celse uzun konuşmalar yaptı, durumun acıklı manzarasını etkili bir dil ve üslûpla çizdi. Bir seferinde, öyle konuştu ki, çıt çıkmayan salonda teessür havası âdetâ elle tutulur bir hâl aldı. Birden bir zabıt kâtibesi, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. O zaman reis: 'Necip Fazıl Bey' dedi 'o kudretli kaleminizle bizi müteessir ediyorsunuz. Sabırlı olunuz, hak yerini bulur.' Bence, bu, o zamanki deyimle bir nevi ihsas-ı rey idi (yani kanaatini belirtme idi). Fakat Üstad buna kani olmadı. Mahkemelerde bir âdeti vardı üstadın. Mahkeme heyetini teşkil eden hâkimleri, teker teker psikolojileri açısından tahlil eder, değerlendirirdi, yüzlerine karşı." (Karakoç 1989, 6). S. Arif Emre ise hatıralarında meseleyi bir başka yönden ele almaktadır: "Mahkeme Reisi Emin Dazıroğlu meğer edebiyata meraklı imiş. Hele Necip Fazıl gibi esprili şâir ve ediplere bayılırmış. Tabi böyle fırsat ele mi geçer, Necip Fazıl Bey'e bir sual soruyor, cevabını büyük bir hayranlıkla mest olarak dinliyor. Bu alâkayı çoktan anlamış olan Necip Fazıl Bey de bir sanık sorgusu olmaktan işi çıkarıyor. Her söz alışta bir, bir buçuk saat konuşuyor. Mahkeme artık Necip Bey'in seri konferanslarına dönüştü. Geniş ağır ceza mahkemesi salonu, Necip Bey'in hayranları, hakim ve avukat stajyerleri, avukat ve başka mahkemelerin hakimleri ile dolup taşıyor. Çünkü Necip Fazıl konuşuyor. Reisten en ufak bir müdahale yok." (Emre, 2017:46).) Ankara 3 Ağustos 1953'te davanın ilk celsesi açılır. İlk celsedeki oturumlar boyunca Danyal Kayalıbay isimli bir avukat, Kısakürek'in avukatlığını üstlenir. 6 Ağustos 1953'teki oturumda Kısakürek'in avukatı Danyal Kayalıbay, savcının iddianamesinin henüz okunmadan Vatan gazetesinde neşredildiğini, bunun da Yalman ile savcılık arasında hareket birlikteliği anlamına geldiğini ifade etmiştir (Ak, 2016: 134). Kısakürek, bütün müdaafa çabalarına, her celsede tahliye talebine rağmen 2 Aralık 1953'teki altıncı celseye kadar talepleri geri çevrilir (Ak, 2016:136-137).

Kısakürek'in kayıtlara geçmiş, hacimli bir savunma metni vardır. Metnin iki versiyonu elde bulunmaktadır. Bunlardan birisi Kısakürek tarafından Müdafaalarım kitabında neşredilen versiyondur, diğeri ise Alâttin Karaca tarafından BCA'da bulunmuş, Adnan Menderes'e takdim edilmek üzere Kısakürek'in el yazısıyla hazırlanmış olan versiyondur. Kısakürek'in savunmasını, Karaca'nın hazırladığı karşılaştırmalı metinden takip etmek mümkündür (Karaca, 2018: 89-140). Kısakürek'in

savunma metninde evvela savcının iddianamesinin girişinde on iki madde hâlinde toplanan özet mahiyetindeki kısma ve iddianamenin bütününe karşı temelden çürütücü bir savunma yaptığı görülür. Akabinde Kısakürek'in sayfa sayfa giderek savcının bütün iddialarını tek tek cevaplandırır. Diğer sanıklar hakkındaki iddiaları kendisinden ayırır, kendisiyle irtibatlı olanlara cevap verir. Savcının kendisi hakkında iddiaları dört başlıkta toplar ve bunların geçersizliğini nihaî olarak göstermeye çalışır. Bundan sonra sayfa sayfa giderek iddianamenin kendisine dair olan kısımlarına cevap vermiştir. İddianamenin 10, 11 ve 12. Sayfalarında Kısakürek'in Maraş'tan tanıdığı Mustafa Oruç'tan borç istemek üzere yazdığı mektupta "Hak Partisi" diye inkılâp kanunlarına, laikliğe, hürriyete karşı bir parti kurduğundan söz edilmektedir. Kısakürek, buna cevaben 14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP'nin seçilmesine binaen "Halk Partisi gitti, gelecekte umulur ki hak bir parti" gelsin temennisinde bulunduğunu, o sırada BDC'nin siyasileşme kabiliyetine bilkuvve sahip bir teşkilat olarak bulunduğunu, kastının da BDC olduğunu ifade eder. Sonra iddianameye konulan, Büyük Doğu'da çıkan iki yazının suikasttan iki yıl evvel yazılmış ve haklarında dava açılıp mahkumiyete sebep olmuş yazılarına geçer. Bu yazılardan ötürü soruşturulduğu için tekrar bunların dava konusu edilmesinin yersizliğini öne sürer. Yine iddianameye kırılarak, eklemeler yapılarak konan ve Kısakürek'e atfedilen iddianamenin 17 ila 20. sayfaları arasındaki yazıların basın davalarına özgü, zaman aşımını geçmiş ve Türk Ceza Kanunu'nun 163. Maddesi kapsamında soruşturulabilecek nitelikte olduğunu ve suikast ile alâkasız olduğunu savunur. İddianamenin 20 ila 27. sayfaları Cevat Rifat, 27 ila 32. sayfaları Osman Yüksel ile Mustafa Bağışlayıcı hakkındadır, bunlar üzerinde durmaz. 42. sayfaya kadarki kısımlar ise kendisinin dahil ve haberi bulunmayan Malatya'daki toplantı iddialarıdır. Kısakürek idamla yargılandığı iddianameye karşı verdiği savunmasını "1950 tarihli Maraş mektubu, mahcup ve basit bir borç isteme istidasıdır, anlattım; 1951 tarihli Malatya toplantısı benim şahsım aleyhinedir ve bilgim dışındadır, anlattım; aynı toplantı Malatya hâdisesiyle tamamen alâkasızdır, anlattım; öbür Malatya toplantıları vesaireden, bütün eşhas ve efradıyla rüyalarda bile alâkamız olmamıştır, anlattım ve nihayet Hüseyin Üzmez, başkalarının tahrik edebileceği bir köylü tipi değildir, anlattım." şeklinde özetlemektedir (Karaca, 2018: 123-124).

CM'de ve Müdafaaların'da yer almayan BGM'de genişçe yer verildiği bilgilere göre Kısakürek, tahliyesinin verildiği celseden evvel Başbakan Adnan Menderes tarafından gönderilen Ankara Valisi ve Emniyet Genel Müdürü Kemal Aygün ile Ankara'daki hapishanenin müdüriyetinde görüşmüştür (Kısakürek, 2016: 275-278). Kısakürek, bu BGM'de naklettiği bu görüşmede Adnan Menderes'e elden teslim etmek üzere Kemal Aygün'e bir de mektup emanet etmiştir ancak BGM'de bu mektuptan söz etmez. Bu mektuptan Kısakürek'in tahliye olduktan sonra 6 Ocak 1954'te Ankara'da Menderes'le görüşmek için beklerken başbakana hitaben yazdığı bir başka mektuptan haberdâr oluyoruz. Şair mektupta başbakana "...size hapishaneden emniyet umum müdürü vasıtasıyla takdim ettiğim son mektuptaki müşahhas tekliflerime fi'lî bir cevap ihsan buyurunuz." demektedir. Başkanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki bir başka mektupta "...temas hâlinde bulunduğum emniyet umum müdürü..." ifadesini de kullanmaktadır (Karaca, 2018: 143-145). Kısakürek, BGM'de Menderes'le irtibatının bütün boyutlarını yazmasa da siyasî bir sebeple dâhil edildiği suikast davasından, yine siyasî bir müdahaleyle sıyrıldığı anlaşılmaktadır. BGM'de, Aygün'le görüşmesinde de DP içerisindeki hizipleşmeye atıf yapan bir konuşma yaptığını şu satırlardan öğreniyoruz: "Hapishanenin savcıya mahsus bu odasında deri kaplı bir koltuğa gömülmüş, Emniyet Umum Müdürü ve Ankara Valisi Kemal Aygün... Kemal Aygün perişanlığıma dikkat etmemiş gibi bir edâ ile söze girişti: 'Beyefendi tarafından geliyorum! Kendisine son

yazdığınız mektup etrafında arzularınızı soruyorlar ve beni muhatap tutmanızı istiyorlar.. Tamamiyle emin olabilirsiniz!... Sizi dinliyorum...' Kemal Aygün'e bütün siyasi incelikleri anlattım: Ve Celâl Bayar'la aramdaki eski alâkadan sonra ondan uzaklaşmamın sebeplerini, Adnan Bey'e yakınlığımdaki mânayı, iki tarafın da temsil ettikleri kutuplar karşısında millî vicdanın hislerini, en küçük münasebetimiz bulunmayan Malatya hadisesinin zıt kutuplar tarafından nasıl istismar edildiğini, Adnan Beyce nasıl yalnız bırakıldığımızı ve nasıl o tarafa döndüğünü tek tek izah ettim.” (Kısakürek, 2016: 277).

Kısakürek, Aygün'le yaptığı bu gizli görüşmede bir dahaki celsede tahliye edileceği teminatını da alır ve buna, birçok haklı tahliye talebi geri çevrilmişken şimdi böyle bir şeyin nasıl olacağını hayretle sorarak karşılık verir. Aygün gülererek, “aldırma, kurtulmana bak” diyerek tekrar teminat verir (Kısakürek, 2016: 278). Gerçekten de bir dahaki celsede, 2 Aralık 1953'teki altıncı celsede, Kısakürek'in 355 günlük hapis hane hayatı sona erdirilerek şair tahliye edilir. Tahliyeden başka Kısakürek'in Aygün'e aracılık için adını verdiği yeğeni tavassutuyla şaire üç bin lira yardım gönderilmiştir. Kısakürek, Yalman'ın vurulmasından beri kaldığı “himayesiz”likten kurtuluşunu BGM'de şöyle anlatır: “Kemal Aygün'ün hapis haneye gelişi ve yeğenim vasıtasıyla başvekaletten gelen yardımı bana gönderişi, kendisini görmeye gittiğim zaman da yardıma devam edişi, artık Adnan Bey ibresinin bize doğru yeni bir kavis çizmeye başladığını gösteriyordu. Nitekim Tevfik İleri de, çok uzun sürmeyen menkulpluğundan döndürülmüş ve yeni bir vekâlet koltuğuna oturtulmuştu.” (Kısakürek, 2016: 281). 30 Aralık 1953'te, yedinci celsede Kısakürek son savunmasını yapar. 17 Şubat 1954'te sekizinci celsede savcılık makamı dâvanın esasına müteallik görüşünü ve son iddianamesini ortaya koyar. Nihayet 17 Temmuz 1954 tarihli son celseyle dava sona erer ve Ankara Birinci Ağır Ceza Mahkemesi tarafından N. Fâzıl Kısakürek hakkında beraat kararı çıkar (Ak, 2016: 138).

Kısakürek'in bu süreç boyunca Cevat Rifat Atilhan ile nizâ hâlinde olduğu açıktır. Malatya'ya sevki sırasında Haydarpaşa garında gazeteciler, şaire Atilhan'ın kendisi hakkında gazetelere daha bir gün evvel verdiği beyanatta geçen “kumarbaz, madrabaz, istismarcı” hakaretlerini sorarlar. Kısakürek, aralarındaki nizâyâ rağmen Atilhan hakkında, onun kendisi hakkında sarf ettiği gibi hakaretler sarf etmez. Yalman'a ve “küfür basını” dediği çevrelere yaptığı gibi kamuoyu önünde, doğrudan sövmez veya itham etmez. Kısakürek'in haklarında tahkikat ve takibat varken, gazetelerde aleyhlerinde her gün haberler çıkarken Atilhan'la hesaplaşmaya girmek istemediği görülmektedir (Kısakürek, 2010: 89-91,136). Atilhan da hapis hane idaresine daha başta Kısakürek ile kalmak istemediğini söylemiş, sonradan Malatya'ya getirilen Kısakürek ise idareye bu konuda bir görüş belirtmek istememiş (Kısakürek, 2010: 104) ama hapis hane hatıraları boyunca Atilhan ile yüz yüze, yan yana gelmemek için gösterdiği gayreti belli etmiştir.

3.2.3. Osman Yüksel Serdengeçti'nin Muhakemesi

Osman Yüksel Serdengeçti ve Serdengeçti imzalarını kullanan yazar ve siyasetçi Osman Yüksel, 1940'lı yıllardan itibaren Tek parti yönetimi başta olmak üzere, sol ve Kemalist aydınlarla polemiklere girmiş, gençlik üzerinde de etkili eylemleriyle bilinen ve 1944 Turancılık Davası'nda da hapis ve işkence gören bir isimdi. Coşkulu ve cesur politik eylemciliğinin yanı sıra polemikçiliği ve hicivleriyle şöhret olan bir kalem sahibiydi. Daha önce işaret edildiği üzere, Yalman aleyhine de yazmış, Yalman'ın “irticayla mücadele” kampanyasının doğal muhataplarından biri hâline gelmişti.

Yüksel'in suikasttan ötürü geçirdiği tutukluluk hayatı on bir ay sürmüştür. Tutukluluk devresinden evvel yaşadıkları, suikast hadisesinin mecrasından çıkarılarak siyasi mücadelenin bir parçası hâline dönüştürülmesinin örnekleridir. Yüksel, Serdengeçti dergisinin yazıhanesinde gençlerle dergileri postalamak için çalıştığı sırada radyoda Yalman'ın vurulduğu haberi verilir. Bunun üzerine dergiyi postaya vermek üzere paketleme işiyle uğraşan gençlerden birisi “neden bu kadar abartıyorlar, neticede bir İslâm düşmanı vurulmuş” der. Yüksel, bu genci sert bir dille ikâz eder. Bu diyalog yaşandıktan sonra tanıdık tanımadık herkesin uğrak yeri olan yazıhanedeki birkaç yabancı orayı terk ederler. Onlar çıktıktan sonra Yüksel, tekrar o gence dönerek “Çocuk, çenenin kessene; adamlar bizi suça iştirak ettirmek için görevlendirilmiş memurlar” diyerek bu çıkıp gidenlerin sivil polis olduğu kanaatini beyan eder (Kurnaz, 2012: 512). Bu hadiseyi, sık sık hakkında davalar açılıp hapse girip çıkan ve siyasi mücadelenin içerisinde yer alan birisinin geliştirdiği bir tedbir davranışı olarak yorumlamak mümkündür. Aynı zamanda, Yüksel'in bu hadiseyle gerçekten irtibatlandırılması ve tanımadığı suikastçıları azmettirmekle itham edilmesi göz önüne alınırsa davanın siyasileştirilmesi hususu daha iyi anlaşılacaktır.

Suikast ile irtibatlandırıldığı haberini alınca gazetelere bir mektup yazar. Mektuba göre tevkif haberini hayretle karşılamıştır. TMD'ye üye olmadığını ama derneğin hedeflerini benimsediğini ifade etmektedir. Malatya hadisesiyle hiçbir bağı olmadığı, dergisinin idarehanesinde yapılan araştırmalarda bir delil bulunamadığını, alınan evrakın iade edildiğini ifade etmektedir. Yüksel'in mektubundan hayli öfkeli olduğu anlaşılmaktadır, doğrudan Menderes'i hedef alır ve şiddetli bir şekilde başbakanı tenkit eder. Daha evvel, N. Fâzıl Kısakürek'in Büyük Doğu gazetesine günde 700 liralık resmî ilân verilerek Yalman'ın aleyhine neşriyat yaptırıldığı, şimdiyse aynı Menderes'in Yalman'ın “hasta bakıcılığı”na soyunduğu öne sürülür. Yüksel'in, burada, DP içerisinde, Bayar ve Menderes etrafında gelişen hizipleşmelere gönderme yaptığı açıktır. Yalman-Kısakürek arasındaki irtica polemiklerinin gerisindeki bu durumun farkındadır. Yüksel, Menderes'e karşı daha dobra bir tavır sergilemiş görünmektedir. Ona göre Menderes, kendisini iktidara taşıyan halkın teveccühünü ve beklentilerini doğru değerlendirememiştir. Kendisinin kollarına takılacak kelepçeler Menderes'in “demokrasi fabrikası”nda imâl edilmiştir. Daha evvelki yazılarında da vurguladığı üzere, Menderes CHP milletvekiliyken de kendisi bugün DP'ye teveccüh etmiş halkın değerleri adına mücadele etmiş, bu uğurda üniversite hayatını da feda etmiştir (Kurnaz, 2012: 459-460). Yüksel'in mektubunda TMD'ye üye olmadığını vurgulaması dikkat çekicidir. Aslında sadece TMD değil, suikast ile irtibat kurularak sindirilmeye, kapatılmaya ve toplumsal itibarı zayıflatılmaya çalışılan İDP, MP gibi yapılarla da bağı yoktur. Ayrıca, ömrü boyunca yanında yer aldığı ve her zaman savunduğu N. Fâzıl Kısakürek'in BDC'ne de üye olmamıştır. Nitekim Serdengeçti dergisinde herhangi bir partiye, cemiyete üye olmayacağını beyân etmiştir (Özcan, 2010: 54). Kurnaz'ın Başkanlık Cumhuriyet Arşivi'nin Başbakanlık Özel Kalem Arşivi kısmında bulup değerlendirdiği mektubun yazılması hadisesini Osman Yüksel, sonradan kaleme almıştır. Buna göre hem ev hem dergi yazıhanesi olarak kullandığı yere Yargıtay üyesi ağabeyi Selâmi Yüksel büyük bir şaşkınlıkla sabahın erken saatinde gelip suikast hadisesinden ötürü hakkında tutuklandığına dair haberleri gazetede okuduğunu söyler. Yüksel'e göre tevkif müzekkeresi polisten evvel gazetecilere gitmiştir, hatta bizzat o gazeteler tevkif müzekkeresinin yazılmasını temin etmiştir. Yüksel'in bu iddiasına göre gazetecilerle hükümet arasında, gazeteciliği aşan bir münasebet vardır. Yüksel'in iddiasını doğrulayacak bir evrak A. Emin Yalman'ın şahsî arşivinden çıkmıştır. Yalman'ın evrakı Stanford Üniversitesi'nin Hoover Enstitüsü'nde bulunmaktadır.

Buradaki evrak içerisinde Sebilürreşâd dergisinin sahibi ve başyazarı Eşref Edip'e hitaben yazılmış, Kars'taki bir dergi okuyucusundan gönderilen bir mektup bulunmaktadır (Kutu 19, Zarf 2). Sürekli tarassut ve takip altında tutulan Eşref Edip ve Osman Yüksel gibi isimlerin mektuplarının da takip edilmesi beklenebilecek bir davranıştır. Kolluk güçlerinin ve başbakanlığın istihbarat dairelerinde bulunabilecek bir mektubun Yalman'ın arşivinden çıkması Yalman'la hükümet arasındaki ilişkinin boyutlarını göstermektedir. Nitekim, Osman Yüksel'in tutuklanacağına dair haberi ağabeyinden işitince Millet gazetesine giderek kendini savunan bir mektup bırakmak ister ve gazetenin neşretmeye cesaret edemediği bu mektubu, gazeteden değil Başbakanlık Özel Kalem Arşivi'nin belgeleri arasından okuruz. Bu da suikast hadisesinin siyasîleşen yüzünde gazetecilerin de meslekî olmayan bir şekilde bulunduğunu gösteren bir diğer delil sayılmalıdır.

Osman Yüksel'in muhakemesi, sanıklar içerisinde en kısa süreni olmuştur. Yüksel'in avukatı Süleyman Arif Emre, müvekkilinin hem yakın arkadaşı hem de Yüksel'in sıkça düştüğü Adliye koridorlarında devamlı avukatıdır. Emre, Osman Yüksel'in dosyasında ciddi bir hata bulacak ve on bir aydır mahkeme bekleyen Yüksel'in daha ilk celsede, mahkeme sorgusuna geçmeden usûl hakkında söz alarak bu hatayı gündeme getirmek sûretiyle beraatını sağlayacaktır. Emre, hatıralarında savcının iddianamesini incelediğinde, savcılık makamının Osman Yüksel hakkında dinî ve hamasî makaleler yazarak sanık gençlerin adam öldürmeye meylettirdiği ve suça iteklediği iddiasını okuduğunu kaydeder. Emre'ye göre, basının suikast meselesini adli bir vakıa olmaktan çıkarıp siyasî bir meseleye çevirmesinden ötürü mahkemeye karşı böyle bir azmettiriciliğin tutarsızlığı yönünde bir argüman geliştirmek faydasızdır. Fakat dava dosyasına delil olarak konan Serdengeçti mecmualarının, suikastın vuku bulmasından sonraya ait tarihlerde olduğunu fark eder. Argüman olarak da bunu kullanmaya karar verir. Bu görüşünü, sorgu safhasında sorgu hâkimliği nezdinde tahliye talebiyle birlikte dile getirir. Fakat sorgu hâkimi, adalet bakanından izin alamadıklarını söyleyerek tahliyeye izin vermez (Emre, 2017: 43). Dönemin adalet bakanı Osman Şevki Çiçekdağ'ın Vatan gazetesi manşetinde yer alan suikastı yönlendirecek mahiyetteki açıklamaları ve S. Arif Emre'nin kaydettiği bu hatıra türünden şahitlikler davanın tamamen siyasîleştiğinin açık bir ifadesi olarak anlaşılmalıdır.

Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki ilk celsede sorgulama sırası Osman Yüksel'e gelince avukatı S. Arif Emre usûl hakkında söz alarak dosyada Osman Yüksel'in suikasta teşvik için yazdığı iddia edilen yazıların bulunduğu Serdengeçti mecmualarının suikast hadisesinden sonra neşredilen sayıları olduğunu, dolayısıyla suikast teşebbüsüyle bu yazıların arasında bağlantı kurulamayacağını ancak basın mahkemesinin bu konuyla ilgilenebileceğini, dosyanın tefrikini talep ettiğini söyler. Emre, hâkimler heyetinin talebini reddedeceğini beklerken hâkimler talebi kabul edip dosyayı ayırma kararı alır. Bu karar, herkes için şaşırtıcı olur. Emre'nin iddiasına göre salondaki avukat arkadaşları bu durumu “davanın balonunu söndürdün” diye karşılarlar. Mücadeleci kişiliği, heccav kimliğiyle farklı bir siyasî tavrın sahibi olan Osman Yüksel de bu durumdan hoşlanmaz ve avukatına on bir aydır mahkeme beklediğini, kendi siyasî tavrı adına tarihî bir konuşma yapmak üzere hazırlandığını, kendisinin her şeyi mahvettiğini söyler (Emre, 2017: 51-52).

Osman Yüksel, suikast davasından beraat etse de sanıklarla ve davayla irtibatını koparmayacak, onların yanında bir tavır sergileyecektir. Bu çerçevede olmak üzere, birlikte geçirdikleri hapis hayatında tanıştığı Hüseyin Üzmez'in imzasıyla “Malatya Faciası” isimli bir kitap Yüksel'in sahip olduğu Serdengeçti Neşriyatı tarafından 1955

yılında çıkacaktır. Yüksel, Kasım 1952 tarihli 19-20. Sayıdan dört sene sonra Mart 1956'da yeniden çıkarttığı dergisinde hem kendisinin hem dergisinin durumunu yazısının dergi bayilerine hitaben kaleme alınmış kısmında şöyle anlatmaktadır: “Uzun zamandan beri sizinle münasebetimiz kesildi. 1952 yılının son aylarında tevkif edilmeden evvel ayrı ayrı hepinize faturalar göndermiş, borçlarınızı bildirmiştik. Bazılarınız hesapları gördü, bazılarınızın hâli malum... Görmedi! Hapishaneye düştükten sonra da bu vurdumduymazlara mektup yazdık. Maalesef pek azı cevap verdi. Hapishaneden çıktıktan sonra bütün bayilerimize bir tamim yaptık, mecmuayı çıkaracağımızı, borçlarını göndermelerini rica ettik. Henüz cevaplar gelmeden Malatya sanıklarından birinin ölümü üzerine mahkemede hadise çıkardık. Tekrar tevkif... İkinci defa hapishaneden çıktıktan sonra memleketime gittim, hiçbir şeyle meşgul olmadım. 1955 yılında ‘Sonsuzluk Kervanı’ ve ‘Malatya Faciası’ kitaplarını çıkardık. Fazla satış yapan gayretli bayilerimize bu kitaplardan birer miktar gönderdik. Şimdiye kadar kitapların ladesini ve hesapları istemedik. Sebebi ise, kitapların reklamını yaptıramadık, çıkışından kimseyi haberdar edemedik, tek tanıtmaya, teşhir vasıtamız olan mecmuamız da çıkmıyordu. Hamdolsun şimdi mecmuamız çıkıyor.” (Yüksel, 1956: 16)

3.2.4. Cevat Rifat Atilhan’ın Muhakemesi

Cevat Rifat Atilhan, dedesi Hurşit Paşa ve babası Hasan Rifat Paşa’dan ötürü İstanbul’da askerî bürokrasiye mensup bir ailenin içerisinde imparatorluk kültürü olarak büyümüştür. İstiklâl Marşı için bir beste de yapan Ali Rifat Çağatay ile Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin ilk başkanı yazar ve devlet adamı Sâmih Rifat kardeşleridir. Balkan Savaşları’yla askerlik hayatı başlayan Atilhan’ın Birinci Dünya Savaşı ve İstiklâl Harbi yıllarında da silah altında olduğu, cephedeki başarılarından ötürü askerlikte yüzbaşı rütbesine kadar yükseldiği kaydedilmektedir (Bozkurt, 2018: 104-105). Atilhan’ın uzun askerlik yıllarından sonra İstanbul’a yerleşip askerlikten elde ettiği emekli maaşıyla yaşadığı, ticaret yaptığı, nihayet mesaisini yayıncılık ve siyasî mücadele sahasına hasrettiği görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında cepheye yaşadıklarından başlayarak Siyonizm, yahudilik ve masonluk aleyhtarlığının geliştiği, zamanla bunu samimî bir hayat ve siyasî mücadele meselesine getirdiği anlaşılmaktadır. Atilhan, iki partili hayata geçilen dönemde Kemalist devrimlerin maksadından uzaklaştığını, menfaatperest bir zümrenin tahakküm aracına döndüğünü ve halkın değerlerinden uzaklaştığını savunarak CHP’ye ve Kemalist şeflere tenkitler getirerek mevcut sisteme muhalefet eden İslâmcı ve milliyetçi çevrelerle yakınlaştı. İDP’nin kurulma süreci de bu zamana tekabül eder (Bozkurt, 2011: 266-268).

Atilhan’ın ismi ilk günlerden itibaren suikastla irtibatlandırılmıştır. Suikast üzerine, Kısakürek’in Büyük Doğu’da “lanet” başlıklı bir sütun açıp devamlı Yalman aleyhine neşriyât yapması gibi Vatan gazetesi bir irtica aleyhtarı köşe açıp neşriyata başlamıştır. Gazeteye göre olay feshedilen Büyük Doğu Cemiyeti’yle beraber Atilhan’ın genel başkanlığını yaptığı İslâm Demokrat Partisi’yle de irtibatlıdır (Vatan, 23 Kasım 1952). Gazetelerin ilk günlerde fail olarak gösterdikleri Şerif Dursun’un İDP üyesi olduğu iddia edilmiş, evinde bin liralık İDP menşeli bir çek olduğu yalan haberi yapılmıştır (Akşam, 23 Kasım 1952). Atilhan’a göre suikast, masonların bir tertibidir, İzmir farmasonlarının toplantısında böyle bir karar alınmıştır. Yalman’dan Sabetayist bir kahraman üretilmiştir, ülkenin en yüksek makamlarında olan kimseler kendisine aşırı itibar eder olmuştur (Çay, 2013: 177-178). Atilhan, her ne kadar mason ve Yahudi aleyhtarı tavrından ötürü komplocu bir üslûpla meseleyi ele almışsa da Yalman’ın suikastla birlikte itibar gördüğü tespiti doğrudur, Yalman’ın DP ile zikzaklı giden

münasebeti bu hadiseden itibaren 1954 seçimlerine kadar tarafların birbirine olumlu yaklaşması neticesini getirmiştir.

Atilhan aleyhindeki neşriyattan sonra Beşiktaş'taki evinde polis arama yapar (Vatan, 5 Aralık 1952). Daha sonra Fatih 2. Sulh Mahkemesi tarafından tutuklanır ve Malatya'ya sevk edilir (Vakit, 25 Ocak 1953). Mahkeme önünde fotoğrafını çekmek isteyen gazetecilere, Kısakürek ve Osman Yüksel gibi iddialı ve eleştirel cümleler sarf eder: “Ne oluyor, film mi çeviriyoruz? Meslek haysiyeti vardır. Zaten Babıali’de meslek haysiyeti kalmamıştır ki? Durun poz vereyim de bari öyle çekin. Hem altını da imzalayayım da Ahmet Emin’e götürün iftihar etsin” (Çay, 2013: 180-181).

Kısakürek’in savunmasında da görüleceği üzere Cevat Rifat Atilhan, savcı tarafından suikastı azmettirenler arasında gösterilmektedir. İddianamede geliştirilen teze göre Yalman gibi birisinin vurulması, “irtica güçleri”nin elini kuvvetlendirecek. Suikastı azmettiren gizli cemiyetin üyeleri de suikastın infial ortamından istifade edecekler, kuracakları “Hak Partisi” ile ihtilalci bir harekete girişeceklerdi. Atilhan’ın avukatı Abdurrahman Şeref Laç’tır. Laç, BDC üyeliği olduğu gibi MP’de de siyaset yapmış, daha sonra Adalet Partisi’nden iki dönem milletvekilliği de olan, Kısakürek’in de birçok davada avukatlığını üstlenen bir isimdir. Atilhan’ın savunmasında, iddianamenin öne sürdüğü gizli cemiyetle bir alâkasının bulunmadığı yer alır. Hakkındaki suçlamaları reddeder. Atilhan, Birinci Dünya Savaşı’ndaki ve İstiklâl Harbi’ndeki faaliyetlerinden bahsederek kendisine haksızlık edildiğinden yakınır. Ayrıca dava devam ederken Samsun’da Mustafa Bağışlayıcı tarafından çıkarılan Büyük Cihad gazetesinde yazdığı yazılardan ötürü dini siyasete âlet etmek ve halkı inkılaplar aleyhine kışkırtmaktan ötürü ceza kanunun 161. Maddesine istinaden açılan dava da bu suikast davasıyla birleştirilmiştir. Atilhan’ın bu dosyasının davaya dâhil edilmesi, Mustafa Bağışlayıcı’nın da yayıncı olarak ilişkilendirilmesine sebep olmuş ve suikast davasını, inkılapları ve anayasal düzeni korumaya matuf hâle getirmiştir. Neticede Atilhan’ın hakkındaki azmettiricilik suçlamasından beraat ettiği, yazdığı yazıların da zaman aşımından ötürü soruşturulamayacağı kararına varılır (Bozkurt, 2011: 32-34; Çay, 2013: 182-183).

Malatya suikastı sanıkları içerisinde Mustafa Bağışlayıcı dışında Cevat Rifat Atilhan’a müspet bakan olmadığı anlaşılmaktadır. Saatçi Musa, ondan Malatya Suikastı bağlamında hiç bahsetmez. Hüseyin Üzmez’e göre Cevat Rifat Atilhan sözlerine güvenilmez, yalancı ve palavracı biridir. Üzmez’in anlatımlarında Atilhan’ın karikatürleştirilmeye çalışıldığı, alaya alındığı görülür. Bu tavrın sebebi Üzmez’in, Kısakürek ile Atilhan arasındaki anlaşmazlıkta Kısakürek tarafını tutması olarak görünmektedir. Kısakürek, ondan Malatya hadisesi etrafında yazdığı metinlerde “müşarünileyh” diye bahseder, ismini zikretmek istemez. Kısakürek’in anlatımlarına göre Atilhan, itikadî bakımdan “münafık”tır. Kısakürek, Malatya Hapishanesi’ne geldiğinde Osman Yüksel’in Atilhan hakkında “Onun da bu dâvada bir hissesi var. Ben hepiniz hakkında iyi düşünüyorum Senin farkını ve bazı haklarını tasdik ederim, o başka...” (Kısakürek, 2010: 137) şeklinde düşündüğünü görmüştür. Kısakürek, CM’nde Osman Yüksel’e hitaben, Osman Yüksel’in de şahit olduğu hadiseleri ihtiva eden “müşarünileyh” başlıklı bir bölüm yazar. Buna göre Atilhan, müslüman değildir çünkü “ben peygamber kadar temizim”, “şeriatta noksan varmış”, “[yaratma işini tabiat yapıyor] tabiat yaratıyor” gibi kişiyi Müslüman itikadından çıkaracak sözler sarf etmiştir (Kısakürek, 2010: 136-141). BDC’den Cevat Rifat’ın ihraç edilmesinden itibaren başlayan derin ayrılık, suikast davası boyunca devam etmiş, Kısakürek savunmasında Cevat Rifat ile asla yan yana gelmeyeceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla birlikte suikast tertip etmeleri, savcının iddia ettiği gibi “Hak Partisi” namıyla bir parti

kurmaları da muhaldır (Karaca, 2018: 102). Gerçekten de Cevat Rifat Atilhan ile N. Fâzıl Kısakürek'in suikastta yargılanma esnasında mecburen yan yana gelmelerinden sonra bir daha birlikte görülmedikleri vakıdır.

4. MALATYA SUİKASTI'NİN ETKİLERİ

4.1. Türk Milliyetçiler Derneği'nin Kapatılması

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Milli Şef murakebesindeki parti devletinden demokrasiye geçilmek üzere atılan adımlar, TMD'nin kurulmasına gidecek bir dizi cemiyetçilik faaliyetine zemin oldu. İstanbul'da 1946'da Türk Kültür Ocağı ve Türk Kültür Çalışmaları Derneği, 1949'da Türk Gençlik Teşkilatı kurulmuştu. Ankara'da ise 1946'da kurulan Türk Oyunlarını Derleme ve Yaşatma Derneği, 1947'de aldığı bir kararla Türk Kültür Derneği adını aldı (Kılıç 76, 80, 83). İstanbul'da kurulan dernekler, Nisan 1950'de Türkiye Milliyetçiler Federasyonu ismiyle bir çatı kuruluş etrafında toplanınca Türkiye'nin çeşitli yerlerinde benzer amaçlarla ulusal veya mahalli faaliyetler yürüten dernekler de bu federasyona katıldılar. Çeşitli faaliyetlerinde veya kademelerinde Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Arif Nihat Asya, Remzi Oğuz Arık, Sait Bilgiç, Tahsin Tola gibi DP'lilerin de olduğu federasyon, bir yıl sonra 1 Nisan 1951'de İstanbul'da ilk kurultayında daha etkili olmak için tek bir dernek çatısı altında birleşme kararı aldılar. Böylece DP tarafından kapatılacağı 1953 yılına kadarki iki yıllık dönemde yetmiş sekiz şubeye ve yüzlerce üyeye oluşan, siyasileşme ihtimal ve imkanı barındıran TMD'nin kurulmasına gidilmiştir. Nihayet, federasyon kurultayında belirlenen geçici umumi idare heyeti tarafından 13 Nisan 1951'de Ankara Valiliği'ne verilen dilekçeyle dernek resmen kuruldu.

TMD'nin varlığı, daha evvel açıkladığımız “iki partili düzen”in bünyesine hem ideolojik bakımdan hem de yapı bakımından uymuyordu. TMD ve onu oluşturan kimi alt derneklerin hafızasında 1944 Turancılık Davası canlıydı. Derneğin mensupları arasında bu davadan yargılanmış kimseler vardı. Ayrıca TMD bünyesine dâhil olan derneklerden Ankara mahreçli Türk Kültür Derneği, 1944 Turancılık Davası'nda yaşananlardan ötürü çekinerek başta Türk Oyunlarını Derleme ve Yayma Derneği adıyla faaliyete başlamıştır (Sefercioğlu, 2012: 13). Bu ideolojik irtibat, iki partili siyasî düzen içerisinde rejimin yapısı dışında tuttuğu Panislâmcı ve Pantürkçü ideolojilerle irtibat anlamına geliyordu. İki partili yapının tahkim edilmesi bakımından, her ne kadar nizamnamesinde herhangi bir partiyle irtibatı ve siyasî bir hedefi olmadığı (Sefercioğlu, 2012: 69) vurgulanıyor olsa da TMD, 73 şubesiyle partileşebilecek ve siyasî bir hüviyete bürünebilecek teşkilât gücüne sahipti. Bu özelliklerinden ötürü hem DP'nin hem de CHP'nin TMD'nin varlığından hoşnut olmadığı düşünülebilir. Nitekim TMD'nin kurucularından Necmeddin Sefercioğlu, Malatya suikastından sonra bütün Türkiye'de solun başına çektiği TMD'ye aleyhtarı kampanyanın 1944 Turancılık davasındaki bir ithama dönüşen “ırkçı-turan” nitelemelerinin tekrar gündeme getirilmesini vurgularken Celal Bayar'ın da cumhurbaşkanı sıfatıyla buna destek verdiğini ifade etmektedir (Sefercioğlu, 2012: 45).

TMD'nin faaliyetlerinde ve dernek yapısı içerisinde farklı muhalefet saikleriyle Nihâl Atsız'dan N. Fâzıl Kısakürek'e, Nurettin Topçu'dan Bekir Berk'e geniş bir “milliyetçi mukaddesatçı” aydın çevre bulunuyordu. Durum böyle olsa da kendisini bunun dışında tutan kimseler de vardır. Abdurrahim Zapsu'nun çıkardığı Ehlisünnet dergisinde Kadircaan Kaflı imzasıyla çıkan “Sütunlararası Tezvirata Cevap” başlıklı yazıda, Malatya Suikastı bahanesiyle TMD'ne haksız tenkitlerde bulunulduğu öne sürülüp dernek savunulduktan sonra, derneğin “Son Hadiseler ve Biz” başlığını taşıyan beyannamesi değerlendirilmiş ve derneğin varlığını Türk milletinin bizatihi kendisi olarak konumlandırılmasına itiraz edilmiştir (Kaflı, 1953: 14-16). Buradaki itirazı, müellif Kaflı'nın Dağıstanlı kimliğinde (Alp 1969) aranabileceği gibi esas, derginin

imtiyaz sahibi Abdurrahim Zapsu'nun Meşrutiyet yıllarında Kürt Talebe Hevi Cemiyeti'nin kurucuları (Uzun 2013) arasında yer alacak derecede etnik ayrıma sahip oluşunda aramak gerekir. Buradan hareketle TMD'yle irtibatlı ve iltisaklı kimselerin motivasyonunda mevcut siyasi rejime muhalefet arzusunun kimi zaman milliyetçi mukaddesatçı fikirlerden daha öne çıktığı düşünülebilir. Nitekim ismi zikredilen aydınların daha sonra ayrı ayrı siyasi ve sosyal yapılar kurup farklı yöntemlerle fikir mücadelesine girişmeleri muhalefet saikinin onları bir arada tutmakta güçlü bir yeri olduğunu düşündürmektedir. Yine de, yekpare olmayan bu topluluk, CHP'den DP'ye geçişlerin olduğu ve DP'den kopup MP gibi, Köylü Partisi gibi küçük partilerin kurulduğu bu geçiş döneminde iktidar tarafından kendi seçmen çeşitliliğini azaltacak bir imkânı bünyesinde barındırıyor görünmektedir.

TMD hakkında yaptığı geniş incelemede Kılıç, TMD'nin faaliyetlerinden ötürü kamuoyunda irtica ve ırkçılık ile suçlandığını ve 1952 yılında bu suçlamaların şiddeti karşısında derneğin kendini savunmak ihtiyacı duyduğunu kaydetmektedir. Bu anlamda, suikast hadisesi bir dönüm noktası olmuştur: Suikast sanıklarından Saatçi Musa'nın (Musa Çağlı) ve İlhan Civelek'in TMD üyesi olması kamuoyuna yansımış, bu isimler dernekten ihraç edilmiştir. Kılıç'a göre Üzmez'in evinde Orkun ve Büyük Doğu mecmualarının bulunması da kamuoyunun TMD aleyhine olarak suikast irtibatı kurmasına neden olmuştur. Kılıç ayrıca Üzmez'in ve Kısakürek'in tekzip ettiği, röportajı yapan Ahmed Emin Yalman tarafından üretildiği anlaşılan Vatan gazetesinde 28 Kasım 1952'de çıkan "Beni sizi vurmaya memur etmişlerdi. Vurmasam beni öldüreceklerdi." sözünün TMD'nin dâhil edildiği büyük bir şebekeye mahsus bir suikast tertibi intibasına yol açtığını söylemektedir (Kılıç, 2016: 195). Hüseyin Üzmez'e söylemediği bir sözü, bizzat onunla röportaj yapan Yalman'ın ona atfetmesi suikastın siyasî neticeler elde etmek üzere kullanılmasının önemli örneklerinden birisidir. Nitekim Yalman, irticayla mücadelenin sembol isimlerinden biri hâline gelirken, hasımları Atılhan ile Kısakürek'in ifadesiyle "kahraman"laşırken, "Beni asıl sevindiren cihet Türk umumî efkârının irticaa geriliğe ve cebri hükümlerle siyasî ve içtimâî gayelere varmak isteyenlere karşı nefret ve isyanını belirten hareretli tesanettür" ifadelerini kullanmaktadır (Vatan, 25 Kasım 1952). Hakkında ağır yaralandığı yönünde haberler yapılan Yalman'ın suikastın üçüncü gününde, ağır yaralıyken Türk kamuoyunun irtica karşısında birlik olmasına kafa yorması hayatın olağan akışına uymaz.

Malatya suikastı akabinde Vatan gazetesinin "İrticaa Karşı Savaş" ismiyle bir sütun açıp buradan sürekli yayına başlaması ve irticayla mücadele kampanyasının başına çekmesiyle oluşan kamuoyunda BDC ve İDP'nin münfesihi olması, suçlanan Nurcuların kurumsal bir temsiliyetinin olmaması TMD'yi ön plana çıkarmıştır. Basında, derneğin daha evvel ihtilaflar yaşadığı çevrelerde, DP iktidarında TMD aleyhine bir tavır meydana gelmişti. Bütün bu hadise karşısında TMD, dernek başkanı seviyesinde irtica aleyhine açıklamalarda bulunmaya başlamıştır. Derneğin Malatya şubesinin başkanı Lütfi Beydağ da derneğin yayın organı Mefkûre'de Malatya hadisesiyle alâkalarının olmadığını ve ihraç ettikleri sanıkların işlediği suçların bütün bir derneğe mâl edilemeyeceğini ifade eden bir yazı kaleme alır. TMD'nin şubelerine gönderdiği 1 Aralık 1952 tarihli tamimde derneğin BDC'yle ve Malatya suikastıyla bir alâkasının bulunmadığı, derneğin feshedileceğine dair çıkan haberlerin dikkate alınmaması gerektiği ve Mefkûre dergisinin takip edilip burada yazılanların nazar-ı itibara alınmasının doğru olacağı anlatılıyordu. Ayrıca 7 Aralık 1952'de "Türk Milletine Beyanname" adıyla kamuoyuna da bir açıklama yapılıyordu. 1 Aralık'taki tamimde ifade edilenlere burada da yer veriliyor, ayrıca irtica ve taassuba düşman oldukları

söylendikten başka komünistler, masonlar ve 1944'te Türk milliyetçilerine tabutluklarda işkence edenler tarafından “maksatlı bir irtica yaygarası ile havayı bulandırarak manevi temellerimizi kundaklamak iste[ndiği]” de vurgulanıyordu (Kılıç, 2016: 198-201).

TMD için dönüm noktası Nurettin Topçu'nun “Son Hadiseler ve Biz (Malatya Hadisesi ve Milliyetçiler Derneği)” (Topçu, 2012: 230-234) serlevhasıyla kaleme alınan kitapçık oldu. 9 Ocak 1953'te neşredilen bu kitapçıkla TMD, kendisine yöneltilen tenkitlere ve aleyhlerinde sürdürülen kampanyanın devam etmesi üzerine sert, meydan okuyan, aleyhtarlarını itham eden bir üslûbu benimsemişti. Bu beyannameyi yazan Topçu, suikast hadisesi vuku bulduktan sonra “Din ile Kinin Mücadelesi (Malatya Hadisesi)” (Topçu, 2012: 224-229) serlevhasıyla yazdığı ilk beyannamedeki sabırlı, mutedil, yapıcı, tarihî ve sosyal tahlillere yer veren dili terk etmişti. Hareket dergisi etrafında bir fikir hareketi başlatan, günlük siyasete müdahil olmaktan içtinap eden bir ahlâk filozofu olarak Nurettin Topçu'nun siyasî ve sosyal mücadele sahasında takip ettiği tavır ve üslûp hesaba katılırsa TMD'nin 1953'ün Ocak ayının başında maruz kaldığı siyasî baskı anlaşılabilir. Bu beyannameden sonra TMD peş peşe gelen hadiselerle kapanma sürecine girecektir.

İlkin TMD'nin şubelerine 22 Ocak 1953 gecesi baskınlar yapılarak arşivlerine el konmuştur (Sefercioğlu, 2012: 8). 20 Ocak 1953'te Ankara Savcılığı tarafından başlatılan tahkikat neticesinde yapılan baskınla beraber dernek tedbiren kapatılmış ve tamamen kapatılması için dava açılmasına karar verilmiştir. Dernek başkanı Sait Bilgiç'in 23 Ocak'taki kapatma kararının iptalini isteyen itirazına 28 Ocak'ta menfi karşılık verildi. Basında memnuniyetle karşılanan bu olaylar, dernek aleyhine kampanya yürüten öğrenci birliklerinin ve derneklerinin de Menderes'e ve Bayar'a telgraflar çektiği görülür. 31 Ocak'ta ise DP Haysiyet Divanı, mecliste DP sıralarından milletvekili olan TMD başkanı Sait Bilgiç ve üye Tahsin Tola'nın partiden ihraç edilmesine karar verdi (Kılıç, 2016: 214-218).

Tedbirli kapatma davası sırasında temelli kapatma davasının açılması yönündeki karara istinaden 31 Ocak'ta TMD hakkında üyeler Abdullah Savaşçı, Necati Torun, Nuri Torumtay, Süreyya Bilgiç ve Ali Uygur'un sanık olduğu bir iddianame düzenlendi. Savcı, TMD'yi din ve ırk esaslarını merkeze alarak faaliyet yürütmekle itham ediyordu. İddianameye göre “dinî bir maksat gütmek üzere” ve “ırk birliği esasına dayanan” faaliyetler içerisindeydi. Savcının delilleri arasında TMD'nin yayın organı Mefkûre dergisinden birçok yazı ve Malatya suikastı akabinde çıkan beyannameler, bilhassa Nurettin Topçu'nun kaleme aldığı “Son Hadiseler ve Biz” yazısındaki kimi ifadeler bulunuyordu. Cumhuriyet Savcısı Cemil Bengü'nün iddianamesi Ankara 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nde 25 Şubat 1953'te görüşülmeye başlandı. 11 Mart 1953'te ikinci, 14 Mart'ta üçüncü, 31 Mart'ta dördüncü, 1 Nisan 1953'te beşinci, 4 Nisan'da ise altıncı ve son duruşma yapıldı. Bütün mahkeme safahatı boyunca bilirkişiler değişmiş; TMD avukatları Sait Bilgiç, Bekir Berk ve İsmet Tümtürk bilirkişi raporu aleyhine uzun savunmalar yapmışlar, reddihâkim talebinde bulunmuşlar ancak hiçbir talepleri ve müdafaaları karşılık bulmamıştır (Kılıç, 2016: 225-233). Nihayet davanın neticesinde TMD 4 Nisan 1953'te dâvâya bakan sulh ceza mahkemesince dernek yöneticilerine onar lira para cezası vererek tamamen kapatılmıştır (Sefercioğlu, 2012: 8). Böylece Türk Ocakları'nın CHP tarafından, siyasi endişelerle kapatılması gibi onunla benzer vasıflar ve niyetler taşıyan TMD de DP tarafından yine siyasi endişelerle kapatılmış oldu. Davanın merkezini milliyetçilik, ırkçılık ve din eksenli tartışmalar teşkil ettiği için mesele bir yönüyle fikir hürriyetinin ve ideolojik teşkilatlanmanın o dönemdeki durumunu gösteriyor denebilir. İki partili düzen içerisinde, DP ve CHP gibi mecliste bulunup oyların ekseriyetini kendilerinde toplayan partilerin kendilerini merkezde,

mutedil telakki edip TMD'yi marjinal, aşırı milliyetçi diye topluma sundukları görülmektedir. Öte yandan, davanın son duruşmasında TMD avukatlarından İsmet Tümtürk'ün "Vereceğiniz karar hiç değilse temyiz yolunu kapamasın. Sonra bu kararın tarihi ve vicdani mesuliyetini Celal Bayar ve Ahmet Emin Yalman ile değil, temyiz azası ile bölüşmek mevkiindesiniz" diyerek kapatma davasının iktidar içerisinde Bayar merkezli bir hizip tarafından istenen, siyasî bir karar olduğunu imâ etmesi önemlidir. Buradan hareketle ideolojik tartışmaların ötesinde, geri planda hizipleşme, partileşme, DP üzerinde nüfuz kurma çabalarının bu kapatma davasına yansıdığı yorumunda bulunmak mümkündür.

4.2. Millet Partisi'nin Kapatılması

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tek parti devrinde biriken muhafazakâr, sol, milliyetçi ve İslâmcı muhalefetin nasıl ifade bulacağı bir mesele olarak önemini korumuştur. Milliyetçi, İslâmcı veya muhafazakâr temayülleri taşıyan kitlelerin kendilerini DP içerisinde ifade etmek istedikleri, bu sebeple de çeşitli sorunların ortaya çıktığı gözlemlenir. Tek parti devrinin laiklik uygulamalarının gündelik hayata akseden uygulamalarına karşı biriken muhalefetin bu kitlelerin politikleşmesinde önemli bir rol oynadığı da anlaşılmaktadır. MP'nin doğuşundaki tartışmalar ve olaylar da MP'yi bu bağlamla irtibatlı bir olgu hâline getirmiştir.

MP'nin kuruluşuna giden süreç DP içerisindeki tek parti döneminin hatıralarını unutmamış, muhalefeti şedit grubun İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'ne tavır almasıyla başlamıştır. MP'nin kurucuları arasında yer alan Osman Bölükbaşı, Sadık Aldoğan, Enis Akaygen gibi milletvekilleri söz konusu beyannameyi muvazaa olarak niteleyip Celâl Bayar'ı ve İsmet İnönü'yü suçladılar. DP ile MP arasında, literatüre "muvazaa tartışması" olarak geçen bu husus MP kapatılana kadar canlı kalmıştır. Bu iddiaya göre İsmet İnönü, göstermelik bir demokrasiye geçiş için Celâl Bayar'ın mutemetliğinde kendi bağlı bir muhalefet üretmek istiyor, Bayar da buna râzı geliyordu. Hem Bayar'ın hem İnönü'nün reddettiği muvazaa iddiaları, aslında, "millî şef" günlerinin hatırası zihinlerinde canlı bulunan ve sert bir muhalefetin takipçileri olanları MP'yi kurmaya sevk etti (Koçak, 2016: 400-465). Uzun yıllar boyunca geneltirmey başkanlığında kalan Mareşal Fevzi Çakmak, 1944'te İnönü tarafından yaş haddinden emekliye sevk edilince rahatsız olmuş, İnönü aleyhinde bir tavır geliştirmeye başlamıştı. Tüm Türkiye'de "ordunun babası" diye anılan ve millet nezdindeki itibarını da particilik ile zedelemek istemeyen Çakmak'ın temkinli bir tavırla siyasete girdiği anlaşılmaktadır. Önce DP listelerinden bağımsız milletvekili olur. 12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra ise MP'nin fahrî başkanlığını üstlenerek tavrını sürdürür. Muhafazakâr yaşantısıyla bilinen Çakmak'ın, "millî şef"i sevmeyen ve gündelik hayata kadar etkili olan kimi laik uygulamalarından şikâyetçi kimselerce bayraklaştırıldığı görülür (Zümrüt, 2004: 103-110).

MP'nin kapatılmasına ortam hazırlayan ve kamuoyunu meşgûl eden iddialarda yine Celâl Bayar'ın adını görüyoruz. MP'nin kapatılmasına giden süreçte, İsmet İnönü'ye suikast iddiası Bayar tarafından ortaya atılmıştır. MP ile ipleri koparmak düşüncesindeki milletvekili Reşat Aydın'ın Celâl Bayar'a suikast ihbarında bulunması, Bayar'ın da bunu İnönü'ye haber vermesiyle gelişen süreçte 16 Kasım 1949'da Osman Bölükbaşı, Sadık Aldoğan ve Fuat Arna gözaltına alınmış, fakat daha sonra Reşat Aydın'ın iftirası ortaya çıkınca ismi geçen şahıslar serbest bırakılmışlardır. Aydın'ın ise dokunulmazlığı kaldırılıp yargılanmıştır (Koçak, 2017: 205-218) Osman Bölükbaşı'na göre bu bir iftiradır ve MP aleyhine kamuoyu

oluşturmak kastı taşımaktadır (Pancaroglu, 2006: 47). Benzer bir iddiayı, şüphe olarak DP'li Samet Ağaoğlu da ele almaktadır. Onun geliştirdiği şüphede İnönü'nün bu iftiranın atılmasında parmağı aranırken Bayar'ın da bundan MP'ye karşı faydalanma ihtimali sorulur. Ağaoğlu, şüpheleri cevaplandırmaktan sakınırken Bayar ile İnönü arasında bir irtibat kurmaya da yanaşmaz ki muvazaa tartışmaları bakımından anlamlıdır (Ağaoğlu, 1992: 352).

Tek partinin millî şefi olduğu için kindarlık seviyesinde muhalif oldukları İsmet İnönü'den sonra, 12 Temmuz Beyannamesi'yle beraber Celâl Bayar'a da tavır alan ve başta Bayar olmak üzere DP'yi "muvazaa" olmakla suçlayan MP'lilerin laikliğe bakışlarında da temelli farklılıklar da vardı. Hem DP'liler hem CHP'liler, çeşitli olaylar karşısında MP'yi irtica ile suçlamışlar, Malatya suikastına giden süreçte kamuoyu odağında MP'nin olduğu irtica haberleriyle meşgûl olmuştu. Bu bağlamda önemli olaylardan birisi İstiklâl Harbi'nin önemli komutanlarından Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenazesidir. Çakmak, Türkiye 14 Mayıs 1950'deki genel seçimlerin gündemi içerisindeyken ve MP'nin fahri başkanı olduğu hâlde 10 Nisan 1950'de öldü. Irak ve Suriye radyoları dahi yas marşları çalıp Çakmak'ı anarken Ankara ve İstanbul radyolarının yayınlarını aynı şekilde sürdürmeleri gençlerin öfkesini celp etti ve geniş protestolara sebep oldu. Çakmak için büyük bir cenaze töreni düzenlemek ve millî yas ilân etmek aleyhinde CHP'nin yayın organı Ulus'ta bir yazı çıkmış, CHP ve DP'lilerin taziye mesajlarında seçim atmosferinin kutuplaşmasını gösterir ifadeler yer almıştı. Çakmak'ın naaşının taşınması ve defnedilmesi de İstanbul'da cenaze güzergâhında protestoların, olayların yaşanmasına sebep oldu. Sabahın erken saatlerinden itibaren binlerce insan Çakmak'ın naaşının geçeceği güzergâhı doldurmuş, Çakmak'ın tabutunu Teşvikiye'den Beyazıt Camii'ne, oradan da Eyüp Mezarlığı'na getirmek meşakkatli olmuştu. Millî yas ilân edilmemesinden doğan tepkiler, cenazeye de aksetmiş, resmî tören düzenini sağlamak mümkün olmamıştı. 1. Ordu ve İstanbul Valiliği'nin düzenlediği resmî tören büyük bir kalabalık hâlinde cenazeye el koyan halk tarafından engellenmişti. Tabutun top arabasına konmasına izin verilmemiş, Çakmak'ın naaşı eller üzerinde Eyüp Mezarlığı'na kadar çıkarılmış, ayrıca cenaze marşı çalmak isteyen bando da halk tarafından engellenmiş ve naaş, cenaze marşı yerine halkın duaları ve tekbirleriyle toprağa verilmişti. Bütün hadiseler esnasında tutuklananlar ve yaralananlar da olmuştu. İsmet İnönü, cenazede yaşanan olayları "irtica nümayişi" olarak adlandırmış, Nihat Erim ise MP'yi olaylardan sorumlu tutmuştu. A. Emin Yalman da 14 Nisan, 15 Nisan ve 16 Nisan'daki yazılarıyla irtica suçlamalarına katılmıştır. Bu yazılarında doğrudan MP'yi rejim düşmanı ve Hitler benzeri olarak göstermiştir. MP Genel Başkanı Hikmet Bayur, Çakmak'ın ardından mevlüt okutulmak istenmesinin irticaî bir hareket olmadığı savunmasını dahi yapmak zorunda kalmıştı (Zümrüt, 2004: 206-251).

14 Mayıs 1950'de DP'nin iktidar olmasıyla başlayan süreçte MP ikinci muhalefet partisi olarak mecliste yer aldı. Kore'ye asker gönderilmesinden, NATO'ya giriş şartlarına birçok konuda tenkitlerde bulunan MP'liler, bilhassa Osman Bölükbaşı'nın meclisteki faaliyetleriyle adlarından söz ettiren bir muhalefet sergiliyorlardı. Ezanın Arapça okunmasına dair yasağın ve cezanın kaldırılmasını destekledikleri gibi, anayasada köklü değişiklikler yapılmasını "kuvvetler ayrılığı" gibi başlıklarda teklif ediyorlardı. DP'nin iktidar olmasıyla ona muhalefete geçen ve liberal görüşlerini seküler hayat tarzını yaygınlaştırmak olarak telakki eden Yalman, yeni dönemdeki gelişmelere karşı irtica tenkitlerini yoğunlaştırmıştı. Hac yasağının kaldırıldığı (Çakır, 2015: 85), imam hatip okullarının artmaya başladığı, ilahiyat fakültesinin kurulduğu, Arapça ezan yasağına son verildiği bu geçiş döneminde MP'yi

Sebilürreşad dergisi sahibi Eşref Edip Fergan gibi İslâmcı aydınlar destekliyor, “İslâm Dünyası” isimli mecmuanın sahibi Mehmet Raif Ogan gibi bazıları da doğrudan parti içerisinde yer alıyordu. Eşref Edip’in ve Raif Ogan’ın doğrudan Yalman’ı ve irticayla mücadele temasını işleyenleri hedef alan şiddetli tenkitleri Sebilürreşad ve İslâm Dünyası mecmualarında çıkıyordu (İslâm Dünyası, 12 Aralık 1952; Sebilürreşad, Şubat 1953). Yalman’ın Malatya suikastından sonra giriştiği “İrticaa Karşı Mücadele” kampanyasını, “millî cephe” altında siyasete yön veren bir harekete dönüştürmek üzere girişimleri bu dergilerde şiddetle tenkit ediliyor ve ilgili dönemdeki mason karşıtlığı, sabetaycılık karşıtlığı ihtiva eden yayınların sayısı artıyordu. Suikastla uğradığı mağduriyet sebebiyle hükümetle tekrar yakınlaşan hatta Emniyet’in arşivinde bulunan evraklara kadar nüfûz etme imkânı bulunan Yalman’ın irtica kampanyasına dair Eşref Edip “Başbakanla bir hasbıhal” isimli yazısında şu satırlara yer veriyor: “Şurada burada çıkan ve kendine karşı gelen gazeteleri jurnal ediyor. Bulundukları memleketlere adamlar gönderip onları lekelemek, Malatya’ya sevk etmek için türlü türlü isnat ve iftiralara kalkışıyor. Meselâ Eskişehir’de çıkan bir Müslüman Türk gazetesini irtica ile, suikastla itham için oraya adam gönderiyor. Aleyhinde türlü türlü düzme yazılar yazdırıyor. Ailesinin, ecdadının Kırım’dan hicret etmiş olmasını en büyük bir itham mesnedi olarak ileri sürüyor. Halbuki Nuri Akyar namındaki bu genç pırlanta gibi mücessem fazilet ve hamiyet bir zattır. Bütün memleket, bütün resmî makamlar onun hulûs ve samimiyetine, hükûmete karşı sadakat ve merbutiyetine emindir. Eben anced Türk oğlu Türk, Müslüman oğlu Müslüman’dır. Bunu Kırımlılıkla itham eden adam, kendisinin, Selânikli, Sabatay Sevi’nin torunu olduğunu unutuyor. Cüret ve cesarete bakınız. Türklük ve Müslümanlıkla istihzanın derecesine bakınız.” (Fergan, 1953: 311)

MP içerisinde homojen olmayan yapı, kısa zamanda kendisini kongrelerde belli etti. MP’nin 17 Haziran 1950’deki birinci kongresinde Atatürk’ün geçici mezarına çelenk koyulması meselesi bir tartışmaya yol açtı. Delegeden bazıları çelenk hazırlamanın ve koymanın gereksizliğini savununca, kongre başkanı Vasfi Raşit Sevig bundan rahatsız olmuş, kongrede bir kargaşa çıkmıştı. Basının müdahil olmasıyla kongredeki çelenk tartışması, “Atatürk’e saygı ve sevgi gösterme” meselesine dönüşmüştü (Zümrüt, 2004: 282-283). Bu tartışmaların partideki ikiliği büyüttüğü basına akseden yazılardan anlaşılmaktadır. Sebilürreşad’ta çıkan ve MP’nin o dönemde gelişen irtica tartışmalarının da etkisiyle ikiye bölünmeye doğru gittiğini gösteren yazı partideki bölünmeyi ifade etmekte temsil kabiliyeti olan kayda değer bir yazıdır. Muhtemelen Eşref Edip tarafından kaleme alınan ve imzasız neşredilen “Millet Partisi’ni Nasıl Yıkıyorlar” başlıklı yazıda şu satırlara yer verilmektedir: “Millet Partisi’nin temellerini mütemadi surette içinden bombalayan iki şahıs vardır. Bunlardan biri Hikmet Bayur, diğeri de Vasfi Raşid’dir. Bunlar inkılâb yobazlığının müşahhas iki timsalidir. Bu Partiyi millet nazarında düşürmek için sanki Mintarafillah, yahud mintarafişşeytan musallat edilmiş bu şahıslara şimdi bir inkılab hastası daha katılmıştır. Bu da Demokrat Parti’den Millet Partisi’ne yeni geçen Abdurrahman Boyacıgiller’dir. Bu zat, din düşmanlığında, Müslümanlığa hücumda ötekiler kadar meleke sahibi olmadığı için ilk hücumunu yüzüne gözüne bulaştırmıştır. Kudret gazetesinin daima boş olan baş sütununda yazısına yer verilmesi kendisine bir şımarıklık da bahşetmiştir. Başmakale değil, sıra makalesi bile olamıyacak kadar boş, zaptu raptan mahrum, her satırından bilgisizlik, acemilik, kin ve garaz taşan bu yazı, eğer büyük üstad Bediüzzaman Said Nur hakkında da pek şeni bir isnad ve iftirayı ihtiva etme seydi bahis mevzuu etmeğe bile değmezdi.” (Sebilürreşad, Ağustos 1952). DP milletvekilleri Arif Hikmet Pamukoğlu, Abdurrahman Boyacıgiller ve Nâzım Önen’in MP’ye katılması ve mecliste

dört milletvekiliyle temsil edilmesine rağmen MP için bölünmeye ve kapanmaya giden bir süreç işliyordu.

Malatya suikastından sonra oluşan CHP ile DP arasındaki ılımlı hava ve Yalman'ın suikast mağduru olarak etkin bir pozisyona geçerek yürüttüğü irticayla mücadele kampanyasına Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay, Cemil Sait Barlas gibi isimler de MP aleyhine yazarak katıldılar. Bu atmosferde, Haziran 1953'te MP'nin dördüncü kongresinde eski genel başkan Hikmet Bayur öncülüğündeki grup MP'nin Atatürk İnkılaplarına bağlılığını ilân etmesi için kongreye teklif götürdü. Bunun reddedilmesi üzerine teklifi verenler istifa ederek MP'nin “gericiler tarafından ele geçirildiği”ni ilân eden bir beyanda bulundular. Bayur'un bu beyandan sonraki demeçlerini ihbar sayan savcılık 2 Temmuz 1953'te MP hakkında tahkikat başlattı (Ayhan, 2006: 41-42). MP'nin kongre ve hakkında kapatılma davası açıldığı bu hengamda TMD'nin temelli kapatılma davası açılmış, Malatya suikastı sanıkları Ankara'da yargılanmaya başlamış, Sebilürreşad'taki bir yazısından ötürü Eşref Edip hakkında hapis cezası verilmiş bulunuyordu. 6 Temmuz 1953'te MP genel merkezi polis tarafından arandı. Menderes'in bu süreçte DP parti grubu toplantısında MP'nin dindar değil mürteci olduğu ve dini siyaset alet ederek iktidara gelmek istediklerine dair ifadeleri vardır (Yeni Sabah, 8 Temmuz 1953) Cumhuriyet gazetesinde ise MP'nin din istismarcılığının vurgulandığı ifade edilmekle yetinilmiş, Menderes'in daha çok MP'nin “DP, muvazaa partidir” iddialarının çürüdüğü ve hükümetin MP hakkındaki adlî sürece müdahil olmadığı görüşlerine yer verilmiştir (Cumhuriyet, 8 Temmuz 1953). Bölükbaşı ise Menderes'in mecliste kendisine partilerinin kapatılacağını “Partiniz kapatılmazsa seçimlerde görüşürüz” sözleriyle imâ ettiğini öne sürmektedir. Aynı gün, Ankara Beşinci Sulh Ceza Mahkemesi'nin kararıyla MP geçici olarak, tedbirli kapatılır.

14 Temmuz 1953'te MP haklarındaki tedbirli kapatmanın kaldırılması için mahkemeye dilekçe verdi fakat partinin bu talebi kabul edilmedi. MP hakkında temelli kapatma davasında ise Mustafa Kentli, Enis Akaygen, Fuat Arna, Nurettin Arıçoğlu, Ahmet Tahtakılıç, Ertugrul Akça, Lütfü Bornovalı, Suphi Batur, Raif Yesarı Bilgisev, Galip Bilge, Mehmet Ali Derman, Cemal Işılak ve Hasan Dinçer sanık durumundaydı. Sait Bilgiç ve İhsan Tola için talep edilmeyen dokunulmazlığın kaldırılması da MP'liler için işletiliyordu: Osman Bölükbaşı ve Abdurrahman Boyacıgiller'in milletvekilli dokunulmazlığının kaldırılması için Adalet Bakanlığına müracaat edildi. Kuruluşundan bu yana irtica ve dinci diye sıfatlandırılıp muarızlarınca bu yönden suçlanan MP'nin iddianamesi de tamamen bu merkezde oluşturulmuştu. Savcı suç olarak iddianamesinde hilafeti ve meşrutiyeti geri getirmeyi istemek, kongrelerde Fatiha Sûresi'ni okumak, Mecelle'nin uygulanmasını savunmak, Osmanlı devri alfabesini övmek gibi fiilleri ele alıyor ve neticesinde de MP'nin kapatılmasını talep ediyordu. Ankara Dördüncü Sulh Ceza Mahkemesi'nde görüşülmeye başlayıp Üçüncü Sulh Ceza Mahkemesi'nde devam eden dava neticesinde 27 Ocak 1954'te MP kapatıldı. Temyize açık bir şekilde alınan kapatma kararında “din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan ve gayesini saklayan dernekler durumunda bulunduğu anlaşılmış”tı. Temyize götürülen dava Yargıtay'da İkinci Ceza Dairesi'nde bozulmuşsa da temyiz başsavcının itirazıyla dava Ceza Genel Kurulu'na intikal etti ve burada oy çokluğuyla 21 Haziran 1954'te kapatma kararı onaylandı (Pancaroglu, 2006: 46-52). Malatya suikastı davasında avukatlık yapan Süleyman Arif Emre, MP'li Ahmet Tahtakılıç tavassutuyla siyasî davalarda tecrübeli olduğu gerekçesiyle MP'nin kapatılması davasına da avukat olarak müdahil olur. Emre, hatıralarında kapatma davasında Malatya davasında olduğu gibi jandarma, polis gibi kolluk kuvvetlerinin sayıca daha çok olduğunu, Malatya davasında sorgu hâkimliği yapan kişinin ise hakimlik makamında olduğunu naklediyor. Hatta sorgu hâkimliğinde

siyasî iktidardan gelecek tavra göre hareket edeceğine dair sözlerini işittiğini bildiği için reddihakim talebinde bulunduğunu ama talebinin incelemeye bile alınmadığını söylemektedir. “Dava benim mantığıma göre delilden mahrum ve tutarsızdı. Fakat zamanın iktidarını ve muhalefetini ve bunların basınını içine alan bir tansiyon, bir ağırlık vardı davanın üzerinde” diye değerlendiren Emre, besmele levhalarının hatta kişilerin gördüğü rüyaların dahi kapatma gerekçesi olarak dosyada olduğunu yazmaktadır (Emre, 2017: 57-59).

4.3. Siyasî Hayattaki Değişimler

Suikastın siyasî hayattaki önemli etkilerinden birisi de ideolojik mücadeleyle siyasî statü elde etmenin Türk siyasetinde yer etmeye başladığının işaretlerinden biri olmasıdır. 1949’da şüpheli bir şekilde öldürülen ve sol hareket içerisinde bu yönüyle de simgesel değeri olan Sabahattin Âli’ye yönelik suikastın ardından 1952’de Yalman’a tertip edilen suikast, şiddetin artık bir ideolojik mücadele aracı olarak meşrû görüldüğü bir çağı getirmektedir. Henüz lise eğitimini tamamlamamış bir genç olarak Hüseyin Üzmez’in suikastın ertesinde basın dünyası başta olmak üzere kendisine yönelik başlayan ilginin farkındadır. Taşradaki sâkin hayatı içerisinde çıkmış, yazılarını okuduğu Osman Yüksel’in çıkardığı Serdengeçti dergisinde yazılar kaleme almaya başlamıştır. Kendisine yönelen ilginin sönmediği sonraki olaylarda da görülmektedir. Üzmez, hapisten çıktıktan sonra Yalman’a yazdığı bir mektupta kendisine dair ideolojik mücadele sebebiyle meydana gelen ilginin devam ettiğini gösteren şu satırlara yer vermektedir: “Hapishaneden çıkalı tam sekiz ay oluyor. Çıktığım gün bine yakın üniversiteli tarafından karşılandım. Beni ‘Aydınlar Klübü’ denilen bir yere götürdüler. Orada gece yarıyı geçinceye kadar konuştuk. Onların arzu ettikleri şekilde konuşmuyordum ama sözlerim kendilerine, bilhassa fakir ve samimi olanlara çok tesir ediyordu. ikinci gün Ankara’ya hareket ettik. İzmit’te de bizi inmeğe mecbur ettiler. Tam altı sene bu şehrin ekmeğini yemiş, suyunu içmişim. İnmeden geçseydim hakikaten üzülecektim. İki gün de orada kalıp kader kurbanı mahkûm arkadaşlarımı da ziyaret ettikten sonra Ankara’ya yollandık. Niyetim orada birkaç gün dinlenmekti. Fakat beni kendi halime bırakmadılar. Zira başta Yeni İstanbul, Adalet ve Tasvir gazeteleri olmak üzere birçok gazete ve mecmualar çıkışımı şaşaalı bir şekilde bildiriyorlardı.” (19. Kutu, 1. Zarf, 28 Temmuz 1963). Ayrıca Üzmez, Yalman’a eğitim almak isteyen, pişman bir genç edâsıyla mektuplar yazıp Yalman’dan destek görürken bir yandan da kendisine yönelen ilgiyi değerlendirmek istediğini gösterir ifadelerle de mektuplarında yer verir: “Malatya’ya ihtiyar anamı hoşnut etmek, rahat rahat düşünebilmek ve istikbalim hakkında her türlü tesirden uzak sağlam kararlar vermek için geldim. Kimseye muhtaç olmamak için de hemen çalışmağa başladım. İnşaat müteahhitliği yapıyorum. Az kazanıyorum ama işçilerimi ve ustalarımı çok memnun ediyorum. Herkes beni seviyor. Bu işte kalsam pek kısa zamanda büyük imkanlara kavuşabilirim. Ama hayır, para beni kat’iyen tatmin etmez... Milyar kazansam gözümde yok. Ben yüksek tahsilimi yapmalıyım. Ben memleket meseleleri hakkında düşündüklerimi serbestçe söylemeliyim. (...) Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ne müracaat vaktini geçirdim. Şimdi Hukuk Fakültesi’ne girmek istiyorum. Ama bu arada gerici gazetelerle müfrit CHP’li gazeteler hariç basında bir iş bulsan diyorum. Maaş meselesi önemli değil... Kanunî mecburiyetlerle mukaveleye ne yazılırsa yazılsın ben pek cüz’i bir ücrete razı olabilirim. Hatta bu bahsi hiç konuşmam bile... Fakir aile çocuğuyum.. Soğan ekmeğe yemeğe, bir tas çorba ile yetinmeğe alışkınım... Kitabım da bitmek üzeredir. İyi reklam edilip de

bizim muhitlere duyurulursa gireceğim gazeteye tiraj bakımından epeyce faydalı olabileceğini sanıyorum.” (19. Kutu, 1. Zarf, 28 Temmuz 1963).

Malatya Suikastı, siyaset-basın ilişkilerinde de etkileri görülmüştür. DP, iktidara geldikten sonra CHP iktidarının ve savaş yıllarındaki sansürün etkisini azaltmak ve iktidarına olan teveccühü artırmak adına 1950’de daha özgürlükçü bir Basın Kanunu düzenlemesine gitmişti. Yalman’ın suikasta uğramasından sonra iktidarın basın mensuplarına karşı daha ilgili davrandıkları görülmüş ve suikasttan bir ay sonra da gazetecilerin sosyal statüsünü geliştirecek adımlar atmışlardı (Kurnaz, 2012: 188). Dönem dönem DP ile yakınlaşan Yalman’ın, İstanbul gazeteleri ve Gazeteciler Cemiyeti’yle beraber, suikasttan sonra hükümet nezdinde kendilerini daha avantajlı konuma getirecek taleplerini kabul ettirdikleri görülür. Cumhuriyet ve Vatan Gazetesinin manşetten verdiği habere göre hükümetin gazetelere vereceği resmî ilanlar ilgili hazırlanmakta olan bir kararnameye göre artık “dinî ve siyasî irtica hareketlerine âlet olmamaları” gözetilecektir (Cumhuriyet ve Vatan, 10 Aralık 1952). Kararname takriben bir sene sonra çıkacaktır. Bir sene evvel gazetelerde irtica ile irtibatlı gösterilen kararnamedeki üslûp haberlerin şiddetine nazaran daha yumuşamış gözükse de hedefin değişmediği anlaşılmaktadır. Resmî ilan ve reklâmlar hakkında 1696 sayılı Bakanlar Kurulu kararının üçüncü maddesine göre “cumhuriyet ve medeniyet nizamını sarsıcı tahrik ve teşviklerde bulunan, vatandaşlar arasında ayrılık, husumet uyandırmaya çalışan (...) gazetelere ilân verilmez” kararı alınmıştır (Cumhuriyet, 12 Kasım 1953).

Suikastın kamuoyunda uyandırdığı etkilerden birisi de A. Emin Yalman’ın “irticaa karşı savaş” kampanyasını kendisini ve gazetesini aşarak bütün topluma mâl etmek çabasıyla “Millî Tesevüt Birliği” adıyla bir cephe siyasetine girişmesidir. Yalman, Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti’nde olduğu gibi burada da kendisi liderlik etmemiş, etkin olduğu İstanbul Gazeteciler Cemiyeti’ni harekete geçirerek DP ve CHP’de siyaset yapmış isimleri, eski siyasetçileri, gazetecileri, akademisyenleri bu birliğe dâhil etmeye çalışmıştır. Çalışma boyunca çeşitli kereler vurgulanan üç ideolojik yönelimin (İslâmcılık, Turancılık, Komünizm) tecrit edilmesi anlayışının Yalman’ın öncülük ettiği bu cephe siyasetinde kendisini gösterdiğini gözlemlemek mümkündür. Millî Tesevüt Birliği, kendisini reaksiyoner bir hareket olarak irtica, ırkçılık ve “aşırı sol” eğilimlere karşı bir mücadele yeri olarak konumlandırmaktadır. Millî Tesevüt Cephesi (bilahare “cephesi” yerine “birliği” denecektir) ismini kullanan hareketin ilk toplantısı 16 Şubat 1953’te İstanbul Gazeteciler Cemiyeti’nin toplantı salonunda Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay, Ali Naci Karacan ve A. Emin Yalman gibi isimlerle yapmıştır. “Millî” sıfatını almak için hükümetin iznini alan birlik, Ekrem Şerif Egeli’nin başkanlığı ve Yalman’ın ikinci başkanlığında faaliyetlere başlamıştır. 37 dernek, birlik ve federasyonun toplandığı bir konfederasyon hâline gelen birlik, çeşitli kanun teklifleri hakkında demeçler, inkilâplar hakkında toplantı ve yayınlarla etkinlik göstermiştir. Malatya suikastı atmosferinde kurulan birliğin önceleri laiklik üzerinde durduğu, daha sonra anti-komünist mahiyette çalışmalar yürüttüğü görülür (Uzun, 2020: 772-791).

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Malatya Suikastının tarihî durumunu tespit ederken suikast hadisesiyle hadisenin etkilerini birbirinden ayrı iki vakıa olarak değerlendirmenin bir gereklilik olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü hadisenin kendisi ve suikastçıların muhakemesi bir şekilde, hadisenin etkileri bir başka şekilde gelişmiş görünmektedir. Suikastın adlî soruşturma, muhakeme ve cereyanı konusunu objektif ve bütün yönlerinin gösterir bir şekilde ortaya çıkarabilmek eldeki verilerle tamamen mümkün olmamaktadır.

Malatya suikastının ortaya çıkardığı siyasî tartışmalar, Türkiye’de kurulan “iki partili siyasî yapı”nın reflekslerini ve sınırlarını göstermesi bakımından da anlamlıdır. Türk Milliyetçiler Derneği gibi Pantürk ve Panislâm temayüllerin bulunduğu bir siyasî unsura, çerçevesini Batıcı ve uzlaşmacı bir üslûpla belirlemiş cumhuriyet rejiminin ve yeni oluşan “iki partili siyasî yapı”nın tahammülü yoktur. Bundan ötürü, Türk Milliyetçiler Derneği’nin suikastla oluşan atmosferde kapatılması hem DP’nin hem de CHP’nin siyasî yerini pekiştirecek bir iş olmuştur denebilir. Türkiye’nin siyasî tarihini inceleyecekler açısından, 1953’teki Türk Milliyetçiler Derneği’nin kapatılması hadisesinden 1973’te vuku bulan genel seçimler arasında siyasî düşüncedeki Pantürk ve Panislâm ideallerinin siyasetten nasıl çekildiği araştırılmaya değer bir mesele olarak görünmektedir. Çünkü 1969’da Millî Nizam Partisi’nin kurulması ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nin Milliyetçi Hareket Partisi’ne dönüşmesi Pantürk ve Panislâm bağlamı irredantist (kurtarmacı) ve yayılmacı siyasetleri program olarak gündeme getirmemiştir.

Türkiye’de “iki partili düzen” içerisinde ana akım siyasî yapılar içerisinde yer almayan veya yer verilmeyen Büyük Doğu Cemiyeti kurucusu Necip Fâzıl Kısakürek ve Hür Fikirler Cemiyeti kurucusu Ahmet Emin Yalman, basın yayın yoluyla ana akım siyasete müdahil olmak ve kitleselleşip yer tutmamış kendi siyasî görüşlerine ana akım siyasette tesirli kılmak için çabalamışlardır. Bu çabalar, birbirleriyle mücadeleyi de beraberinde getirmiş ve siyasetin gidişatında olağan dışı tesirler meydana getirmiştir. Ana akım siyaset de bu çevreleri, dönem dönem kendi siyasetlerinin bir parçası hâline getirmek istemiştir. Bu çerçevede olmak üzere bazen Kısakürek’in, bazen Yalman’ın DP ve Adnan Menderes ile yakınlaştıkları görülmüştür.

TMD’nin ve MP’nin kapatılması kendiliğinden ve doğal şartları içerisinde bir milliyetçi siyasî yapının oluşmasına engel olmuştur. Türkiye’de milliyetçi siyasî taleplerin “iki partili siyasî düzen” içerisinde ana akım siyasetin içinde, gölgesinde, muhitinde ve yedeğinde kalmış olarak ifade imkânı bulmasında 1944 Turancılık Davası’ndan TMD’nin kapatılmasına uzanan dönemde yaşanan gelişmelerin rolü olmuştur denebilir. Hatta Türkiye’de milliyetçi siyasetin hudutlarını, hareket sahasını tayin etmekte de iki partili siyasî düzenin icaplarının rolü olduğunu düşünmek mümkündür. Şöyle ki Türkiye’nin Kıbrıs Meselesi, komünizm aleyhtarı kamuoyu oluşturmak gibi dünya siyasetindeki yerine dair bir gelişmede veya ana akım siyasette yer alan partilerin yönetim ve ekonomi buhranlarına düşmesi durumunda milliyetçi siyasetin kendine yer bulduğu görülmektedir. Bu da Türkiye’de milliyetçi siyasetin kurucu değil, koruyucu ve sakıncı bir sahaya hapsolmasını getirmektedir.

Bugüne değin yapılan akademik çalışmalarda Malatya Suikastı’nın gerçek mahiyetiyle değerlendirilmediği anlaşılmaktadır. Bu konuya yer veren araştırmacılar, dönemin söylemlerine ve tarafların kavramlarına teslim olup ilgili kaynakların tamamını ele almak yerine gazete koleksiyonları, siyasetçi demeçleriyle iktifa etmek yoluna gitmişlerdir. Bu yaklaşımdan ötürü Malatya Suikastı bu çalışmalarda ya bir “irtica vakıası” veya bir “muhafazakârlara komplo” bağlamında sunulmuştur. Cumhuriyet

gazetesinin, hadisenin ilk günlerindeki “basın hürriyeti” bağlamındaki eleştirel yayınlarının da kısa sürede yerini zikrettiğimiz bağlamda yayınlara terk etmesi de hadisesinin basın tarihinden ziyade siyasî tarihin içerisinde değerlendirilmesini gerekli kılan anlamlı bir durumdur. Suikastın mahiyetinin ne olduğu daha anlaşılamadan bir irtica kampanyasının açılması, soruşturma ve kovuşturmanın İslâmcı ve milliyetçi çevreler için bir siyasî baskıya dönüşmesi de meselesinin tamamen siyasî tarihin bir parçası olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

N. Fâzıl Kısakürek edebiyat sahasında ve matbuatta popüler, güçlü bir karakter ve “mukaddesatçı” fikre sahip biridir. A. Emin Yalman da uluslararası anlamda şöhrete sahip bir gazeteci, ticaretle de uğraşan bir liberaldir. Her iki ismin de uzmanlık veya şöhret sahibi oldukları sahadan hareketle siyaset sahnesine otoritelerini transfer etmeyi denedikleri anlaşılmaktadır. Kendi fikir ve anlayışlarını, yeni oluşan iki partili düzen içerisinde evvela doğrudan, cemiyet kurarak ve milletvekili olmayı düşünerek daha sonra dolaylı olarak, siyasî partilere nüfuz etmeye çalışarak hâkim kılmayı denemişlerdir. Dolayısıyla Yalman’ın suikasta uğraması, “laikliğe bir saldırı” gibi Kısakürek’in Malatya Suikastı Davası’nda yargılanması “mukaddesatın ve dindarların” zulme uğraması gibi anlaşılmış ve hissedilmiştir. Her iki ismin de belli bir sosyal ve siyasî temsiliyete ulaştıkları söylenebilir. DP’nin de onların bu temsiliyetlerinden ve birbirleriyle hasım olmalarından istifade ettiği; bu iki isimden birinin DP’ye destek verdiği dönemde, diğerinin DP’yi tenkit ettiği görülür.

Malatya Suikastı’nı dönem içerisindeki irtica tartışmasının bir parçası olarak okumak gerekir. Bir bakıma, bu tartışmalar tek partili yıllarda inşa edilen rejimin siyasî karakterinden, iki partili siyasî yapıya geçilirken nakledilen özelliklerin belirlenme sürecine aittir. Tek partili yıllarda, Türkiye’nin dünya siyasetinde “Yurtta sulh, cihanda sulh” diyerek Pantürkist, Panislamist ve Sosyalist bir siyaset takip etmeyeceğini ikrar etmiştir. İki partili yapı kurulurken de temel mesele, bu ikrara uygun olarak Turancı, İslâmcı ve Sosyalist karakterli teşkilâtlara agorada, siyaset meydanında meşrû, örgütlü bir yer açmamaktır. Malatya Suikastı bahane edilerek Büyük Doğuculara, Türk Milliyetçiler Derneği’ne ve Millet Partisi’ne uygulanan adlî takibat, yasaklama ve yargılamalar işte bu anlamda siyasî işlev üstlenmişlerdir. Denebilir ki bunlar, siyasî geçiş döneminin marjlarını, uçlarını, sınırlarını yoklama kabilinden hadiselerdir.

Türkiye’de batılılaşmayla beraber devlet anlayışında uluslararası konjonktürü gözeten bir tavır olagelmiş ve bu tavır, kimi zaman, ülkenin hukukî ve siyasî iç yapısını da aşan bir teamül gibi siyasî tarihimizde kendini göstermiştir. Bundan ötürü Türk siyasî hayatında gündelik siyasî tartışmaların en çok müracaat edilen argümanlarından birisi de “dış güçler”, “dış mihraklar” motifidir. Kendi siyasî konumunu pekiştirmek isteyen taraf, rakibini Türkiye dışından bir siyasî gücün komplosuna âlet olmakla itham edebilir veya bir hadisenin sorumluluğunu üstlenmek istemediğinde doğrudan doğruya Türkiye’yi istikrarsızlaştırmak isteyen bir dış siyasî iradenin faaliyeti olarak meseleyi takdim eder. Bu söylemin önemli kaynaklarından birisi de Soğuk Savaş’ın bilhassa ilk döneminde (1965’te başlayan Detant Dönemi’nden önceki yıllar) Türkiye’de kuvvetli bir etkisi olan komünizm tehdididir. Her ne kadar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde 1943’te Komintern faaliyetlerine son verilmiş olsa ve Troçki’nin tasfiyesinden sonra “Dünya Devrimi” söylemi güç kaybetmiş olsa da “devrim ihraç etme” faaliyetleri devam etmiştir. Türkiye’de “dış mihraklar” söyleminin yerleşmesinde bu dönemde devamlı işlenen komünizm tehdidinin önemli bir payı vardır. Malatya suikastının bu dönemde meydana gelmiş olması irtica söylemini benimseyenleri, dönemin psikolojisinden ötürü suikast hadisesinde de “dış güç” aramaya sevk etmiş

görülmektedir. Fakat henüz “Müslümanların Moskova’sı” diye icat edilmiş bir siyasî aktör yoktur. Bu söylemin zayıf kalıp baş söylemlerden biri hâline gelmemesinde bu durumun rolü vardır denebilir.

Siyasî hayat içerisinde “mukaddesatçı”, “muhafazakâr”, İslâmcı veya Siyasî İslâmcı gibi sıfatlarla anılan kimselerin, modern anlamda Cumhuriyet Türkiye’sinde dini merkeze alarak siyasî ve sosyal taleplerini ifade eden kimselerin başından beri yekpâre bir topluluk olmadığını söylemek gerekir. Şehirli ve ondan da öte imparatorluk bakiyesi İstanbul’un yerlisi kimliğiyle Kısakürek ile onun hitap ettiği “Anadolu insanı” arasındaki sosyal farkların şiddetli bir şekilde görüldüğü ilk olgu, Malatya Suikastı olmuştur. Kısakürek ile Malatya ve Elazığ’dan suikast sanığı gençler arasında sosyal ve kültürel büyük bir fark olduğu adı geçen şahısların hatıralarında kaydedilen birçok örnekten anlaşılmaktadır. Ayrıca milliyetçi mukaddesatçı çevrelerde o dönemde benzer bir yakınlık hissiyle takip edilen N. Fâzıl Kısakürek, Osman Yüksel Serdengeçti, Cevat Rifat Atilhan gibi kişiler arasında “dâvadan ne anlaşıldığı” başta olmak üzere önemli mizaç, anlayış, fikir, yöntem, üslûp ve kültür bakımından temelli farkların olduğu bu hadiseyle daha iyi anlaşılmıştır. Bu kalem sahipleri birbirlerini hapisanede daha iyi tanımışlardır.

1943’te Büyük Doğu dergisini çıkarmaya başlamakla siyasî ve sosyal mücadele sahasına giren N. Fâzıl Kısakürek’in 1949’de BDC’ni kurması ve sonrasında DP’yle, bilhassa Adnan Menderes ile kurduğu münasebet daha derinlemesine araştırma konusu yapılmalıdır. Kısakürek’in BDC’ni aniden kapatması, Menderes ve hükümet ile münasebetleri, Malatya’daki suikast hadisesi arasındaki bağlar, Kısakürek’in bir daha cemiyet ve parti gibi teşkilâtlanma çalışmalarına teşebbüs etmemesi bağlamında incelenmelidir. Kısakürek’in, siyaset sahnesinde kendisine ve BDC’ye yer açmaya çalışırken DP içerisindeki hizipleşmede Celâl Bayar’a karşı Menderes’in tarafını seçtiği görülmektedir. Basın dünyası içerisinde İstanbul gazeteleri – Ankara gazeteleri ayrımı sürerken yeni iktidar olan DP’nin yerleşik ve güçlü İstanbul gazeteciliğine nüfûz etmek, kendine yakın unsurlar oluşturmak çabasında olduğu ve bu çerçevede olmak üzere Kısakürek ve Yalman gibi isimlerle DP içerisindeki çeşitli hiziplerin irtibat kurduğu anlaşılmaktadır.

Malatya suikastı davasının birinci sanığı ve Yalman’ı ateşli silahla yaralayan Hüseyin Üzmez, hadise meydana geldiğinde henüz on sekiz yaşını dahi doldurmuş değildir. Malatya’da fakir bir ailede yetişen Üzmez’in, gençliğinde ideolojik okumaların ve yaşının getirdiği tecrübesizlikle taşkın mizacın bir neticesi olarak, bir bakıma Hoffer’in Kesin İnançlılar’ına benzer bir zihin yapısı içerisinde Yalman’a suikast teşebbüsünde bulunduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, mahrumiyetler içerisinde yetişmiş, taşralı bir genç olarak suikastı planlayanlarca kendisine maddî teminatlar verildiği de görülmüştür. Üzmez’de hadise meydana geldikten sonra N. Fâzıl Kısakürek ve Osman Yüksel Serdengeçti gibi şöhretli, polemikçi kalem sahipleriyle tanışınca yeni eğilimler oluştuğu, bir yandan “davâ kahramanı” rolüne bir yandan da Yalman’la mektuplaşıp yakınlaşarak Bâbîâlî’de yer almaya çalıştığı görülmüştür.

KAYNAKLAR

Arşivler

BCA – Başkanlık Cumhuriyet Arşivleri
Hoover Enstitüsü, Ahmet Emin Yalman Arşivi
Marmara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi, Taha Toros Arşivi
Salt Araştırma, Feridun Fâzıl Tülbentçi Arşivi

Gazeteler

Akşam
Cumhuriyet
Son Posta
Vatan
Yeni Sabah

Kitaplar

- AĞAOĞLU, S., 1992. Siyasî Günlük. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
AK, S., 2016. Necip Fazıl ve Büyük Doğu (Sosyal, Siyasî Mücadele Tarihi). İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016.
ARMAOĞLU, F., 2015. 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995). İstanbul: TİMAŞ Yayınları,
—, 2018. Türk Dış Politikası Tarihi. İstanbul: Kronik Kitap, 352s.
ATEŞ, T., 2016. Türk Devrim Tarihi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 442s.
BAER, M. D., 2012. Selanikli Dönmeler. İstanbul: Doğan Kitap, 368s.
BAŞIBÜYÜK, Ş., 2014. Malatya'nın Puslu Yılları. İstanbul: Beyân Yayınları, 216s.
BİRİNCİ, M. Kürşad. Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti. Ankara: Liberte Yayın Grubu, 128s.
ÇETİNER, Y., 2005. Nefes Nefese Bir Ömür. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 687s.
DERİNGİL, S., 2015. Denge Oyunu (İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 296s.
EMRE, S. A., 2017. Siyasette 35 Yıl. Cilt 1. 3 cilt. Ankara: MG V Yayınları, 211s.
EROĞUL, C., 1990. Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 282s.
GÖKAY, B., 2006. Emperyalizm ile Bolşevizm Arasında Türkiye. Agora Kitaplığı, Ankara, 2006.
KALKAN, B., 2018. Ahmet Emin Yalman (Entelektüel Bir Biyografi), Liberte Yayınları, Ankara, 200s.
KARACA, A., 2018. "Muhterem Efendim" (Necip Fazıl'dan Menderes'e Mektuplar), Kopernik Kitap, İstanbul, 300s.
KILÇIK, H., 1991. Adnan Menderes'in Konuşmaları, Demeçleri, Makaleleri (8 cilt), Cilt 3, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 486s.
KILIÇ, M., 2016. "Allah, Vatan, Soy, Millî Mukaddesat" (Türk Milliyetçiler Derneği), İletişim Yayınları, İstanbul, 264s.
KISAKÜREK, N. F., 2018. Başmakalelerim 1, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 304s.
—, 2016. Benim Gözümde Menderes, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 496s.
—, 2017. Büyük Doğu Cemiyeti, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 292s.
—, 2010. Cinnet Mustatili, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 304s.
—, 2018. Müdafaalarım, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 384s.

- KOÇAK, C., 2017. CHP İktidarının Sonu, İletişim Yayınları, İstanbul, 552s.
- . 2010. İkinci Parti, İletişim Yayınları, İstanbul, 976s.
- . 2013. Rejim Krizi, İletişim Yayınları, İstanbul, 615s.
- . 2018. Türkiye'de İki Partili Siyâsi Sistemin Kuruluş Yılları (İktidar ve Demokratlar). İletişim Yayınları, İstanbul, 552s.
- . 2016. Uzlaşma, İletişim Yayınları, İstanbul, 640s.
- KURNAZ, C., 2012. Deli Rüzgâr Osman Yüksel Serdengeçti, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 756s.
- ÖYMEN, A., 2020. Öfkeli Yılla, Doğan Kitap, İstanbul, 612s.
- ÖZ, A., 2010. Saatçi Musa, Beyan Yayınları, İstanbul, 288s.
- ÖZCAN, A. Osman Yüksel ve Serdengeçti Dergisi. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2010.
- ÖZCAN, A., 1997. Pan-İslamizm (Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere [1877-1924]), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 280s.
- ÖZMANSUR, M. A. Başsız Şehid. Ankara: Altınkalem Yayınları, 1995.
- SEFERCİOĞLU, N., 2012. Türk Milliyetçiler Derneği ve Kapatılış Davası, Bilgeoguz Yayınları, İstanbul, 136s.
- SERDENGEÇTİ, O. Y., 2008. Gülünç Hakikatler. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 102s.
- SIVIŞ, E., 2019. Türk Demokrasisinin Sıfır Noktası (Amerikan Dışişleri Belgeleri Işığında Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 407s.
- TANÖR, B., 2018. Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 456s.
- TEKELİ, İ. ve İLKİN, S., 2016. İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi (İktisadî Politikaları ve Uygulamaları), Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 440s.
- TEZİÇ, E., 1973. 100 Soruda Siyasî Partiler (Partilerin Hukukî Rejimi ve Türkiye'de Partiler), Gerçek Yayınevi, İstanbul, 368s.
- TİMUR, T., 2003. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 160s.
- TOPÇU, N., 2012. İrâdenin Davası/Devlet ve Demokrasi, Dergâh Yayınları, İstanbul, 240s.
- TOPRAK, Z., 2013. Türkiye'de Popülizm (1908-1923), Doğan Kitap, İstanbul, 504s.
- TUNAYA, T. Z., 1995. Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952), Arba Yayınları, İstanbul, 800s.
- UÇAROL, R., 2015. Siyasi Tarih (1789-2014). Der Yayınları, İstanbul, 1560s.
- ÜZMEZ, H., 1999. Malatya Suikastı, TİMAŞ Yayınları, İstanbul, 368s.
- YALMAN, A. E., tarihsiz. Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (4 Cilt), Cilt 4, kendi yayını, İstanbul, 415s.
- ., 2020. Mâbetsiz Şehir. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 200s.
- ZÜRCHER, E. J., 2000. Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, Çev.: Y. Saner, İletişim Yayınları, İstanbul, 464s.

Makaleler

- AYDIN, M. K., 2018. “CHP’de Parti İçi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçiye Topraklandırma Kanunu ve TBMM’de Yaşanan Tartışmalar.” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (41) ss.359-384.
- BOZKURT, C., 2018. “Bir Yahudi Aleyhtarının Anatomisi: Cevat Rifat Atilhan” *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 1 (2) ss.102-119.

- ÇELEBİ, O., 2015. "Türkiye'de Demokrasinin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri" *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (1), 251-272.
- ÇETİNKAYA, S. 2016. "Ahmet Emin Yalman Suikastı ve Etkileri", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (1), ss.42-57
- DEMİRCİ, P., 2021. "1946 ve 1950 Seçimleri: Siyaset, Bürokrasi, Propaganda ve Demokrasiye Geçiş Eğilimleri" *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (1), ss.119-142.
- DİNÇŞAHİN, Ş., 2012. "Ahmet Emin Yalman ve Türkiye'de Liberal Düşünce" *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (12) ss.111-135.
- ÖZKİRAZ, A., ARSLANEL, M. 2015. Türkiye'de 1945-1960 Döneminde Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığı Meselesi . *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* , 10 (1), 21-42
- TAYLAN, Ö. "1946 Genel Seçimlerinin Demokrasi Bağlamında Değerlendirilmesi" *Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, 2021: 62-74.
- UZUN, H., 2020. "Komünizm, Irkçılık ve İrtica ile Mücadele: Milli Tesevüt Birliği, Kuruluşu ve Faaliyetleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XX (41), ss. 763-797
- ÜNAL, S. 2016. "Türkiye'de 1923- 1960 Yılları Arasında Kapatılan Siyasi Partiler" *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (10) , 100-156
- YILDIRIM, E., 2015. "Necip Fâzıl'da Siyasallık: Realpolitikten İdealpolitığa Ulaşma Davası" *Necip Fâzıl Kitabı "Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim"*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, ss.493-522.

Tezler

- ALP, B., 2019. "Demokrat Parti'nin Muhalefet, İktidar ve Çöküş Yılları (1946-1960)", Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- AYHAN, E., 2006. *Osman Bölükbaşı'nın Siyasi Faaliyetleri (1913-2002)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BOZKURT, C., 2011. *Eserleri ve Fikirleri ile Cevat Rifat Atilhan*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- ÇAY, M. M., 2013. "Cevat Rifat Atilhan (Askerî, Siyasî ve Fikrî Yönleriyle)", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- ÇAKIR, F., 2015. "İnönü Dönemi Tek Parti İktidarının İlke ve Politikalarının Çok Partili Siyasal Yaşama Geçişle Birlikte Değişimi", Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- DEDE, F., 2019. "İngiliz İşgali Sonrası Mısır'da Siyasî ve Fikrî Yapılanma (1882-1928)", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- İLBAN, S., 2017. "Demokrat Parti'nin 1950 Seçim Propagandası", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZDEMİR, Ü., 2020. "Türk Siyasal Hayatındaki Değişim ve Sonuçları (1946 – 1954)", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- PANCAROĞLU, A. F., 2006. "Yakın Tarihimizde Millet Partisi Olgusu", Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- TEZCAN, A., 2007. "Ahmet Emin Yalman: Dönemi ve Gazeteciliği (1918-1938)", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ZÜMRÜT, Ş., 2004. “Mareşal Fevzi Çakmak'ın Siyasal Kişiliği ve Millet Partisi”, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Diğer Kaynaklar

ALP, A. R., “Yarım Asırlık Eğitimci Kadircan Kafı” *Türk Kültürü*, 1969: 305-306.

FERGAN, E. E., “Başbakanla Bir Hasbıhal” *Sebilürreşad*, 1 Şubat 1953: 306-312.

KAFLI, K., “Sütunlar Arası Tezviarata Cevap” *Ehli Sünnet*, 15 Oca 1953: 14-16.

KARAKOÇ, S., “Hâtıralar – LIII” *Diriliş*, 21 Temmuz 1989: 6-9.

—. «Hatıralar.» *Diriliş*, 14 Temmuz 1989: 9.

MUSA, S., röportaj yapan Mehmet Yaşar Soyalan. *Yaşayan Tarih Musa Çağır ile Yakın Tarih Üzerine* (Temmuz/Ağustos 2008).

SEBÜK, Mehmet Ali, röportaj yapan Alpay Kabacalı. *Adalet Reformu Diye Diye* (12 Mart 1990).

SERDENGEÇTİ, O. Y., “Ahmet Emin Yalman - Nâzım Hikmet Ran” *Serdengeçti*, 1950: 7, 13.

—. «Bayilerimize.» *Serdengeçti*, 1956: 16.

TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), 1995. Eşref Edip Fergan, İstanbul, 11. Cilt: 473-474

TESAV (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı), 2016. Cumhuriyet Döneminde Kurulan ve Kapanan Siyasî Partiler, www.tesav.org.tr , (erişim: 17 Mayıs 2021)

UZUN, M. İ., “Abdürrahim Zapsu” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2013: 127-128.

YALMAN, A. E., 1954. *Suikast Devam Ediyor*. İstanbul: Vatan Gazetecilik ve Matbaacılık, 16s.

YSK (Yüksek Seçim Kurulu), 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri, ysk.gov.tr, (erişim: 25 Temmuz 2021)

EKLER

Ek-1: Malatya Suikastı Kronolojisi

10 Şubat 1948: Seçmeli din dersinin gerekliliği ve üniversite bünyesinde bir ilahiyat fakültesi kurulmasının bir ihtiyaç olduğu CHP tarafından kabul edildi.

18 Mayıs 1948: CHP'nin meclis grubunda "aşırı sağa ve aşırı sola" karşı Türk demokrasisinin kapalı olduğuna dair bir karar çıkarıldı.

16 Ocak 1949: Medrese menşeli, 2. Meşrutiyet devrinde İslâmcı dergilerde yazan Şemsettin Günaltay CHP'nin yeni kabinesine başbakan oldu.

4 Şubat 1949: Mecliste iki kişinin asıl şekliyle okuması üzerine ezan tartışmaları çıktı.

23 Şubat 1949: Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye tercüme edilmesi mecliste şiddetli tartışmalara konu oldu.

4 Mayıs 1949: İstiklâl Mahkemeleri kanunu yürürlükten kaldırıldı.

19 Eylül 1949: Nihat Erim, İzmit'te "Yakın bir gelecekte, Türkiye küçük bir Amerika hâline gelecektir" dedi.

31 Ekim 1949: Ankara Üniversitesi bünyesinde bir ilahiyat fakültesi açıldı.

1 Mart 1950: Tekke ve türbelerin kapatılmasına ait kanun CHP tarafından yürürlükten kaldırıldı.

25 Mart 1950: İnönü, Kırıkkale'de seçim konuşmasında CHP'nin altı okunu anayasadan çıkartmayı vaat etti.

8 Nisan 1950: 1938'den beri hapis bulunan şair N. Hikmet Ran, açlık grevine başladı, affı için hakkında bir kampanya tertip edildi.

10 Nisan 1950: Mareşal Fevzi Çakmak öldü. Seçim günlerine denk gelen cenaze merasimi yeni bir irtica tartışmasına sebep oldu.

Nisan 1950: Ay sonunda Ali Fuad Başgil, cemiyet içerisinde çıkan laiklik tartışmalarında hakaretamiz ifadelerle maruz kalması üzerine bu tartışmanın kasıtlı olarak çıkarıldığını düşünerek "Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti" başkanlığından ve cemiyetten ayrıldı.

14 Mayıs 1950: DP, genel seçimleri kazandı, uzun yıllardan beri devam eden CHP iktidarı son buldu.

17 Haziran 1950: Arapça ezan okuma yasağı kaldırıldı.

22 Haziran 1950: A. Emin Yalman "Menderes Nereye Gitmek İstiyor?" başlıklı yazısıyla DP ve Menderes aleyhine yayınlara başladı.

5 Temmuz 1950: Radyoda dinî program yapılmasına getirilen yasak kaldırıldı.

21 Ekim 1950: Seçmeli olan din dersi, zorunlu hâle getirildi.

19 Aralık 1950: BDC'nin yedinci ve son şubesi Diyarbakır'da açıldı.

10 Ocak 1951: Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın "Arkadaşlar, bu inkılapları korumak için milyonlarca güzide ve münevver insan kanı döktük. Daha fazla kan dökmek istemiyoruz."

27 Şubat 1951: Kırşehir'de Atatürk büstüne zarar verildi. Basında Ticanîler ve büstleri tahrip hareketleri tartışılmaya başlandı.

12 Mart 1951: Yalman, Vatan'da Konya'daki DP ilçe kongrelerinden birinde "irticâ talepler" in dile getirildiğini yazdı.

17 Mart 1951: Menderes, Milliyet'ten Ali Naci Karacan'a verdiği mülakâtta Konya'daki irticâ talepler sorulunca "Memlekette irtica vardır diyerek heyecan

uyandırmağa çalışmayı, eğer siyasî maksat güdülmüyorsa, en az vicdan hürriyetine karşı bir nevî baskı ve taassubun tezahürü saymak icap eder. (...) Türk milleti (...) din ile siyaseti birbirinden ayırt edecek kadar olgunluğa da sahiptir.” dedi.

21 Mart 1951: Gece vakti, öğrenci olduğu söylenen bir grup Büyük Doğu dergisini protesto yürüyüşü yaptı. Öğrencilerle konuşan başbakan yardımcısı Samet Ağaoğlu, “İrtica başkaldırırsa başı ezilecek” dedi.

23 Mart 1951: Vatan gazetesi muhabiri Cavid Yamaç, N. Fâzıl Kısakürek’in kumarhanede basıldığına dair bir haber yaptı.

24 Mart 1951: Menderes, İstanbul’daki öğrenci protestosu hakkında memlekette vicdan hürriyeti olduğunu, devamlı “irtica vardır” diyerek irtica meselesi çıkarmanın dini siyasete âlet etmek olacağını söyledi. İstanbul’da Muhsin Alev isminde bir şahıs hakkında Said Nursî’nin “Gençlik Rehberi” risalesini bastırmaktan ve dağıtmaktan dava açıldı.

14 Nisan 1951: MP’nin İstanbul İl Kongresi’nde laiklik ve “dinî siyasete âlet etme” tartışmaları yaşandı.

3 Mayıs 1951: DP’nin meclis grubunda Arapçanın öğretilmesine tekrar eğitime hayatına dâhil edilmesi ve yeni imam hatip okullarının açılması için bazı milletvekilleri talepte bulundu.

17 Mayıs 1951: DP’nin Manisa’daki il kongresinde dinî eğitimin yaygınlaşması ve geliştirilmesi temennileri dile getirildi.

26 Mayıs 1951: N. Fâzıl Kısakürek, kadro yetersizliğini öne sürerek BDC’ni feshetti.

29 Mayıs 1951: Aralarında TMD idarecisi Remzi Oğuz Arık’ın da olduğu, daha sonra Çiftçi Partisi’ni kuracak olan bir grup milletvekili DP’den ayrıldılar.

24 Haziran 1951: Şemsettin Günaltay İzmir’de DP’yi “dini siyasete âlet etmekle” suçladı.

27 Haziran 1951: Ticanîlerin lideri Kemal Pilavoğlu ve on adamı laikliğe aykırı faaliyetlerinden ötürü tutuklandılar.

15 Temmuz 1951: Eskişehir İl Kongresi’nde “irticaı önleyemedikleri” tenkidine karşı Menderes, Ticanîlerin Atatürk büstlerine yaptığı saldırıya karşı Atatürk Koruma Kanunu’nu meclise getirdiklerini söyledi.

27 Ağustos 1951: Malatya Suikastı’nda soruşturulacak olan Cevat Rifat Atilhan ve Hakkı Sadık Acarlı’nın da kurucuları arasında bulunduğu “İslâm Demokrat Partisi” kuruldu.

2 Eylül 1951: Necdet Evliyagil, Cumhuriyet gazetesinde CHP ve DP’nin seçim propagandasında dini siyasete âlet ettiklerine dair bir yazı yazdı.

9 Şubat 1952: Din derslerinde Arap harflerine karşı sert tedbirler alınmasını isteyen bir genelge Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından valilere gönderildi.

23 Şubat 1952: Süregelen laiklik tartışmalarının tesiriyle Atatürk devrimlerini korumak üzere Türk Devrim Ocakları kuruldu. Hikmet Bayur ve Behçet Kemal Çağlar gibi CHP ve MP’den hoşnutsuz isimler bu derneğin kurucuları arasındaydı.

3 Mart 1952: “Din esasına dayanan” faaliyet yürütmekten ötürü Cevat Rifat Atilhan’ın İslâm Demokrat Parti’si İstanbul Eminönü Sulh Ceza Mahkemesi tarafından kapatıldı.

28 Mart 1952: Vatan gazetesi, 27 Mart’taki nüshasında açacağını duyurduğu güzellik yarışmasının şartnamesini neşretti.

15 Mayıs 1952: Millet Partisi’nin Ankara’daki kongresinde açılışa Anıtkabir’e çelenk koymak istemeyen delegeler sebebiyle tartışma yaşandı.

4 Haziran 1952: Vatan gazetesi, açtığı güzellik yarışmasında Gelengül Tayfuroğlu'nun birinciliğini ilân etti.

8 Haziran 1952: Yalman, İstanbul'da Menderes ile görüştü. (Yalman'ın hatıraları sy. 269)

23-24 Temmuz 1952: TMD ilk (ve son) büyük kurultayını gerçekleştirdi.

3 Ekim 1952: DP milletvekili Hasan Fehmi Ustaoglu, Samsun'da çıkan Büyük Cihad gazetesinde "Milletin Atatürk İnkılâbına Medyun Bulunduğu İddiası Asla Doğru Değildir" başlıklı yazısı yayımlandı.

22 Kasım 1952: Ahmet Emin Yalman, Malatya'da vuruldu.

7 Aralık 1952: TMD genel merkezi "Türk Milletine Beyanname" serlevhasıyla Malatya suikastıyla irtibatlandırılmalarına karşı çıktı.

9 Aralık 1952: Büyük Cihad gazetesindeki yazısından ötürü H. Fehmi Ustaoglu, DP'den ihraç edildi.

10 Aralık 1952: Cumhuriyet ve Vatan Gazetesinin manşetten verdiği habere göre hükümetin gazetelere vereceği resmî ilanlar ilgili hazırlanmakta olan bir kararnameye göre artık "dinî ve siyasî irtica hareketlerine âlet olmamaları" gözetilecektir. Kararname takriben bir sene sonra çıkacaktır.

9 Ocak 1953: Nurettin Topçu tarafından TMD adına kaleme alınan "Son Hadiseler ve Biz (Malatya Hadisesi ve Milliyetçiler Derneği)" başlıklı beyanname yayınlandı.

19 Ocak 1953: Adnan Menderes, DP'nin Gaziantep İl Kongresinde "siyasî irtica", "dinî irtica", "milliyetçi irtica" ve "hepsinin başında[ki] komünistler"i lanetlediği bir konuşma yaptı. Konuşmada Kısakürek'in Yalman'a küfürlerle hakaret ettiği bir yazıdan kısa bir bölüm okuyarak isim vermeden Büyük Doğu'yu ve Kısakürek'i, ilaveten Nurettin Topçu'nun kaleme aldığı beyannamesiyi tenkit etti.

31 Ocak 1953: Ankara 2. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından Cemil Bengü'nün TMD'nin temelli kapatılmasına dair iddianamesi kabul edildi.

25 Şubat 1953: Ankara 2. Sulh Ceza Mahkemesinde TMD'nin temelli kapatılması davasının ilk celsesi yapıldı.

5 Mart 1953: Sebilürreşad dergisinin sahibi ve başyazarı Eşref Edip "Kara İrtica, Sarı İrtica, Kızıl İrtica" başlıklı yazısından ötürü 5 ay hapis cezâsına mahkûm edildi.

9 Mart 1953: Malatya Suikastı sanıkları, Ankara'ya getirildiler.

8 Nisan 1953: N. Fâzıl Kısakürek'e ve TMD'ye yakınlığıyla bilinen Tefik İleri, Millî Eğitim Bakanlığı görevinden istifa etti.

27-29 Haziran 1953: MP'nin beşinci büyük kongresinde eski genel başkanı Hikmet Bayur, partinin dincilerin ve mürtecilerin eline geçtiğini iddia ederek istifa etti.

8 Temmuz 1953: MP, Hikmet Bayur'un başını çektiği grubun "partiye mürteciler ele geçirdi" ifadesinden ötürü başlayan tahkikatla beraber savcılık tarafından tedbirli olarak kapatıldı.

11 Temmuz 1953: Osman Yüksel Serdengeçti, Ayasofya'nın camiye çevrilmesi dileğinde bulunan yazısından ötürü hakkında "millî mukavemeti kırmak" suçlamasıyla açılan davadan beraat etti.

3 Ağustos 1953: Malatya Suikastı davasının ilk celsesi

9 Eylül 1953: Malatya Suikastı davasının ikinci celsesi.

30 Eylül 1953: Malatya Suikastı davasının üçüncü celsesi.

14 Ekim 1953: Malatya Suikastı davasının dördüncü celsesi.

4 Kasım 1953: Malatya Suikastı davasının beşinci celsesi.

12 Kasım 1953: Resmî ilan ve reklâmlar hakkında 1696 sayılı Bakanlar Kurulu kararının üçüncü maddesine göre “cumhuriyet ve medeniyet nizamını sarsıcı tahrik ve teşviklerde bulunan, vatandaşlar arasında ayrılık, husumet uyandıрмаğa çalışan (...) gazetelere ilân verilmez” kararı alınmıştır.

2 Aralık 1953: Malatya Suikastı davasının altıncı celsesi.

30 Aralık 1953: Malatya Suikastı davasının yedinci celsesi.

17 Şubat 1954: Malatya Suikastı davasının sekizinci celsesi.

2 Mayıs 1954: Genel seçimler neticesinde DP, ikinci kez tek başına iktidar olmuştur.

17 Temmuz 1954: Malatya Suikastı davasının dokuzuncu ve son celsesi.

EK-2: Osman Yüksek Serdengeçti’nin “Malatya Faciası” Kitabına Yazdığı Takdim Yazısı

TAKDİM

Bizler için bir facia hâline gelen, getirilen Malatya Hâdisesi... Bir zamanlar gazetelerin baş sayfalarını, başmakalelerini, günlerce hattâ aylarca işgal eden bu hâdisе hakkında çok şeyler söylendi, çok şeyler yazıldı... Bu hususta yalnız bizler, Malatya Faciası kurbanları konuşamadık, yazamadık!...

Kimimiz hâpishanelerde, kimimiz mezarlıklarda, kimimiz bizler için artık bir hâpishane hâline getirilen dışarda susuyoruz. Bir kısmımızın kollarından kelepçeler çözülmüş, yollarından gardiyanlar çekilmişse de rejim ve demokrasi adına kafalarımıza dikilen gardiyanlar, beyinlerimize saplanan yasaklar hâlâ nöbet beklemektedir.

Herkesin “aman zaman, o zaman değil sus” demesine rağmen işte biz yine duramıyoruz! Mütemadiyen zulüm gören, iftiraların isnatların her türlüşüne uğrıyan bir adam nasıl feryat etmeden duramazsa, kardeşini genç yaşında kara topraklara veren bir insan ağlamadan nasıl yapamazsa, biz de işte öyle yapamıyoruz, duramıyoruz... Ağlıyoruz, söylüyoruz.

Serdengeçercesine, kendimizi helâk edercesine yaptığımız mücadeleler neticesinde iktidara gelenler şu demokrasi devrinde bizi güldürmeyenler hiç olmazsa ağlamamıza karışmasınlar.

Kitabımıza “Malatya Faciası” ismini verdik. Evet hakiki bir facia!... Uydurma değil, hayalî değil, hikâye, roman hiç değil!...

İşte şu küçük kitabımızla, o büyük dertler facılar işkenceler, ıztıraplar mahşerine bir pencere açıyoruz. Bu pencereden:

Gurbet hapsanelerinde kan tüküre tüküre can veren, mazlum, mağdur, mâsum Mustafa Özmansurlar, karakollarda parmaklarının arasına mermiler sıkıştırılarak zulmedilen 80’lik ihtiyarlar, evlere yapılan baskınlar neticesinde çocuğunu düşüren, sonra kendisi de ölen, ana olmadan toprak olan genç kadınlar, bir gece yarısı randevu evi basılır gibi basılan, kapılarına kara kilitler asılan dernekler, tarümar edilen gazete idarehaneleri, kalem tutan ellere vurulan kelepçeler, memleket memleket dolaştırılan mazlum maznunlar, tahditler, tehditler, tevkifler, binbir çeşit mahkûmiyet ve mahrumiyetler var!...

Bütün bunlar nasıl, neden, niçin kimin için, yapılmıştır?!... Bu suallerin cevabı uzun ve hazindir. Anlatmıyacağız, anlatamıyacağız. Yutkuna yutkuna susacağız...

Kitabın facia kısmını ben kaleme almıştım. Kısa, seri, kesin, müessir bir uslûpla Malatya hâdisesinden evvelki durumu, D. Partiyi iktidara getiren kuvveti, o zamanlar Menderes’in halkın dinî hislerine tercüman olan nutuklarını, bu nutukların matbuatsız, neşriyatsız, sessiz sadasız Anadolu halkı üzerindeki derin tesirlerini, eski iktidar atiklariyle, başta “Vatan” olmak üzere sözde tarafsız gazetelerin ortaya bir inkılâp –

irtica meselesi çıkararak, Atatürkçülük perdesi arkasında yaptıkları tahrikleri, kendilerine “inkılâp softaları” diyen Menderese nasıl saldırdıklarını, o sütun sütun yazıları, meydan meydan çekilen nutukları, yıllarca mukaddesleri çiğnenen yeni iktidarla yeni bir basubadelmekte kavuşmak üzere bulunan şehit ve gazi Anadolu’nun ruhunu nasıl boğmak istediklerini, bunlardan Yalman’ın o sıralarda bir güzellik Kraliçesi musabakası tertipliyerek, bir yosmanın alt tarafına çıplak vücuduna, hep yükseklerde, gaza meydanlarında görmiye alıştığımız şanlı bayrağımızı dolayarak Amerika’ya gönderdiğini, Yalman’ın bu seçkin bayraklı kızının Amerikan subaylarına kendini öptürürken çekilmiş gazetelerde arzı endam eden resmini, bunun üzerine, zaten soyu, sopu, mezhebi meşrebi Türk milleti tarafından gayet iyi bilinen bu adama karşı nefretin nasıl umumîleştiğini, “Allah beni Almet Emin’in dostluğundan korusun” diyen Menderes’le âdeta resmileştirdiğini, her iki tarafın da kendi zihniyet ve taraflarına sımsıkı sarıldığı, münakaşa ve mücadelenin arttığı, siyasi tansiyonun çok yükseldiği bir sırada daha o zaman yüzünü görmediğimiz, adını bilmediğimiz, ırz – namus meselelerinde gayet hassas olan Hüseyin Üzmez isminde bir şark çocuğunun Ahmet Eminî görünce kendisini nasıl kaybettiğini, başkalarında söz, nutuk, yazı ile izhar edilen bu nefretin, dinamik ruhlu, dinamit mizaçlı bu genç insanda nasıl kurşuna inkılâp ettiğini, bir senede binlerce insanın öldürüldüğü, kimsenin kılını bile kıpırdamadığı şu garip memlekette Ahmet Emin’den birkaç damla kan akınca kopan koparılan kızılca kıyameti, Malatya’ya tayyarelerle taşınan, Bakan, operatör, profesörleri, Bakanların başından sonuna kadar Ahmet Emin’in başında âdeta hasta bakıcılık yaptıklarını, bir zamanlar millî mücadele aleyhinde bulunan bu millete istiklâlî bile çok gören milletin istiklâl arzusuna, “avamfiriplik”tir diyen bu adam birdenbire istiklâlimizin, istikbalimizin teminatı, Cumhuriyetin, inkılâbın kendisi oluverdiğini, bir kısmı ilân paralarıyla, bir kısmı açık saçık bel aşığı resimler ve yazılarla beslenen, adına Türk matbuatı denilen yevmi gazetelerin, sanki memlekette umumi bir ayaklanma varmışçasına yaptıkları neşriyatı, “inkılâplar elden gidiyor, irtica hortluyor”, “Kâşaniler, ticaniler, ihvanülmüslimin, Fedaiyan-ı İslâmcılar harekete geçti”, “Gizli cemiyetler meydana çıkıyor”, “irtica yuvaları”, “Müslüman başbakanın marifetleri”, “Rüzgâr eken fırtına biçer” gibi korkunç, dramatik başlıklarla sağduyuyu nasıl susturduklarını, “Beni Stalin yarattı” diyecek kadar ileri giden beynelmilel bir komünisti bir vatansever gibi takdim edenler, kadrosunda tam bir düzine komünist çalıştıran sözde ağır başlı Nadir bir gazeteci, nihayet “Yeni Rusya’ya” mefulu mefaülû vezniyle kasideler yazan Dünyalık bir gazetecinin ve bunların yordakçı ve yanaşmalarının yaptığı iftiralar, “Haber aldığımıza göre”, “söylendiğine göre” gibi kasıtlı melunca ibarelerle uydurdukları yalan haberleri, bu türlü gazete ve gazetecilerin tesiri altında kalan müddeiumumilerin nasıl müddei hususi hâline geldiklerini, Malatya hâdisesini vesile yaparak, evlere, yazıhanelere yapılan baskınları, bizi dini siyasete alet, Allahla kul arasına girmekle itham eden bu adamların, namaz kılarken dahi başımıza sivil polis diyecek kadar, Allahla kul arasına polis sokacak kadar takibi, kontrolü, tazyiki nasıl artırdıklarını, hele o gazetecilerin Allahın günü irtica perdesi arkasında mukaddes dinimize, sataşmalarını din adamlarımızı, kılıklarına, kıyafetlerine varıncıya kadar yazı ve karikatürlerle günlerce aylarca nasıl tezyif, tahkir ettiklerini tam bunlara cevap hazırlarken tepeden inme bir emirle, güya “gizli cemiyet kurmak”, “suikastçileri teşvik etmek” (!) suçuyla nasıl tevkif edildiğimizi, kollarımızda kelepçeler, etrafımızda süngüler, Sibiryâ sürgünleri gibi Ankara’dan Malatya hapishanesine sürülürken bizi arkamızdan kahbece vuran fırsatçıları şantajcı ve sabotajcıları, bizim felâketlerimizi piyasaya sürüp nakde tahvil etmek isteyen aşağılık bir gazeteyi, bütün bunları kuran tertipliyen yemliyenlerin kimler olduğunu, bu cıvık, arsız, yüz­süz, iyi gün dostu, ahlâk – karakter züğürtlerinin, gösteriş

– şöhret delillerinin iç yüzlerini, Malatya hâdisesine kadar memlekette irtica yoktur diyen Menderes’in vardır diyenlere “inkılâp softalarının yaygaralarına bakmıyarak islâmiyetin bütün icaplarını yerine getireceğiz” diyen Menderes’in, inkılâpları müdafaa bahsinde CHP birleşerek, hâdis ve irtica ile zerre kadar alâkamız olmadığı hâlde, D. Partiyi iktidara getiren kuvvetlerin başında bulunduğumuz halde, tevkifimizden birkaç gün evvel C. Sait Barlas gibi adamların hâlâ metettikleri o meşhur Antep nutkunu bütün bu seri dönüşleri, hapsaneye düştükten sonra dahi aleyhimizde devam eden neşriyatı, nihayet Malatya hapisanesini, oradan Ankara ceza evine nakledilişimizi, şehirlerden şehirlere anbara teslim edilen eşyalar gibi taşınışımızı Malatya suikastçıları diye tevkif edilen Elâzığlı ve Malatyalı çocukları, bu garip, talihsiz vatan evlâtlarının halini, pürmelâlini anlatmış, ve bilhassa hâdisenin bir numaralı maznunu Hüseyin Üzmez’in üzerinden durmuş, bu fevkalâdeliklerle dolu çocuğun macerasını, hemen her an harekete hazır seferber ruhunu, zelzeli, velveleli mizacını, hiddetlerini, şiddetlerini, nefretlerini, Hüseyin’in Kerbelâ gibi yanık, acı, belâlı hâtıralarını, gözyaşlarıyla bana anlattığı, “ha demeden harap olan hayatını” kendisini nasıl cezbeli, büyük bir hayale kaptırdığını, saadet asırlarına doğru uzanışını, bir Battalgazi imanı, heyecanı içinde şahlanışını, bazan hayran, bazan gıryan bir uslûp ve ifade ile dile getirmiş, kitabın facia kısmını böyle tamamlamıştım.

Sonra kitabın ikinci kısmı “Alın Yazım” Hüseyin’in göz yaşlarıyla yazdığı, bizim uslûbumuza çok yakın, fakat hayatı gibi tamamen kendisinin olan, o feryad-ı figanlarla sefalet ve felâketlerle dolu serencamı başlıyordu.

Hüseyin’e ait olan bu kısımla kitabın kapağı 5 ay evvel basılmıştı. Baştan 32 sayfa tutan, benim kaleme aldığım facia kısmı da basılacağı bir sırada bazı dostlarım ve bu arada avukatlarım yazıyı sert buldular. Hem dediler “dâva henüz kesinleşmeden bu kitabın çıkması doğru olmaz, bizi dinle”; dinledik. Yüksek Temyiz Mahkemesi, Ahmet Emin Yalman’ın yüzünden mevkufiyetler ve mahkûmiyetleriyle iki yüz yılı aşan bu kararı, yalnız iki kişiyi tahliye ederek tastik etti. Artık her şey bitti!...

Bizde melûl, mahzun, aylardır matbaada formları bekliyen bizim gibi her şeyi yarıda kalmış, tahsili, ümitleri, istiklâli, istikbali heba olmuş başlamadan bitmiş, bitmeden tükenmiş bir vaziyette kitabımıza döndük. Eskiden kaleme aldığımız avukatlarımızın kanuna göre değil, zamana gidişe göre setr buldukları facia kısmını yırttık. Esasen olan olmuştu. Hüseyin’in “Alın yazısından” bu Anadolu çocuğunun başına gelenlerden daha büyük “facia” olamazdı.

Sakin bizim şu satırlarımızdan, bu türlü duygularımızdan mahut, malûm, meşum hâdiseyi tasvip ettiğimiz anlaşılmasın!... Bilâkis biz, bu türlü hareketlerin ötedenberi düşmanınız. Tam müessese haline geldiğimiz işlerimizi yoluna koyduğumuz bir sırada iş ve iç nizamımızı alt üst eden, hakkımızda tevkiflerin, resmî gayri resmî umumî – hususî iftira, isnat ve tezvirlerin çıkmasına imkân veren, düşmanlarımızın ekmeğine yağ süren, Ahmet Emin’i değil bizleri yerlere seren bu hareketi asla tasvip etmedik, etmiyoruz. Hâdisenin faillerini de bir kahraman gibi göstermek dâvasında değiliz. Yalnız bu çocuklara acıyoruz. Acımamak çok şükür elimizden gelmiyor. Yetim, yoksul, garip bir Anadolu çocuğunun göz yaşlarından ibaret olan şu küçük kitapta suç unsurları aramıya özenenler, türlü maksatlar keşfetmiye kalkışanlar olabilir...

Onlara açıkça şunu söyleyelim ki, Allah’ın merhametini, yaradanın kullarına lûtfettiği, bu ulvi duygu yer yüzünden, insanların, insanlığın kalbinden söküp atacak hiçbir kuvvet yoktur.

ALLAH KERİMDİR, RAHİMDİR.

O. Serdengeçti

23 Nisan 1955 Ankara

EK-3: Ahmet Emin Yalman⁹

Dönmelere başkanlık, Masonlara çığırtkanlık vazifesiyle mükellef olan, vaktiyle Türk vatanını Amerikan mandasının esareti altına koymak isteyen, şarkî Anadolu'nun mıntıka mıntıka ayrılıp orada müstakil bir Ermenistan'a yer verilmesi fikirini müdafaa eden, Kılıç Ali'den tabanca kabzasıyla dayak yerken ayaklarına kapanıp yalvaran, bütün nesebî ve taallûkatiyle daha nice ve nice (henüz açıklamaya ne zaman, ne de hayâ hissimiz müsaittir) ahlâkî tereddillerin mümessili bulunan din, mukaddesât, Türklük ve birlik düşmanı Ahmet Emin Yalman hakkında Neyzen Tevfik'in bir kıtası:

Şu bizim dönme dolaş Ahmet Emin,

Din ve imanımıza çatmadadır.

Başımız ağrımaz etsek de yemin:

Vatanı on kuruşa satmadadır.

Neyzen'in bu kıtasını, cıfıtı ifade ve tersim etmekte en usta bir kalem marifeti olarak takdim ederiz.

(Büyük Doğu Dergisi, 16 Şubat 1951, Sayı: 48, sy. 8-9)

⁹ N. Fâzıl Kısakürek'in A. Emin Yalman'la girdiği kalem kavgasındaki yazılardan biri. Yazıdaki bakış açısına, müracaat edilen bilgilere o dönemde Büyük Doğu başta olmak üzere "milliyetçi mukaddesatçı" yayınlarda çokça karşılaşılmaktadır. O bakımdan bu yazı, dönemin siyasî tartışmalarını ifade eden bir temsiliyete sahiptir.

EK-4 Hüseyin Üzmez'in Ahmet Emin Yalman'a Hapishaneden Çıktıktan Sonra Yazdığı Bir Mektup

28/7/1963

Pek Muhterem A.Emin Bey

Mektubunuzu şimdi aldım. Ciddien çok sevindim. Uzun zamandır yazılmasını okuyamamak beni hakikaten üzüyordu. Bir tohumun kabuğunu parçalayıp çıkması gibi aramızdaki uzaklık ve düşmanlığı tesadüfün kurşunları parçaladı ve bundan taptaze bir dostluk fidesi yeğerdı. Sise yazdığım zaman o hâdiseyi hatırlamak istemiyorum ama olmuyor... Beni en ateşli ve en samimi yıllarımda en büyük hâtâyı yapmağa sevkeden o kudretli el şimdi de korkunç cırnaklarını vicdanıma geçirmiş, oyuyor mütemadiyen oyuyor..

Heyse... Biraz da şu senelerce hasretini çektiğim hürriyetin beni uğrattığı hüsrandan bahsedeyim: Mahpusluğun çok iyi bir tarafı var... İnsan tatlı tatlı hayellere dalıyor ve sanıyor ki şu duvarların ardına çıkınca her şey halledilecek, her dert bitecek... Halbuki nerde?... Çaresizlik içerisinde birşey yapamamak acı ama asıl acı olanı, asıl insanı çileden çıkarıp çıldırtanı güya her imkâna sahip bulunduğu halde hiçbir şey yapamamaktır. İşte bu gün ben bu haldeyim...

Hapishaneden çıkalı tam sekiz ay oluyor... Çıktığım gün bine yakın üniversiteli tarafından karşılandım. Beni "Aydınlar Klübü" denilen bir yere götürdüler... Orada gece yarısı geçinceye kadar konuştuk... Onların arzu ettikleri şekilde konuşmuyordum ama sözlerim kendilerine, bilhassa fakir ve samimi olanlara çok tesir ediyordu. İkinci gün Ankara'ya hareket ettik... İzmit'te de bizi inmeğe mecbur ettiler... Tam altı sene bu şehrin ekmeğini yemiş, suyunu içmiştim. İnmeden geçseydim hakikaten üzülecektim. İki gün de orada kalıp kader kurbanı mahkûm arkadaşlarımı da ziyaret ettikten sonra Ankara'ya yollandık... Niyetim orada birkaç gün dinlenmekti. Fakat beni kendi halime bırakmadılar... Zira bagta Yeni İstanbul, Adalet ve Tasvir gazeteleri olmak üzere birçok gazete ve mecmualar çıkışımı şaşaalı bir şekilde bildiriyorlardı. O sırada "Hareket Gazetesi"nin Ankara Bürosu'na da uğradım ve bana karşı ilgisiz kaldığınız için biraz sitem ettim. Temsilciniz sizin Almanya'da olduğunuzu, esasen bu olaydan bahsedilmemesinin gazetecilik bakımından da "Hareket" için bir zaaf sayılacağını söyledi ve özür diledi.

Ben de size selâm ve hürmetlerimi iletmelerini rica ederek oradan ayrıldım. Bir de telefon numarası bırakmıştım. Aradığınız taktirde orada bulunabileceğimi söylemiştim. Birkaç gün kaldığım halde bir haber çıkmamıştı. Bu mektubumuzda "... çıktığınızı tahmin ediyordum." diyorsunuz. Demekki bütün bunlar size söylenmemiş... Şimdi özür ~~istemi~~ dilemek bana düşüyor... Hatta İmrâlı'ya giderken de Hür Vatan yazıhanesine uğramış sizi aramıştım. O vesileyle Orhan Birgit Beyle de tanışmıştık...

Ne diyordum ?.. Ha, Ankarada beni kendi halime bırakmıyorlar, Türkiye'nin muhtelif yerlerinden gelen insanlar beni memleketlerine davet ediyorlardı. Nihayet Çukurova yoluyla Malatya'ya gitmeyi kabul ettim. O sırada Yeni İstanbul Gazetesi'nden oldukça müsait bir teklif aldım. Ama ben onların tutumunu beğenmiyordum. Mukabil şartlar ileriye sürdüm. Verecekleri paranın 1/3 üne dahi razı olabileceğimi, ancak beni yazacağım konularda serbest bırakmaları lâzımgeldiğini kendilerine ısrarla söyledim. Gökhan ve Hami beylerle anlaşamadık. Arkasından Adalet Gazetesi bir teklifte bulundu. Aynı şartları onlara da söyledim; tabii onlarla da anlaşamadık. Halbuki şartlarım kabul edilmeyecek şeyler değildi. Ben "Parti taassubuyla hareket etmeyeceğim; sadece vicdanımın sesini dinleyeceğim; tabii ki menfaatlarınızı baltalayacak şekilde de konuşmayacağım. Beğenmediğim taraflarınız olursa susacağım..." demiştim. Bu kadarı bile çok görüldü. Anladım ki onlar kendilerine yazardan ziyade fedai ve dalkavuk arıyorlar... Vazgeçtim

Yanımda tam 10 sene benim için büyük fedakârlıklarda bulunduğu halde fikren kat'iyen anlaşamadığımız Serdengeçti Osman Yüksel olduğu halde Kayseri'ye doğru açıldık... Oradan Tarsus, Mersin, Adana, Ceyhan ve Osmaniye'ye gittik... Osmaniye'de ırkçılık meselesinden aramızda bir münakaşâ çıktı. Ben ilmi mesnetten mahrum böyleleri saçmalıkların ve ayırıcı, kırıcı cereyanların karşısındaydım. Tabii orada ayrıldık... Serdengeçti Adıyama'na gitti; bense Maraş yoluyla Malatya'ya yollandım. Biz Adanadayken Gökhan Evliyaoğluyla Hami Tezkan da oraya gelmişlerdi. Gökhan ilmi milli yetçilik konusunda saçma sapan bir konuşma yaptı; arkasından ben kürsiye çıktım ve (affedersiniz) paçavrasını çıkardım. Türk Ocağında binlerce insan vardı; çıktıklarızaman parti ile ~~eri~~ gelenlerinden başka kimse kendi-

lerine refakat etmedi. Sonradan duydum ki oraya Yeni İstanbul'u Ankara'da da çıkarabilmek için 150 bin lira para toplamağa gelmişler... O münakaşadan sonra kimse kendilerine bir kuruş vermemiş... Eğer doğruysa Gökhan şöyle demiş: "Kurgunlarıyla A.Emini büyüten Üzmez bir nutukla bizi yere serdi."

Gezilerimden edindiğim kanaat şu: Millet aşırı hareketlerden, sokak politikasından, yalancılık ve samimiyetsizlikten bıkmıştır... Sanıyorum ki her meydanda bir kürsü dolusu laf söyleyen politikacılar artık hiçbir zaman bu milletin hakiki rehberleri olamayacaklardır. Laf ve palavra devri bitmeli, ilmi ve ahlaki bir zihniyetle hareketi kendilerine şiar edinmiş dürüst insanların sahneye çıkmalarına imkân verilmelidir. Bu gün sahnede böylelâri yok değildir; bunlar da şu veya bu fikrin çığırkanlığını yapmış olmanın töhmeti altındadırlar... İnsan bir defa çıkmaza düştü mü bütün dünyayı kapkara görmeğe başlar... Sanıyorum ki, biz milletçe bu ruh hali içerisindeyiz... Kendimizi gösteremiyoruz; kıymetlerimizi taktir edemiyoruz... Belki yanlışlıyorum ama inanın ki bu düşüncelerimde samimiyim.

Gittiğimiz her yerde (Tabir caizse) bir milli kahraman gibi karşılandım. Bu size karşı duyulan nefretten değildi. Hayır, asla değildi. Hatta makul düşünenler sizin bana gösterdiğiniz yakınlığı taktir ediyorlardı. Bu ilgi sadece kendilerinden hiçbir menfaat beklemeden (doğru veya yanlış) bir fedakârlık yapan benim gibi bir gence duyulan sempatiden ileri geliyordu. Çok defa hislerim ve taşkınlığım beni inanılmayacak şeyler yapmağa ~~sevkeder~~ sevkeder ama iradem, muhakemem ve teşhislerim beni kat'iyen aldatmaz...

Malatya'ya ihtiyar anamı hoşnut etmek, rahat rahat düşünebilmek ve istikbalim hakkında her türlü tesirden uzak sağlam kararlar vermek için geldim. Kimseye muhtaç olmamak için de hemen çalışmağa başladım. İnşaat müteahhitliği yapıyorum. Az kazanıyorum ama işçilerimi ve ustalarımı çok memnun ediyorum. Herkes beni seviyor... Bu işte kalsam pek kısa zamanda büyük imkânlara kavuşabilirim. Ama hayır... Para beni kat'iyen tatmin etmez... Milyar kazansam gözümde yok... Ben yüksek tahsilimi yapmalıyım... Ben memleket meseleleri hakkında düşündüklerimi serbestçe söylemeliyim... Sizin "Turkey in my time" adlı eserinizi okumuştum. Rezzan ablamın orada Atatürk'e bir sözü var... Sizi kast ederek diyor ki: "Ben bir gazeteciyle evlenmişim, iş adamıyla değil..." Sanıyorum ki beni en iyi siz anlıyorsunuz.

Allah'tan korkan günahlardan kaçınır, cemiyetten korkan insanlardan kaçır, ya kendi kendinden korkan nereye gitsin?... İşte ben kendi kendimden korkuyorum. İçimde beni daima insaüstü şeyler yapmağa sevkeden müthiş bir kuvvet var... Çok şükür ki iradem çok kuvvetli... Ama uzun müddet değerli olmak imkânı bulmazsam bu kuvvetin beni helak edeceğinden korkuyorum. Allah'ın sizin hayatınızı koruması sizin için olduğu kadar benim için de büyük bir lütuftur...

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne müracaat vaktini geçirdim. Şimdi Hukuk Fakültesi'ne girmek istiyorum. Ama bu arada gerici gazetelerle müfrit C.H.P.li gazeteler hariç basında bir iş bulsam diyorum. Maaş meselesi önemli değil... Kanuni mecburiyetlerle mukaveleye ne yazılırsa yazılsın ben pek üz'ü bir ücre te razı olabilirim. Hatta bu bahsi hiç konuşmam bile... Fakir aile çocuğuyum.. Soğan etmek yemeğe, bir tas çorba ile yetinmeğe alışkınım... Kitabım da bitmek üzeredir. İyi reklam edilip te bizim muhitlere duyurulursa gireceğim gazeteye tiraj bakımından epeyce faydalı olabileceğimi sanıyorum.

Bilmem Hareket Gazetesi'yle hâlâ bir ilişiginiz var mı ?... Olsa da orada çalışmağı kendimce mahzurlu buluyorum. Zira "Küçüldü, el-etek öptü" diyecekler. Benim tesir sahamı azami derecede küçültecekler... Halbuki ben size inandığım için yaklaştım. Sizden bir menfaat umduğum için değil...

İlerisi için ~~şüpheli~~ düşündüklerim bunlardan ibarettir. Lütfen siz de bu konudaki düşüncelerinizi açıkça yazın...

Sıhhatta oluğunuza çok sevindim. Çok derin selâm ve hürmetlerimi lütfen kabul buyurun...

Rezzan ablama ve Tunç Beye sonsuz selâmlar.

Musevin Üzmez

Malatya

H. Bütün ömrüm boyunca birbirine benzeyen iki imza atabilmiş değilim. İmzayı değişik görünce aklınıza birşey gelmesin. (Bu da ruhumun her an nasıl bir değişiklik istediğinin ifadesi olsa gerek...)

EK-5 “Malatya Faciası” Kitapçığının Kapağı

EK-6 Mukaddes İnançlara Hakaret

Kadircan Kaflı

Yeni Sabah, 31.01.1953

1949 senesi sonbaharında, İstanbulda çıkmakta olan bir gazetenin sahibi, kimbilir hangi gizli sebeplerle ve kimbilir hangi tesirler altında, meşhur Komünist Nazım Hikmet'in affını sağlamak üzere şiddetli makaleler yayımlamağa başlamıştı. Bu zat yazılarında, o kadar ileri gidiyordu ki, sağır sultan bile koyu komünist Moskof aşığı olduğunu duyduğu kızıl şairin büyük bir vatansever, hamiyetli bir Türk milliyetçisi, Türk dilini en mükemmel şekilde kullanan büyük bir üslupçu olduğunu iddia ediyor, mahkeme kararını kötülüyor ve zulüm yapıldığını haykırıyordu. Bu iddiaların çürüklüğünü ispat için, bütün diğer gazetelerin harekete geçmeleri beklendiği halde, ses çıkmadı; yalnız «Zonguldak Komünizmle Mücadele Derneği» ve «Yeni Sabah» gazetesi hakikati haykırdı. Gazetemizde çıkan seri makaleler benim imzamı taşıyordu. Nazım Hikmet'in müdafii bu yazılarımdan dolayı beni ve gazetemi savcılığa verdi, fakat savcılık iddiayı reddetti. Fakat asıl facia, Nazım Hikmetin affı için gûya en seçkin münevverlerimiz olan 185 profesör, muharrir, gazeteci ve sairenin tanzim ettikleri dilekçe idi. Nihayet af kanunu çıktı. Nazım Hikmet hür riyete kavuştu, sonra memleketten Rusya'ya kaçtı. Türk hükümeti ve bu hükümetin temsil ettiği Türk milleti aleyhine hezeyanlarda bulundu. Onun lehinde sayfalar dolduranlar, dilekçe imzalayanlar bilmem utandılar mı?

1950 Mayısına kadar bu memlekette, gûya doğru yola getirmek maksadıyla, komünistlerin himaye edildikleri, yüksek mevkilere getirildikleri acı bir hakikattir; hele Maarif Vekaleti, Kızıl Moskof ajanlarının genel karargahı haline gelmişti; bazı kültür meselelerimize yer yer bu herifler âdeta hâkim olmuşlardı. Yeni hükümet, sert bir savaş açtı; bu savaşta başlıca rol, Maarif Vekili Bay Tevfik İleriye isabet ediyordu; yeni Vekil celâdet gösterdi ve muvaffak oldu; fakat Nazım Hikmet'in gizli müttefikleri tarafından başka bahanelerle hücumlar yapılması gecikmedi.

Son birkaç ay içinde şurada burada, dini âlet ederek, evvelâ ma nevi, sonra maddi nüfuz kurmak hevesine kapılanlar görüldü; Kara kuvvet'in bu millete asırlarca ne büyük zararlar verdiğini biliyorum, hortlamasını da komünizm kadar tehlikeli telâkki ederim. Gazete lerin gösterdikleri hassasiyeti de takdirle karşılarım; fakat bu arada dindarlık da tezyif olunuyor, bu hal, daima Müslüman kalacak olan Türk milletinin mukaddes inançlarına hakaret değil midir? Ölçüyü kaçırmamak icabetmez mi?

Asıl dikkatimi çeken nokta şudur. Bugün Malatya hâdisesi bahanesiyle yalnız bâtil olan irticaa değil, mukaddes inançlarada saldıranların çoğu, dün Nazım Hikmeti müdafaa edenlerdir.

Niçin henüz hakkında bir mahkumiyet karan bulunmadığı halde, Milliyetçiler Derneğine mürteci damgası vuruluyor. Niçin tecavüzler, istihzalar, tezyifler ve hakaretler yalnız Maarif Vekili Tevfik İleri'ye yöneltiliyor? Sanki ilk çağlardayız, İlahları teskin için kurban ve kan isteniyor.

Milliyetçiler Derneği de, bu dernekle hiçbir ilgisi bulunmadığı anlaşılan Tevfik İleri de komünizmin baş düşmanı oldukları için mi? Herhalde komünistlerin sessiz bir bayram yapıklarına şüphe yoktur.

EK-7 Nurettin Topçu'nun TMD İstanbul Şubesi Adına 9 Ocak 1953'te "Son Hadiseler ve Biz" Başlığıyla Neşrettiği Metin

SON HADİSELER VE BİZ

(Malatya hadisesi ve Milliyetçiler Derneği)

Biz, Türk Milliyetçiler Derneği, kendisini Türk milletinin mukaddesatının bekçisi ve mukadderatının mesulü bilen gençlik zümresi, bugün, bu mukaddesatın düşmanları tarafından etrafa saçılan zehirli bir fitnenin tehdidine maruz bulunmaktayız.

Biz, İstiklâl Mücadelesi zaferle neticelendiği anda, Anadolu'nun gülen yüzüne kinle bakarak komünizm afetini memlekete saldırtmak isteyenlerin çeyrek asırlık meş'um gayretlerine karşı koymak için fikirler ve vicdanlarda mücadele açan milliyetçi gençlik ordusu, bugün beyinler ürpertici iftiraların kucağına teslim edilmek isteniyoruz.

Biz, ahlâkı iman yaparak Allah'ına teslim olmuş bir memleketin sahipsiz vicdanının bugün yegâne sahipleri; kapkara ağızların ithamları huzurunda diz çökmeye davet edilmekteyiz.

"Bizi bazı derneklerle Ankara ve İstanbul'un bazı gazeteleri günün bulanık havasında ellerine geçirdiklerini zannettikleri her vesile ile lekelemek gayretindedirler. Hakikatlerin düşmanı olan bu kafilenin arkasında pusu kuran ruh ise anarşist ruhudur. Hakikat aranırsa bu topraklarda yatan şehitlerin kemikleri üstün de kin ve gayz kusan haçlı ruhu bizi tehdit ediyor. Lâkin Türk milleti bu gaddar tehdidin gerçek çehresini tanımaktadır. Bunlar vaktiyle, insanlığın tarihinde ilk defa görülmüş bir hadise olarak mabetsiz şehir kurmuş olmalarıyla öğünenlerdir. Bunlar, saltanatlarını sürdükleri devirlerde fütursuz ve kayıtsızdırlar, zira millet muzdaripken onlar mesut idi. Ancak millet istiklal zaferini vatan sınırları içerisinde kazandığı gün bunları telaş aldı. Bu ana kadar huzur içinde barındıkları pusulardan dışarı fırladılar. Yediyüz yıllık haçlı ordusunun ruh ve zihniyetinin damgasını taşıyan silahlarla Türk'ün mukaddesatına zalimce saldırdılar. Biz millet hayatının temellerine ait neyi muhafaza etmek istedikse, hareketimize "irtica" damgasını vuran, benliğimizin her parçasını ondan koparıp atmağa azmetmiş, anarşist ve komünist bir hortlak zihniyet karşımıza çıktı. Bunların geçeceği zafer yolu önceden hazırlanmıştı.

Vicdanların kâbesine asılı, onların amentüsü olan kâbus, "Ben inkılâp adı altında her şeyi koparıp atarım. Arkamda bırakacağım viraneye sen baykuş gibi tüniyeceksin" vadini onlara vaktiyle sunmuştu. Öyle cesaretlenmişlerdi ki insanlığın mantık ve iz'anını bir hamlede yıkarız ümidine sarıldılar: "Malatya'da bir yaralama vak'ası olmuş. İlgililerden her ikisi de Türk Milliyetçiler Derneği'nde üye imişler... O halde Türk Milliyetçiler Derneği bundan mesuldür, kapatılmalıdır!. Kapatılacaktır." hükümleri afakı çınlatıyor. Öyle ise biz bu hükmü bir mertebe daha şumullendirerek ilâve ediyoruz: Bunlar Türk'tür, hatta bunlar insandır! Bunun için Türklük ve insanlık da suçlu mu tutulacak? Bu iptidai cemiyet mantığı, bu yontulmamış vahşet zihniyeti, isterdik ki memleketin hukuk fakülteleri tarafından bugüne kadar ilim ve irfandan örülmüş bir reaksiyonla karşılaşsın, karşılaşsın da Türk vicdan ve iz'anı emniyette olduğuna kanaat getirsin. Bunlar gerçek şahsiyet le hükmi şahsiyetlerin sınırlarını ayırdedemeyecek kadar geriliğin pençesinde zebun yaşayacaklarına ve koca bir millet

adliyesini bu derece iptidai vasıtalarla şaşırtmak cüretini göstereceklerine, yüzlerce çehrenin hakikat karşısında kızarmasını tercih ederdik

Mukaddesat ve hakikat düşmanları son günlerde bir de "Laiklik haftası" açarak millet hayatından ayrılmayan din değerleri içinde bizi dolayısı ile itham ederek gözlerden düşürmeye çalıştılar. Mukaddes inançlarımızı tezyif ettiler. Bir millet üniversite sinin ilim ve irfan kaynağı olması gerektiği halde bütün fikir hadiseleri karşısında taş gibi ruhsuz ve duygusuz duran kürsülerinden indiler ve hakikati araştırmanın metodlarına vakıf milliyetperver bir gençliğin huzurunda acıklı imtihan geçirdiler. Müthiş muvaffakiyetsizliklerinin fikir ve irfan sahasındaki geriliklerinin şahidi olan gençliğe o günler birer ibret dersi oldu. Pek tabîî olarak hiçbir fikir meselesini hal edemediler. Zira ilim ve fikir meselelerinin hal edileceği yer üniversitelerdir. Ancak onlarda tebellür eden dâvalar üniversitelerin duvarlarından taşarak cemiyetin muhtelif bucaklarına yayılabilir, halkasını genişletir. Lâkin lâiklik gibi muazzam bir fikir-ilim meselesi, felsefe ve hukuk davası acaba üniversitelerimizde bugüne kadar kaç defa araştırma mevzuu olmuş, hangi felsefe veya hukuk profesörümüzün Muhterem Ord. Prof. Ali Fuat Başgil'in üç yıl evvel bu konudaki hürmetle anılmaya her zaman değer seri konferanslarından başka- genç nesle uzanacak zekâ aydınlıklarına saha teşkil etmiştir? Doğu Anadolu'da yeni bir üniversite açılmasına tahammül edemiyen sözde münevverlerimizin millet ruhunu laikliğe karşı gelmekle itham edişlerinin kaç bakımdan tezatlı bir gaflet olduğunu görüyoruz. Biz isterdik ki Türk milletinin hayatını onun üniversiteleri tetkik ederek ilmî hükümlerini versinler; şayanı itham olan hareketi açıkça ortaya koysunlar. Bunun ilmini yapsınlar, Ta ki millet ve kültürlü gençlik karşısında utançlara düşmesinler! Millet de mukaddesatının muhasebesini gözlerinin önüne serilmiş görsün! Bunu da yapamıyacak mısınız? O halde size bir yol, bir anlaşma yolu daha gösteriyoruz: Yarım asırdır, ve irtica diye iptidai bir kördöğüşü yapacak, millet mukadderatını bu yüzden zaman zaman tehlikeye sokacak yerde laikliğin ne olduğunu bilen, onu yaşayan, onu sistemleştiren garbin üniversitelerinden Almanya, Fransa, İngiltere ve Amerika'nın en kuvvetli birer veya ikişer üniversitesinden laikliğin tarifini, tatbikatını, saha ve sınırlarını, birer anket göndermek suretiyle sorup öğrenelim. Eğer zerre kadar hüsnüniyet sahibi iseniz bu teklifimizi kabul edeceksiniz. Ve eğer zerre kadar da iz'an sahibi iseniz ilim ve ahlak dünyasından alacağınız cevaplar karşısında hicaptan yerlere kadar eğilecek ve ondan sonra emniyet verici teşkilatın himayesinde öyle konuşamıyacaksınız. Düşündüklerinizin ve bildiklerinizin altüst olduğunu göreceksiniz. Biz gelecek olan cevapları biliyoruz. Sizin nimeti ile mesut olduğunuz Türk milleti hakkında o hakikatlerin tatbikine müsamaha edebilecek kadar hüsnüniyet sahipleri olmadığınızı da biliyoruz. Lakin sine-i millette anarşi doğuracak olan bu ilim ve hakikat suikastına artık son verilsin! Hakikati aramanın yollarını gösterdik. Şayet yine de bu yollardan çıkarak fikir komiteciliklerine başvurmakta ısrar edecekseniz biz de yakında çıkaracağımız geniş ve şumullü bir broşürle millet karşısında, hakikat ve ahlâk karşısında kimlerin mücrim olabileceklerini millete tanıtacağız.

"Bizim seksenden fazla faaliyet şubemizin bulunması sizi hayretlere, biraz da telâşa düşürmüş. Hâlbuki bunda hayret edilecek ne var? Biz sade bir dernek değil, onun hayat ve kuvvet kaynağı olan Türk milletiyeiz. Yarın sekiz yüz şubemiz de olabilir. Zira İstiklal Savaşı'nı unuttunuz mu? İzleri üzerinde yürüdüğünüz, ellerin ganimetlerini paylaştığı istiklâl cihadımız yapılırken her köy, her kağı, her minare cephelere nasıl uzanmıştı!.. İşte biz de öyleyiz; o köylerin çocuklarıyız; o kağıların yetimleri, o

minarelerin mminleriyiz. O zamanki düşman da diller ve eller kesmiş, köyler yakarak minareler yıkmıştı. Bugün de aynı şerefsiz, merhametsiz ve seciyesiz harp tekrarlanıyor. Bugün bu harp vicdanların üstünde, beyinlerin ateşinde tekrarlanıyor. Biz bu haksız tecavüzlere fikir kılıçlariyle çarpışarak şeref, haysiyet, ilim, ahlâk cihadı yapmak suretiyle karşı koymağa karar verdik. Siz Roma'da hristiyan mahallelerini yaktırdıktan sonra Romalıları "şehrinizi Hristiyanlar yakıyor!" diye mazlumlara karşı tahrik eden ve bu kıt'ada ilk defa "Bir Allah'ın adını tebcil eden masum insanları sirklerde vahşi hayvanlara parçalattıran Neron'u taklit ediyorsunuz.

Biz de, kendisine Hakk'ın emaneti olan mukaddes davadan "vazgeç" diyenlere gözyaşları ve içindeki isyan yıldırımlariyle dönüp de "Güneşi sağıma, ayı da soluma koysalar yine bu işten vazgeçmem!" diyen büyük Peygamberimizin izinden yürüyoruz. Millete söz verdik! Vicdana söz verdik! Allah'a söz verdik! Eğilmeyiz, dönmeyiz ve dimağımızdaki son hücrenin hayatı bki kaldıkça bu mukaddes davadan vazgeçmiyeceğiz.

Malatya hadisesi üzerine basında Milliyetçiler Derneği aleyhinde büyük bir kampanya başlatılınca Nurettin Topçu'nun kaleme aldığı fakat dernek adına imzasız neşredilen bu beyanname yayımlandı (9 Ocak 1953). Bu beyannameden 13 gün sonra (22 Ocak 1953) Cemiyetler Kanunu'nun 33. maddesi gereğince, yani "din ve ırk esasları üzerine" kurulu dernek olmak iddiasıyla Milliyetçiler Derneği kapatıldı. Derneğin ana nizamnamesinde geçen "tarihi ve ictimai menşe birliği" ifadesinden ırkçılık çıkarılmıştı.

EK-8 Malatya Emniyet Müdürü Kemal Özsoy'un Ahmet Emin Yalman'a 1955 Yılında Yazdığı Mektup

Antakya
25/7/955

Muhterem Ahmet Emin Yalman Beyefendi:

Malatyada zatıalınıza katışı yapılan müessif hadisede malûmaliniz emniyet Müdürü bulunuyordum.Bu hadisenin suçlularından bazıları beni dayak attı ve hakaret etti iddiasıyla şikâyetle bulunmuşlar. Ve Müddeiummuninin hakkındaki iddianamesinden bir suretini yolluyorum.Şimdi Malatya Ağır ceza mahkemesinde mahkeme olacağım,Bu çalışmamın mükâfatını bu şekilde görüyoruz iddianamenin bir suretini takdim eder hürmetlerimi arzederim.

Malatya Emniyet Müdürü
Kemâl Özsoy

EK-9 A. Emin Yalman'ın Hüseyin Üzmez'in Affedilmesi Gerektiğini Anlatan Bir Mektubu

A. Emin Yalman

12 Temmuz 1960

Bay Ahmed Kayaoglu,
İ.Ü.F.F. Jeofizik talebelerinden,
Ş e h i r .

Sayın Ahmed Bey,

Hüseyin Üzmez hakkındaki mektubunuzu derin bir alâka ile okudum. Af tavsiyesinde bulunurken ben hislerime kapılmadım. İş, hislerime kalsaydı bunlar elbette kendisinin aleyhinedir. Hüseyin Üzmez'in Malayya cinayeti ile noticelenen eski görüş ve taassuplarının elbetteki musamaha ile kargılanacak bir tarafı yoktur. Ancak, temaslara edenler, bize yazdığı mektuplar, ve kendisi ile İzmirde görüşen istihbarat gemimiz Kemal Aydar'ın edindiği intibalar, eski hatalarını anladığı, tövbekar olduğu ve bundan sonra hayatını eski hatalarını tamir etmeğe ve gerilik kuvvetleriyle mücadeleye hasredeceği kanaatini yaratmıştır. Pıçman olan, tövbe eden ve yakından tanıdığı gerilik kuvvetleriyle mücadele azminde olduğunu söyleyen bir kimseye fırsat vermek lâzım olduğu düşüncesindeyim.

Dünyanın her yerinde ceza müddeti esnasında iyileşme istidadı gösteren mahkûmların cezası üçte birine kadar indirilir. Hüseyin Üzmez sekiz sene yatmış ve bu esnada her bakımdan iyi imtihanlar geçirmiştir. Hüseyin Üzmez'in eski hocası, şimdi Tarsus'da tarih öğretmeni Lâtif Baykal'dan kendisinin lehinde bir mektup aldım. Sizin de duruma bu zaviyeden bakacağınız ümidine sevgiler sunarım.

Ahmed Emin Yalman

¹⁰ Sebilürreşad dergisinin Mayıs 1953 tarihli kapağında “İrtica Karşı Mücadele” kampanyasının üç kalemsörü önde Falih Rıfkı Atay ve Hüseyin Cahid Yalçın, onların arkasında A. Emin Yalman gösteriliyor.

EK – 11 Cumhuriyet Gazetesi – 26 Kasım 1952 N. Fâzıl Kısakürek Karikatürü

EK – 12 Akşam Gazetesi – 11 Aralık 1952 Büyük Doğu Karikatürü

